

**T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

1946 – 1960 ARASINDA SİNOP'TA ÖNE ÇIKAN GELİŞMELER

Hasan Hüseyin ÖZGÜN

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Yüksek Lisans Programı

İstanbul, 2023

T.C.
YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

1946 – 1960 ARASINDA SİNOP'TA ÖNE ÇIKAN GELİŞMELER

HASAN HÜSEYİN ÖZGÜN

Danışman
PROF. DR. ŞERAFETTİN CAN ERDEM

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yüksek Lisans Programı

İstanbul, 2023

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, 1946 – 1960 Arasında Sinop'ta Öne Çıkan Gelişmeler adlı çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışmada alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

29 AĞUSTOS 2023

HASAN HÜSEYİN ÖZGÜN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	VI
TABLOLAR	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
ABSTRACT	X
ÖZET	XI
GİRİŞ	1
a) Sinop'un Coğrafi Durumu Ve Sinop İsminin Etimolojisi	1
b) Tarih Öncesi Dönemde Sinop	2
c) İlk Çağ'da Sinop	7
d) Orta Çağ'da Sinop	9
BİRİNCİ BÖLÜM	11
1. TÜRK HAKİMİYETİNE GİRİŞİNDEN 1946 YILINA KADAR	
SİNOP	11
1. Sinop'un Türk Hâkimiyetine Girişi	11
1. 2. Osmanlı Hâkimiyetinde Sinop	14
a) 1853-1856 Kırım Savaşı Ve Sinop Baskını	14
b) Milli Mücadele Döneminde Sinop	16
1. 3. Cumhuriyet'in İlanından Demokrat Parti'nin Kuruluşuna Kadar Sinop	20
a) Mustafa Kemal'in Sinop Ziyareti ve Harf Devrimi (15 Eylül 1928)	23
b) Cumhuriyet Döneminde Sinop'ta Eğitim Faaliyetleri	24
c) İkinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop	27
İKİNCİ BÖLÜM	31
2. 1946*1960 YILLARI ARASINDA SİNOP'TA SİYASİ HAYAT	31
2. 1. Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri	31
2. 2. 1946-1960 Arasında Sinop'ta Siyasi Faaliyetler	33
a) Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Teşkilatı	33

b) Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve Sinop Teşkilatı.....	35
2. 3. 1946 Yılı Milletvekili Seçimleri Öncesindeki Genel Durum.....	37
2. 3. 1. 1946-1960 Sinop Milletvekilleri ve Çalışmaları	38
a) Yusuf Kemal Tengirşenk(1878-1969)	40
b) Cevret Kerim İncedayı (1893-1951)	43
c) Mehmet Suphi Batur (1904-1992).....	43
d) Mustafa Enver Kök (1905-1978)	44
e) Lütfi Aksoy (1894 – 1953)	45
f) Mustafa Nuri Sertoğlu (1903-1963)	45
g) Ali Server Somuncuoğlu (1914-1959)	45
h) Dr. Ali Şükrü Şavlı (1892–1980).....	46
i) Dr. Muhit Tümerkan (1906-1977)	48
j) Ahmet Muhtar Acar (1901-1970).....	49
k) Haşim Tarı (1908-1984).....	50
l) Vehbi Dayıbaş (1891-1964).....	50
m) Şerafettin Ayhan (1917-1975).....	51
n) Nusret Kuruoğlu (1920-1977)	52
o) Hamdi Özkan (1911-1981)	53
p) Muharrem Tansel (1913-1985)	54
q) Ömer Özen (1919-1998)	54
r) Mahmut Pınar (1910-1969).....	55
2. 4. 1946 -1960 Arasında Sinop Valileri	57
a) Ömer Naci Rollas (1946-1947)	57
b) Rifat Şahinbaş(1947-1949)	58
c) Ahmet Muhtar Acar (1949-1950)	58
d) Fazıl Kaftanoğlu (1950-1950)	58
e) Selahattin Gedik (1951-1952)	59

f) M. Avni Dümer (1952-1952).....	59
g) Muharrem Balasaygun (1953-1954)	59
h) Hüseyin Alan Meydanoglu (1954-1954)	59
i) Esat Onat (1954-1957)	60
j) Mahmut Nedim Evliya (1957-1959)	60
k) Haldun Mentaşoglu (1960-1960)	60
2. 5. 1946-1960 Arasında Sinop Belediye Başkanları	61
a) Sami Dernekbaşı	61
b) Şevket Şekeroğlu	62
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	63
3. 1946 – 1960 YILLARI ARASINDA SİNOP'TA SOSYAL HAYAT	63
3. 1. Sinop Halkevinin Kuruluşu	63
a) Dil ve Tarih Kolu	64
b) Halk Dershaneleri ve Kursları	64
c) Güzel Sanatlar Kolu	64
d) Gösteri Kolu	65
e) Spor Kolu	65
f) Kütüphane Kolu	65
g) Köycüler Kolu	65
h) Müze ve Sergi Kolu	65
i) Sosyal Yardım Kolu	65
3. 2. Dıranaz Dergisi	66
3. 3. 6 Ekim 1946 Sinop Yangını.....	91
3. 4. 13 Şubat 1956 Gerze Yangını	92
3. 5. Sinop Cezaevi	94
3. 6. 27 Mayıs 1960 İhtilali ve Sinop Milletvekillerinin Durumları	97
SONUÇ	105

EKLER	107
KAYNAKÇA	118
ÖZGEÇMİŞ	129

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.t. : Adı geçen tez

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BCA : Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

CHF : Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

Çev. : Çeviren

Doç : Doçent

DP : Demokrat Parti

Dr. : Doktor

Edt. : Editör

İTC : İttihat ve Terakki Cemiyeti

M.Ö. : Milattan önce

MKP : Milli Kalkınma Partisi

MP : Millet Partisi

NATO : North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

Prof. : Profesör

PTT : Posta Telgraf Telefon

s : Sayfa

S. : Sayı

SCF : Serbest Cumhuriyet Fırkası

SSCB : Sosyal Sovyet Cumhuriyetler Birliği

T.A.Ş. : Ticaret Anonim Şirketi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCF : Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 : VIII. Dönem (1946-1950) Sinop Milletvekilleri	38
Tablo 2 : IX. Dönem (1950-1954) Sinop Milletvekilleri	39
Tablo 3 : X. Dönem (1954-1957) Sinop Milletvekilleri	39
Tablo 4 : XI. Dönem (1957-1960) Sinop Milletvekilleri.....	40
Tablo 5 : 1946-1960 Sinop Belediye Başkanları	57
Tablo 6 : 1946-1960 Sinop Belediye Başkanları	61

ÖNSÖZ

Türkiye’de yerel tarih çalışmaları ülkemizin geçmişini öğrenme ve gün yüzüne çıkmamış bilgilere erişmek için önemli kaynaklardır. Çalışmalar ile ortaya çıkan yeni bilgi ve bulgular, kültürel tarih anlayışına farklı bir perspektiften bakma imkânını sağlamaktadır. Bu amaçla, Türkiye’nin en kuzeyi, Sinop şehrinin yakın geçmişini araştırmayı tercih ettim. 1950 yılına kadar çeşitli akademik araştırmalara konu olan Sinop hakkında 1950 tarihinden sonrası için akademik bir çalışma olmaması bu kararı vermemde etkili oldu. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, yerel ve ulusal süreli yayınları taradım. Ayrıca, tezime konu olan dönemde şehrin kültürel faaliyetlerinin merkezi olan Sinop Halkevi’nin yayın organı Dıranaz Dergisi şehrin sosyal ve kültürel yapısı hakkında fikir sahibi olmakta zengin bir bilgi kaynağı oldu. Sinop şehri hakkında sosyal, siyasi, ekonomik alanda yazılmış olan makale ve tezleri tarayarak araştırma konusunu derinleştirmeye çalıştım. Elde ettiğim tüm materyalleri tahlil ettikten sonra, bazı kaynakları tezimde de ifade ettiğim üzere birbiri ile çelişen bulguları olduğu gibi vererek kendi kanaatimi ayrıca belirttim. Tezimde Belge temelli olmayan ya da mübalağa içeren bilgileri elemeye özen gösterdim. Çalışma alanım olan 1946-1960 yılları arasında Sinop şehrinde çıkarılan süreli yayınlar olan Sinop Gazetesi ve Demokrat Sinop Gazetesi’nden oldukça faydalandım.

1946-1960 yılları arasında Sinop şehrinde öne çıkan gelişmeleri incelediğim tezim Sinop’ta yaşamın başladığı dönemden itibaren kronolojik şekilde bilgiler vermektedir. Tezin asıl konusu olan dönemde Sinop Milletvekilleri, Belediye Başkanları ve Valilerin biyografileri ile faaliyetleri yer almaktadır. Ayrıca 1946 Sinop Yangını, 1956 Gerze Yangını ve Sinop Cezaevi tarihi hakkında arşiv belgelerinden elde ettiğim kaynaklardan derlediğim bilgiler yer almaktadır.

Bir lisans öğrencisi iken hayatımı birleştirdiğim eşim Selda ÖZGÜN’ e, her zaman desteğini arkamda hissettiğim babam Satılmış Özgün’e Yüksek Lisans çalışmalarını yapmak için kendimde enerji bulmamı sağlayan değerli dostum Çağhan SARI’ ya, tez konusu belirlemede, literatür taraması, arşiv belgeleri, yararlanılabilecek birinci el ve ikinci el kaynaklardan istifade ederek tez çalışmasını hazırlayabilmem için yol gösteren değerli hocam sayın Prof. Dr. Tülay Âlim BARAN’ a ve son olarak sabırla

yol göstererek tavsiye ve uyarıları ile bitirme tezime ışık tutan tez danışmanım değerli hocam sayın Prof. Dr. Şerafettin Can ERDEM' e teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Hasan Hüseyin ÖZGÜN

ABSTRACT

In this study, the political history of the city of Sinop between 1946-1960 was examined, and the II. After the World War II, the period when the transition from a single-party rule to a multi-party system started and ended with the May 27, 1960 coup is discussed. In this study, which we examine as the history of a city, the developments between 1946 and 1960, which constitute the main theme of our thesis, are evaluated. It was emphasized that the city of Sinop could not create a cosmopolitan society due to factors such as the geographical conditions that can only be overcome with today's technological tools and the undeveloped industry. The city of Sinop, which has the feature of having the only natural harbor of the Black Sea region, has become a center of attraction with the commercial activities that started in its natural harbor Aklıman. Sinop has been dominated by many civilizations from the Kaskas to the Hittites, from the Persians to the Roman Empire. The city of Sinop, which was captured by Muslim Turks for the first time during the Anatolian Seljuk period, has remained under the domination of Muslim Turks until today, apart from short-term losses. The region, which faded after the Sinop Raid in 1853, was the last stop of the Bandırma ferry from Samsun at the beginning of the National Struggle. Dr. Personalities such as Rıza Nur, Yusuf Kemal Tengirşenk and Selver Somuncuoğlu who held important political positions after and after the National Struggle, and people who made a name in the literary world such as Ahmet Muhip Diranas represented the city of Sinop. We will examine the deputies, governors and mayors who served in the historical ranges, and their activities in their own periods, the Sinop and Gerze fires, which are bad memories for the city of Sinop.

KEYWORDS: Diranaz Magazine, Democrat Party in Sinop, Sinop Fire, Sinop Match Factory, Republican People's Party in Sinop, Gerze Fire, Sinop Community Center.

ÖZET

Bu çalışmada, Sinop şehrinin 1946-1960 yılları arasındaki siyasi tarihi incelenerek, II. Dünya Savaşı'nın ardından, tek parti idaresinden çok partili hayata geçişin başladığı ve 27 Mayıs 1960 İhtilali ile sonuçlanan dönem ele alınmıştır. Bir şehrin tarihi olarak incelediğimiz bu çalışmada, Tezimizin ana temasını oluşturan 1946 ile 1960 tarihleri arasında olan gelişmeler değerlendirilmiştir. Sinop şehrinin, günümüz teknolojik araçları ile ancak aşılabilen coğrafik şartları ve sanayisinin gelişmemiş olması gibi etkenler sebebiyle, kozmopolit bir toplum oluşturmaya vuru yapılmıştır. Karadeniz bölgesinin tek doğal limanına sahip olma özelliğini taşıyan Sinop şehri, doğal limanı Akliman'da başlayan ticari faaliyetler ile cazibe merkezi haline gelmiştir. Sinop, Gaşkalar'dan Hititler'e, Persler'den Roma İmparatorluğuna kadar birçok uygarlığın hâkimiyetine geçmiştir. Müslüman Türklerin eline ilk kez Anadolu Selçukluları döneminde geçen Sinop şehri kısa süreli kayıpların dışında, bugüne kadar Müslüman Türklerin hâkimiyeti altında kalmıştır. 1853 Sinop Baskınından sonra sönükleşen bölge Milli Mücadelenin başladığı dönemde, Bandırma vapurunun Samsun'dan bir önceki durağıdır. Dr. Rıza Nur, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Selver Somuncuoğlu gibi Milli Mücadele ve sonrasında önemli siyasi görevlerde bulunan şahsiyetler, Ahmet Muhip Dıranas gibi edebiyat dünyasında isim yapmış kişiler Sinop şehrini temsil etmiştir. Konumuz olan tarih aralıklarında görev yapan milletvekilleri, valiler ve belediye başkanları ve kendi dönemlerindeki faaliyetlerini Sinop şehri için kötü hatıralar olan Sinop ve Gerze yangınlarını inceleyeceğiz Anadolu'nun en kuzeyinde bulunan ve mutlu şehir olarak bilinen Sinop şehrinin tarihsel gelişimi içinde olayları “Şehir Tarihi” kapsamında değerlendirerek literatüre yararlanılabilecek bilgilerin sunulması arzu edilmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Dıranaz Dergisi, Sinop'ta Demokrat Parti, Sinop Yangını, Sinop Kibrit Fabrikası, Sinop'ta Cumhuriyet Halk Partisi, Gerze Yangını, Sinop Halkevi.

GİRİŞ

Toplumların tarihleri ve kültürel gelişimleri anlayabilmek için yerel tarih çalışmaları oldukça önemlidir. Ülkenin farklı bölgelerinde zaman içinde insan yaşantılarının nasıl şekillendiği, toplumları etkileyen doğa olayları, sosyal ve siyasi olayların etkileri gibi konuların araştırılması, ilgi konusu bölgenin tanınmasında en etkili yöntem olarak öne çıkmaktadır. Şehirlerin tarihsel gelişimleri hakkında yapılan çalışmalar her geçen gün çoğalmaktadır. Şehirlerin tarihleri sadece kuruldukları alanlarla sınırlı değildir. Etrafında bulunan veya etkileşim yaşadığı çevre bölgeleri hakkında da genel hatları ile bilgi vermelidir.¹ Birinci el ve ikinci el kaynaklardan elde edilecek olan bilgilerin ortaya çıkarılması ile birlikte, teknik ve kültürel etkileşimlerle bugün sahip olduğumuz medeniyetin hangi aşamalardan geçerek ortaya çıktığını göstermelidir. Yerel tarih çalışmalarında, bir mekân üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Bu sebeple tarihe yardımcı bilim dallarının başında gelen coğrafya bilimi ile tarih biliminin ilişkisi oldukça fazladır. Tarihi gelişmeleri ve araştırılan bölgelerdeki insan faaliyetlerini incelerken sahip olduğu coğrafi şartlar birinci derecede öneme sahiptir.²

Sinop şehir tarihi hakkında oldukça az sayıda araştırma bulunmaktadır. Tarih öncesi dönemlerde yaşamın başladığı şehir merkezi ve sonraki çağlarda bölgede ortaya çıkan ya da farklı yerlerden gelerek Sinop şehrine hâkim olan uygarlıklar hakkında bilgi edinilebilecek oldukça az kaynak bulunmaktadır. Günümüzde Sinop ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları ile yeni bilgi ve bulgular ortaya çıkabilmektedir. Tezimizde değinileceği üzere Sinop şehri Karadeniz'in ortasında bulunan, doğal limanı ile denizcilik faaliyetlerinin güvenli bir şekilde yapılmasına izin veren bir coğrafi yapıya sahiptir. Karadeniz'e paralel uzanan dağlar sebebiyle iç kesimlerle bağlantısı zayıf olan ve bu sebeple sadece deniz ile ilişkili faaliyetleri ön plana çıkan Sinop şehri, özellikle Perslerin bölgeye hâkim oldukları dönemden sonra iç kesimler ile ticari ve sosyal bağlarını güçlendirmişlerdir. Malazgirt Savaşı'ndan sonra iç kesimlerin Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başlaması ve nihayetinde Sultan I. İzzettin Keykavus döneminde Sinop'un fethedilmesi ile Türk-İslam tarihi bakımından Sinop bölgesi kayda değer gelişmeler göstermiştir. Osmanlı hâkimiyetine Fatih Sultan Mehmet'in Karadeniz

¹ Özer ERGENÇ, *Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler*, Belleten, 1988, s. 668.

² Bülent İPLİKÇİOĞLU, *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*, Bilim Teknik Yayınevi, 1994, 2. Baskı, s. 22.

Seferi (1461) ile giren Sinop, 1853 Rus baskını ve bombalamalarına kadar hareketli bir liman şehri görüntüsü vermiştir. Baskın ile birlikte Rum ve Türk olan bölge halkının denize yakın bölgelerden iç kesimlere göç etmesiyle şehirdeki hayat sönükleşmiş, ekonomik olarak zayıflamıştır. I. Dünya Savaşı döneminde Kastamonu sancağına bağlı olan Sinop, ilçeleri de göz önüne alındığında en çok asker toplanan ve en çok şehit veren bölgelerden birisi olma özelliğini taşır. Milli mücadele döneminde şehirdeki Rum nüfusun yok denecek kadar az olması Pontus faaliyetlerinin de kayda değer seviyeye çıkmamasını sağlamıştır. İlerleyen sayfalarda ayrıntılı şekilde anlatılacağı üzere, İngilizler tarafından işgal edilmek istense de şehir halkının tepkileri sonucunda bu girişim engellenmiştir.

Sinop ili gerek Milli Mücadele döneminde, gerekse kurulan Cumhuriyet idaresinde önemli görevler alan ve ismini tarihe yazdıran şahsiyetler yetiştirmiştir. Lozan Heyetinde 2. Delege olarak katılan Dr. Rıza Nur, İngiltere Büyükelçiliği, Milletvekilliği ve İç İşleri Bakanlığı görevlerinde bulunmuş olan Yusuf Kemal Tengirşenk, bu isimlerden sadece bir kaçıdır. 1950 yılına kadar Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) idaresinde bulunan Sinop, ardından Demokrat Parti(DP) idaresine geçmiştir. Tezimizin çalışma konusu olan 1946 – 1960 yılları arasındaki Sinop'taki Siyasi faaliyetler, CHP ve DP Milletvekili adaylarının seçim çalışmaları, belediye başkanlarının faaliyetleri 27 Mayıs 1960 İhtilaline kadar olan süre içerisinde değerlendirilecektir.

a) Sinop'un Coğrafi Durumu Ve Sinop İsminin Etimolojisi

Sinop şehri, Anadolu'nun en kuzeyinde İnceburun olarak bilinen noktanın doğusunda dar bir alanda kurulmuştur. Küçük bir yarımada olan Sinop şehri doğu-batı yönünde iki limana imkân veren bu berzah üzerinde kurulmuştur. Şehrin Asya tarafında bulunan liman konumu itibariyle sadece Doğu Karadeniz bölgesinden gelen rüzgârlara açıktır. Denizciliği engelleyecek başkaca bir hava akımına karşı doğal bir set görevi gören berzah fırtınalara engel olmaktadır. Bu bölge rüzgâr ve fırtınadan uzak dingin ve derin olması sebebiyle liman olarak kullanılmaya uygundur. Halk arasında Akliman olarak adlandırılan bu bölge ülkemizin tek doğal limanıdır.³ Bugünkü sınırları ile Sinop

³ Mehmet ÖZ, “Sinop”, İslâm Ansiklopedisi, 37. Cilt, s. 252-256.

ili Batı Karadeniz'in doğu sınırında kalmaktadır. Kuzeyde Türkiye'nin de en uç noktası olan İnce Burun, batısında Kastamonu, doğusunda Samsun ve güneyinde Çorum ile çevrelenir. Sinop il merkezi dışında Ayancık, Türkeli, Boyabat, Erfelek, Durağan, Dikmen, Saraydüzü ve Gerze olmak üzere sekiz ilçeden oluşmaktadır. Sahip olduğu doğal limanı, Karadeniz'in diğer yakası Kırım'a en yakın noktada bulunması sebebiyle özellikle deniz ticareti alanında gelişmek isteyen Anadolu uygarlıklarının hedefi olmuştur.⁴ Anadolu'nun Karadeniz'e kıyısı olan kısımları genel olarak Karadeniz olarak adlandırılrsa da Antik Çağ'da bu bölgeye deniz anlamına gelen "Pontus" ismi verilmiştir.⁵ İlk yerleşimlerin M.Ö. 3500'lerde olduğu düşünülen Sinop, deniz ticareti ve kolonicilik faaliyetlerinin başlaması ile önemini arttırmıştır. Karadeniz'e paralel olarak uzanan dağları sahil kesimi ile iç bölgeler arasında doğal bir set oluşturarak ulaşımı zorlaştırmaktadır. Sahil kesimi Antik Çağ'dan bu yana stratejik önemi sebebiyle birçok uygarlığın hâkimiyetine girmiş bir bölgedir. Yapılan çalışmalarla Sinop bölgesinde ilk yerleşimlerin Cilalı Taş Çağı'ndan itibaren başladığı görülmektedir. Tarih öncesi dönemde Sinop ve civarı hakkında kalıntıların çok az olması sebebiyle elimizde yeteri kadar bilgi olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Türkiye'nin kuzeyinde bulunan Karadeniz'e kıyısı bulunan şehirleri içine alan coğrafyaya Karadeniz Bölgesi ismi verilmektedir. Bölgeye ilk olarak Antik Çağ'da Grekler, "deniz" anlamına gelen Pontus ismini vermişlerdir. İlerleyen dönemlerde, "Konuk Sevmeyen Deniz" olarak bugünkü dilimize uyarlayabileceğimiz "Pontus Eukseinos" olarak adlandırılmıştır.⁶ Çalışmamızın ana konusu olan Sinop ilinin ismini incelediğimizde, nereden geldiği hakkında çeşitli kaynaklarda birden fazla rivayet bulunmakta olduğunu görüyoruz. Sinop, tarih boyunca hâkimiyeti altında bulunduğu uygarlıkların dil yapısına göre çeşitli farklılıklar göstermiştir. Bu isimlerin nerelerden geldiği hakkında ise rivayetlerin bir kısmını şu şekilde sıralayabiliriz.

Sinop ilinin Antik Çağ dönemindeki ismi Sinope ve/veya Sinopolli olarak adlandırılmaktadır. Sinope, Antik Yunan döneminde, bugünkü Yunanistan'da bulunan dört ırmağı koruyan dört ayrı ırmak tanrısından biri olan Asapos'un kızıdır. Efsaneye göre, Yunan mitolojisindeki en büyük tanrı olan Zeus, Asapos'un kızı Sinope'yi

⁴ Denizde açık havada 144.4KM'lik bir görüş mesafesi vardır. Sinop ile Kırım'ın Limanı arasındaki mesafe ise 280 km'dir. Denizin tam orta noktasında bulunan bir gemi böylelikle iki anakara ile görsel bağlantısını kaybetmeden yolculuk yapabilmektedir.

⁵ Hüseyin. Sami. ÖZTÜRK, Karadeniz Tarihi: Konuk Sevmeyen Deniz, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 2010, s. 22-27.

⁶ Hüseyin Sami ÖZTÜRK, *a.g.e.*, s. 22-27.

görerek aşık olmuştur. Temiz bir aşk ile Sinope'ye bağlanan Zeus yanına aldığı Sinope'nin kendisinden korkması ve kendisine dokunmamasını istemesi sonucu Sinope'yi Karadeniz kıyısına bırakmıştır. Sinope'nin benzer bir yöntem ile Zeus'un oğlu olan güneş ve sanat tanrısı olarak tanımlanan Apollon ve Irmak tanrılarında biri olan Halys'den de kurtulduğu çeşitli kaynaklarda anlatılmaktadır.⁷ Sinop isminin oluşumu hakkında bir başka rivayet ise şöyledir; Dideros "*Sicillus Historika*" isimli kitabında, Asapos ve eşi Melope'nin kızları olan Sinope'nin Apollon tarafından zorla Sinop'a getirildiğini ve Apollo ile çocukları olan Syrus'u doğurduğunu ifade eder. Ayrıca, Sinop isminin Antik Yunan'da ay tanrısı olan "Sin"den geldiği söylenmektedir.⁸ Hitit Analları'nda ise Sinop ilinin ismi "Sinova" olarak geçmektedir. Müslüman Türklerin hâkimiyetine girdikten sonra Sinop ismi kaynaklarda "Sanub ya da Sinub" olarak geçmiştir. Osmanlı idaresinde, "Sinab ve Sanub" olarak kayıtlara girmiştir, Cumhuriyetin ilanından sonra Sinop ismi ile varlığını devam ettirmiştir.⁹

b) Tarih Öncesi Dönemde Sinop

Sinop'ta ilk yerleşimlerin ilk olarak Kalkolitik dönemde yani M.Ö. 5000-3000 yılları arasında olduğu bilinmektedir. Afif Erzen tarafından 1951 yılında başlatılan araştırmalar ve neticesinde yapılan kazılar ile Merkez'in 12-13 km güneyinde kalan Demirciköy bölgesinde bulunan Kocagöz Höyük'te bu döneme ait kalıntılar ortaya çıkarılmıştır.¹⁰ İki vadi arasındaki bir düzlükte bulunan yerleşim yerinde, Tek kulplu kupalar bulunmuştur.¹¹ Sinop Müzesi eski müdürü Mehmet Akif IŞIN yapmış olduğu saha araştırmaları sonucunda, Harmantepe, Mezarlıktepe, İlya'nın Yeri, Çimber Tepe, Köşk Höyük, Çindilli Tepe, Kabalı Höyük, Keçi Türbesi, Cintepe gibi bölgelerde de benzer kalıntılar bulmuştur.¹²

Mehmet Akif Işın, yapmış olduğu çalışmaların sonucunda Sinop ili merkezi ve ilçelerinde prehistorik dönemde tarihlenen birçok yerleşim bölgesi ortaya çıkarmıştır.

⁷ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 1996, s.272.

⁸ Adem Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011, s. 186.

⁹ ÖZ, a.g.e, s. 252-256

¹⁰ Dr. Afif Erzen, Sinop Kazısı 1953 Çalışmaları, *Türk Arkeoloji Dergisi*, VI. Sayı, Ankara, 1956, s. 69-72.

¹¹ Mehmet Akif Işın, "Kocagöz Höyük'te Bulunan Tek Kulplu Kupalar", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXIX. Sayı, Ankara, 1991, s. 177-191.

¹² Mehmet Akif Işın, *Sinop*, Sinop Valiliği Yayınları, 1999, s. 95-139; Elif Gümüş, *Eskiçağda Sinop ve Çevresi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, 2019, s.14.

Uzun yıllar boyunca yaptığı araştırmalar sonucunda bulunan yerleşim bölgelerini sıralayacak olursak;

Merkez ve bağlı bulunan bölgelerdeki prehistorik dönem yaşam alanları;

Ayancık Çaylıoğlu Köyü – İstefan yerleşimi,

Ayancık Tarakçı Köyü – Tepecik yerleşimi,

Boyabat Çukurhan Köyü – Çukurhan Kale yerleşimi,

Boyabat Dodurga Köyü – Dodurga Kaya Mezarları,

Boyabat Emiryayla Köyü – Emiryayla yerleşimi,

Erfelek Başaran Köyü – Çiltepe yerleşimi,

Erfelek Bıyıklı Köyü – Harmantepe yerleşimi,

Erfelek Çakırköy – Kırantepe yerleşimi,

Erfelek Hamidiye Köyü – Kahkül Tepe yerleşimi,

Erfelek Hamidiye Köyü – Kumtepe yerleşimi,

Erfelek Karacaköy – Yama yerleşimi,

Erfelek Kazandere Köyü – Halil Usta yerleşimi,

Erfelek Kazma Söku Köyü – Gâvur Tepe yerleşimi ve Sarı Mustafa yerleşimi,

Erfelek Kiren Mahallesi – Üvez Yanı yerleşimi,

Erfelek Mescit Düzü Köyü – Ören Tepe yerleşimi,

Erfelek Sorgun Köyü – Tepecik Üstü yerleşmesi,

Gerze Bolalı Köyü – Aktopraklık Höyük ve Burumcuk yerleşimleri,

Gerze Gözsöku Köyü – Elma Çukuru Tepesi yerleşimi,

Gerze Hıdırlı Köyü – Yanık Maltepe yerleşimi ve Keçi Türbesi yerleşimi,

Gerze MahmuttınKöyü – Kadı Mezarı yerleşimi ve Bakacak Tepe yerleşimleri,

Gerze Sarımsak Köyü – Dömbektepe, Altınkaşı Höyük yerleşimi ve Sarımsak yerleşimi,

Gerze Sorgun Köyü – Asar Tepesi ve Zeus Tapınağı yerleşimi,

Gerze Tilkilik Köyü – Kargalo Tepesi ve Mercimek Tepesi yerleşimi,

Gerze Yarkın Köyü – Karakuru Tepe yerleşimi.

Merkez Altınoğlu Köyü – İlyâ'nın Yeri,

Merkez Bektaşğa Köyü – Habuhas Tepe Yerleşimi,

Merkez Demirci Köyü – Kocagöz Höyük yerleşimi,

Merkez Dizdaroğlu Köyü – Çindilli Tepe yerleşimi,

Merkez Hacıoğlu Köyü – Maltepe yerleşimi,

Merkez Kabalı Köyü – Kabalı Höyük yerleşimi,

Merkez Kılıçlı Köyü – Seyit Kahyalar Yerleşimi,

Merkez Tavukçuoğlu Mahallesi – Çimbek Tepe yerleşimi,

Merkez Tepealtı Köyü – Maltepe (Tepealtı) yerleşimi,

Merkez Tıngırhoğlu Köyü – Tıngırhoğlu yerleşimi,

Merkez Yalıköy – Mezarlık Tepe yerleşimi,

Sinop sınırları içinde bulunan yerleşim yerleridir.¹³

¹³ Işın, *a.g.e.*, 1998, s. 111.

c) İlk Çağ'da Sinop

M.Ö. 2000'li yıllarda Anadolu'da en güçlü devlet olarak Hititler bulunmaktadır. Kuruluş döneminden itibaren Hitit yıllıklarında Sinop bölgesi sorun yaşanan bir bölge olarak anlatılmaktadır. Bölgede yaşayan ve yıllıklarda ismi "Gaška" olarak geçen bu bölgenin halkına da "Gaşkalar" denilmiştir. Gaşkalar, siyasi bir yapı kurmayı başararak Ordu-Sinop civarına hâkim olmuşlardır. Göçebe yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan Gaşkalar, Hitit Devleti'ni kuruluşundan yıkılışına kadar sürekli olarak rahatsız etmiş ve uğraştırmıştır. Göçebe yaşamları sebebiyle otlak sıkıntısı çektikleri dönemde Hitit başkenti Hattuş'a kadar ulaşan saldırılar düzenlemişlerdir. Ani saldırılar ile zarar veren ve dağlık alanlarda izini kaybettiren Gaşkalar, kendilerinden çok daha güçlü olan Hititler ile meydan savaşı yapmayı göze alamamışlardır. Hitit Devleti'ni Hitit İmparatorluğu haline getiren I.Şuppiluliuma kısmen Gaşkalar'ı hâkimiyeti altına alsa da Mısır Seferi sonrası yaşanan veba salgını döneminde hastalanarak ölmüştür. I. Şuppiluliuma'nın ölümü üzerine iki devlet tekrar savaş dönemine girmiştir.¹⁴ XII. Yüzyılda başlayan Ege Göçleri Hititleri zayıflatmış ve Anadolu'da karışıklarla geçecek bir dönemin yaşanmasına sebep olmuştur.

M.Ö. VII. Yüz yıla kadar önemli bir olaya rastlanmayan Sinop bölgesinde M.Ö. VII. Yüzyılın başından itibaren kuzeyden büyük bir istila hareketi başlayacaktır.

"Kimmerler" M.Ö. II binli yıllardan itibaren Karadeniz'in kuzeyinde Kırım ve civarında hâkim bulunan bir kavim olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde Asya'daki Çin-Türk mücadeleleri sonucunda Batı yönlü oluşan göç dalgası ile İskitlere yenilerek yurtlarından kovulan Kimmerler, Anadolu coğrafyasında büyük bir yıkıma sebep olmuştur. Balkanlar ve Kafkasya üzerinden iki kol halinde Anadolu'ya giren Kimmerler'in bir kolu, Doğu Anadolu bölgesinde ilerleyerek Urartular ile karşı karşıya gelmişlerdir. Yapılan Savaşları kaybeden Urartular barış yaparak Kimmerlere bazı topraklarını bırakmak zorunda kalmışlardır. Doğu Anadolu bölgesinde nüfuz alanı oluşturmayı başardıktan sonra Asurlular ile de anlaşma sağlayan Kimmerler istila hareketini Anadolu'nun içlerine yöneltmiştir. Frigyalılar'ın yenilerek başkent Gordion şehrinin yağmalanması sonucunda Frigya hükümdarı Midas boğa kanı içerek yaşamına

¹⁴ Kurtuluş Kıymet, *M.Ö. II. Binde Orta Karadeniz Bölgesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Ankara, 2006, s. 86.

son vermiştir.¹⁵ Hükümdarlarının intiharı sonrası Frigya uygarlığı yıkılmıştır. Kimmerler'in sıradaki hedefi Lidyalılar olmuştur. Lidya - Kimmer mücadelesinde Lidyalılar mağlup olmuş, hükümdarları Giges öldürülmüş ve ülke yağmalanmıştır.¹⁶ Balkanlar üzerinden gelen diğer kol ise Anadolu'ya yönelerek Friglere saldırmış ardından kuzeye yönelerek Sinop'u zapt etmiştir. Sinop ve civarına hâkim olan Kimmerler, karadan büyük bir saldırıya izin vermeyen coğrafi yapısı sebebiyle Sinop'u başkent gibi kullanmışlardır. Kimmerler'in göçebe kültürüne sahip, hayvancılık ile ilgilenen bir uygarlık olması sebebiyle bu uygarlık döneminden Sinop'ta herhangi şehir ya da medeniyetlerini anlamaya yardımcı olacak ciddi bir kalıntı bulunamamıştır.

Lidya kralı Alyattes döneminde ciddi kayıplar veren Kimmerler salgın hastalıklar sebebiyle de büyük zarar görerek zamanla tarih sahnesinden silinmişlerdir. Yunan Koloni Çağında M.Ö. VII. Yüzyıldan itibaren Sinop şehrinin iskân edildiğini söylenebilir.¹⁷

Büyük İskender döneminde Sinop bölgesi ve Anadolu'nun büyük bir kısmı Pers'lerin hâkimiyeti altında bulunmaktaydı. Sinop'ta yaşayan Grekler ise Pers hükümdarı Darius'a savaşımdan itaat etmişlerdi. Ancak Anadolu'nun kalan kısmında Perslere karşı olan kavimler bulunuyordu.¹⁸ Babası Philip'in ölümünden sonra devletin başına geçen İskender, Perslerin egemenliği altında ezilen Grekleri kurtarma politikası ile mücadeleye girişmiştir. Perslere karşı yapmış olduğu savaşları kazanan Büyük İskender Sinop'un içinde bulunduğu İlk Çağ'da Paflagonya olarak adlandırılan bölge üzerine gitmemiştir. Paflagonya bölgesinde bulunan halkın kendisine karşı gruplar ile ittifak yapmaması sebebiyle İskender bu bölge halkı ve elçilerine zarar vermemiştir. Büyük İskender'in varis bırakmadan henüz 33 yaşında vefat etmesi üzerine İskender İmparatorluğu ordu komutanları arasında bölüşülmüş zaman içinde de etkinliğini kaybederek tarih sahnesinden silinmiştir.¹⁹ İskender Devleti'nin dağılmasının ardından Karadeniz sahil şeridinde kurulan Pontus Krallığı, Batı'da büyük bir otorite olarak varlığını her geçen gün büyüten Roma ile karşı karşıya gelmiştir. Önceleri Yunanistan bölgesi üzerinde hâkimiyet mücadelesi veren iki devlet, Roma İmparatorluğunun

¹⁵ İbrahim Tellioglu, "Kimmer ve İskit Göçlerinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Etkileri", *Ankara Üniversitesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 27. Sayı, Erzurum, s. 241.

¹⁶ Ekrem Memiş – Cemil Bülbül, *Eskiçağda Göçler*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2014, s. 159-163.

¹⁷ Robinsond.M., Eski Sinop (Üçüncü Bab-Sinop'un Ticareti), çev. Nazlı Tengirşenk, *Dıranaz Dergisi*, Sayı 15, 1937, s. 1-16.

¹⁸ Prof. Dr. Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınevi, İstanbul, s. 143 -147.

¹⁹ Arrian, *İskender'in Seferleri*, Çeviren: Meriç Mete, İdea Yayınları, İstanbul, 2006, s. 28-30.

başarılı komutanı Lucullus sayesinde Pontus Krallığını doğuya itmeyi başarmıştır. Pontus Krallığının son hükümdarı olacak olan VI. Mithradates, Lucullus ile olan mücadeleyi kaybedip Sinop bölgesine kadar sıkışmıştır. Yapılan son savaşı da kaybetmesi üzerine intihar ederek hayatına son vermiştir. Böylelikle Sinop bölgesinde Roma hâkimiyeti başlamıştır.²⁰

d) Orta Çağ'da Sinop

Lucullus döneminde alınan Sinop şehri ünlü Roma İmparatoru Caesar döneminde çeşitli bölgelerden koloniler getirilerek yeniden iskân edilmiştir. Caesar, Sinop ile birlikte tüm Anadolu topraklarını kolonileştirerek hinterlandını genişletmiştir.²¹ Roma İmparatorluğu döneminde Senato tarafından eyaletlere yönetici olarak atanan valilerin görev süreleri 1 yıl olarak belirlenmiştir. Atanan valinin bölgede uzun süre bulunması güç toplamasına ve beklide merkeze karşı ayaklanmasına sebep olabileceğinden sürenin 1 yıl gibi kısa tutulması makul görülebilir. Ancak görev sürelerinin kısa olması sebebiyle uzun zaman alacak kalkınma ve imar faaliyetlerinin de yapılması mümkün olmaması olumsuz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kavimler Göçü sonrasında Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesi ile Sinop bölgesi Doğu Roma'nın bir parçası olarak varlığını devam ettirmiştir. Doğu Roma (Bizans), döneminde Sinop'ta imar edilip bugüne kadar kısmen de olsa ayakta kalabilen yapı; Merkez Ada mahallesinde bulunan Kolmesis (Balatlar) Kilisesidir.²² Kilise olarak inşa edilen yapı ibadethane olarak kullanılmasının yanı sıra, daha sonra bir kısmı hamam olarak ta hizmet vermeye başladığını görüyoruz. 660 yılına tarihlendirilen yapı Doğu Roma'nın Sinop'ta bulunan en büyük kalıntısıdır. **Ek.1.**

Doğu Roma İmparatorluğu döneminde ilk olarak Hz. Ömer döneminde başlayan Anadolu fetihleri ile Güney ve Doğu Anadolu bölgesi Müslüman Arapların eline geçmiştir. Ardından Doğu Roma'ya göre daha zayıf durumda bulunan Sasanilerin İran'ı üzerine yönelen Müslüman Araplar, fetih hareketlerine devam etmişlerdir.

²⁰Neil Faulkner, *Roma: Kartalların İmparatorluğu*, Çeviren: Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul, 2020, s. 180-183.

²¹ Mehmet Özsait, "Anadolu'da Helenistik Dönem", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006, s. 7.

²² Besim Darkot, "*Sinop*", İslam Ansiklopedisi, Cilt: X, MEB Yayınları, İstanbul, 1993, s. 684.

Emeviler döneminde Anadolu’da yapılan fetih hareketleri tekrar hız kazanmıştır. 668 yılında ünlü sahabe Eyyûb El Ensari önderliğinde İstanbul’a kadar ulaşan Emevi orduları her ne kadar İstanbul’u kuşatmışlarsa da buralarda kalıcı olamamış ve geri çekilmişlerdir. Emeviler döneminde VIII. Yüzyılın başlarında Anadolu’daki fetihleri devam ettirilmeye çalışılmıştır. Fetih hareketlerinde etkili olan öncü birliklerden bazıları Sinop’a kadar ulaşmış ve şehri kuşatma girişiminde bulunmuşlardır. Ancak öncü kuvvetlerin gerisinden destek gelmemesi ve kuşatmanın Romalı askerler tarafından yarılması sebebiyle fetih çabaları başarısız olmuştur.²³ İlerleyen dönemlerde Doğu Roma ile Müslüman Araplar arasındaki Anadolu hâkimiyeti mücadelesi devam etmiştir. Abbasiler döneminde Malatya bölgesi valisi olarak atanan Ömer B. Abdullah, Terme, Canik, Bafra civarını topraklarına katarak Sinop’u doğudan sıkıştırmaya başlamıştır. Güneyden Taşköprü, Araç bölgelerine kadar ilerleyen Ömer B. Abdullah, Doğu Roma’nın Paflagonya genel valisi Petronas’ın kuvvetlerine yenilerek Malatya içlerine çekilmek zorunda kalmıştır.²⁴

Büyük Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan komutasındaki Türk ordularının 26 Ağustos 1071’de başlayan Malazgirt Meydan Savaşı’nı kazanmasının ardından Anadolu’daki Doğu Roma hâkimiyeti sona ermiştir. Anadolu içlerine ilerleyen Türk birlikleri Selçuklu idaresinin benimsediği “fethedilen yer fethedenin malıdır” anlayışı ile birinci beylikler döneminin yaşanmasını sağlamıştır. Anadolu topraklarının büyük oranda Türkleşmesi ve İslamlaşmasını sağlayan bu beylikler Anadolu’nun bir Türk-İslam yurdu olmasının önünü açmışlardır.²⁵

²³ İbrahim Güler, *XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Sinop*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1992, s. 12-14

²⁴ İsmail Efe, *Sinop Tarihi*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2018, s. 23-24.

²⁵ Malazgirt Meydan Muharebesi sonrası Sultan Alparslan, ordusundaki önemli komutanlarına emirlerindeki askerleri ile birlikte Anadolu topraklarına dağılmalarını ve fethettikleri yerlerin kendilerine ait olacağını ilan etmiştir. Ardından Selçuklu başkentine dönerek Karahan Devleti üzerine yürüyen Alparslan’ın öldürülmesiyle yerine oğlu Melikşah geçmiştir. Melikşah, hükümdarlığına karşı çıkan isyanları bastırdıktan sonra Büyük Selçuklu ülkesinin doğu komşusu olan Gazneliler ile mücadeleye yönelmiştir. “Fethedilen yer fethedenin malıdır” anlayışı ile Anadolu topraklarında kurulan beyliklerden ayrıca Melikşah’ın kuzeni olan Kutalmışoğlu Süleymanşah İznik merkezli Anadolu Selçuklu idaresini kurmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK HÂKİMİYETİNE GİRİŞİNDEN 1946 YILINA KADAR SİNOP

1. 1. Sinop'un Türk Hâkimiyetine Girişi

Şüphesiz ki, Malazgirt zaferi Anadolu'da Türk-İslam tarihinin başlangıcı olmuştur. Anadolu'nun iç kesimleri zaferin hemen ardından hâkimiyet altına alınmasına rağmen kıyı bölgelerin ele geçirilmesi zaman almıştır. Karadeniz bölgesinin tek doğal limanı olan, deniz ticaretinde ve Kuzey-Güney yönlü kara ticaretinde Anadolu'nun en önemli bölgelerinden biri olan Sinop bölgesi sahip olduğu bu özellikleri ile çabucak hedef haline gelmiştir.

Sultan Alparslan'ın önemli komutanlarından olan Emir Karatekin doğudan gelerek Çankırı bölgesini ele geçirmiştir. Batı yönlü hareketini Kastamonu taraflarına doğru devam ettirmek isteyen Emir Karatekin, ticaret üssü olması sebebiyle Sinop'ta ciddi bir potansiyelin ve hâlihazırda büyük miktarda zenginliğin bulunduğunu haber alarak yönünü kuzeye çevirmiştir. Sinop'u kuşatan Emir'in orduları kısa süren kuşatma sonucu bölgeyi ele geçirmiştir. Ancak bölgenin stratejik önemi sebebiyle Türk hâkimiyeti kısa süre içinde sona ermiştir.²⁶

Sinop ilinin bugünkü sınırları üzerinden genel bir değerlendirme yapacak olursak; iç kısımlarda bulunan ilçeleri Malazgirt Savaşının hemen ardından Türk hâkimiyetine girmiştir. İlk olarak 1085 yılında Danişment'lilerin eline geçen Boyabat, Durağan bölgeleri XII. Yüzyılın sonlarında II. Kılıç Arslan döneminde Selçuklu devletinin egemenliği altına girmiştir.²⁷ IV. Haçlı Seferi sonrasına kadar Doğu Roma hâkimiyetinde kalan Sinop şehri, Haçlı Latin ordularının İstanbul'u işgal etmeleri ile birlikte yeni bir devletin egemenliği altına girmiştir. Bu devlet, İstanbul'dan kaçan Doğu Roma hanedanı üyeleri Aleksios ve David Komnenoslar İznik ve Trabzon merkezli iki ayrı devlet kurarak Doğu Roma'nın merkezini buralara taşımışlardır.²⁸ Doğu Roma'nın IV. Haçlı Seferi ile içine düştüğü sıkıntılı durumu fırsata çeviren

²⁶ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Devrinde Sinop (XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sinop Kazası)*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008, s. 28-31.

²⁷ Bekir Başoğlu, *Boyabat ve Çevresi Tarihi*, Ayyıldız Yayınevi, Ankara, 1978, s.82-90.

²⁸ İstanbul, Batı Avrupa'dan toplanmış Latinlerden oluşan Haçlı orduları tarafından işgal edilmiş ve yağmalanmıştır. İstanbul'da Katolik Latin Krallığının kurulması ile İstanbul'da bulunan Bizans hanedanı ve halkın ciddi bir kısmı kaçarak Nicea (İznik) bölgesine ve Trabzon bölgesine gitmişlerdir. İşgalin son bulduğu 1261 yılında İstanbul'a geri dönene kadar Doğu Roma'nın merkezi değişmiş İznik şehri bir merkez kabul edilerek hanedan varlığını devam ettirebilmiştir.

Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan İzzettin Keykavus 28 Ekim 1214 tarihinde Sinop'a hareket ederek, şehrin bir kez daha Müslüman Türklerin eline geçmesini sağlamıştır.²⁹ Sinop'un fethini tamamlayan Sultan İzzettin Keykavus fetih sırasında zarar gören şehrin surlarını tamir ettirmiş ve fethin sembolü olarak Alâeddin Camii'ni yaptırmıştır. **EK.2.** Sultan İzzeddin Keykavus ve ardından tahta geçen Alâeddin Keykubat döneminde, Anadolu'da, Pasinler savaşıdan beri yaşanan savaşlar ile ortaya çıkan demografik değişim ile oluşan istikrarsızlık ortamını sonlandırılması hedeflenmiştir. Bunun için ticaret bakımından önemli olan liman şehirleri ve bunların bağlantılarının sağlanması düşünülen bölgeleri fethetmişlerdir. Böylece Türkleşme ve İslamlaşma aşamasında bulunan Anadolu'da refah seviyesini yükseltilmesi amaçlanmıştır. Bahsettiğimiz liman şehirleri ise Antalya, Kırımın Suğdak limanı ve Sinop şehridir.

Trabzon Rum Devleti'nin saldırıları ve şehri kısa bir süreliğine ele geçirmeleri ile İzzettin Keykavus'un fetih armağanı olarak yaptırdığı Alâeddin Camii büyük oranda tahrip edilmiştir. 1262 yıllarında Bölgeyi yeniden ele geçiren Selçuklu komutanı Muinüddin Süleyman Pervane büyük oranda yıkılan camiyi adeta yeniden yaptırmıştır. Ayrıca, caminin hemen yanına ise kendi ismini taşıyan bir Medrese inşa ettirmiştir. Alâeddin Camii halen kullanımda olmakla beraber, Muinüddin Süleyman Pervane medresesi bugün turistik amaçlarla kullanılmaktadır. **EK.3.**

Anadolu Selçuklu Devleti'nin önce Baba İshak İsyanı(1240), ardından ise Köseadağ Savaşı(1243) ile Moğolların vassalı haline gelmesi ile birlikte, Anadolu'daki Selçuklu hâkimiyeti ve meşruiyeti gittikçe azalmaya başlamıştır. Sinop ilini Trabzon Rum Devleti'nin elinden tekrar alan Muinüddin Pervane, ülke içindeki siyasi çekişmelere taraf olarak dönemin hükümdarı sultan IV. Kılıçarslan'ın öldürülüp yerine dört yaşındaki oğlu Gıyasettin Keyhüsrev'in tahta çıkarılmasını sağlamıştır. Selçuklu tarihinde önemli bir yer edinen Muinüddin Süleyman Pervane'nin ölümünden sonra oğlu Muinüddin Mehmet Sinop'ta Pervaneoğulları beyliğini kurmuştur.³⁰ Muinüddin Mehmet döneminden sonra toparlanamayan Pervaneoğulları, son hükümdarı Gazi Çelebi'nin varis bırakmadan vefat etmesi üzerine, Sinop, batısında bulunan bölgelere hâkim olan Candaroğlu beyliğinin egemenliği altına girmiştir.

²⁹ Alpay Tırıl, "Cumhuriyet Döneminde Sinop(1923-1950)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2010, s.9-11.

³⁰ İsmail Efe, *a.g.e.*, s.37-38.

Candaroğulları Beyliği, Kastamonu ve Sinop bölgelerine hâkim olmuş Osmanlı'nın Kuruluş ve Yükseliş dönemlerinde çağdaşı olarak varlığını devam ettirmiştir. Osmanlı'nın Anadolu beylikleri ile iyi geçinme politikası sebebiyle Osman Bey ve Orhan Bey dönemlerinde aralarında bir sorun olmayan iki devletin ilişkileri Sultan I. Murat döneminde bozulmuştur. Balkanlarda fetihler yaparak hâkimiyet alanını genişleten Osmanlı, Anadolu'da ise dostane politikalarını devam ettirmekle birlikte, bu beylikleri kendi hâkimiyeti altına almak için fırsatları değerlendirmekten de geri durmamıştır. Candaroğulları hükümdarı Celaleddin Bayezid'in oğlu Süleyman Bey babasına isyan etmiş ve babasına karşı giriştiği mücadeleye Sultan I. Murad taraf olmuş Süleyman'ı desteklemiştir.³¹ Oğlu Süleyman'ın I. Murad'dan aldığı destekle Kastamonu bölgesini elinden almasına engel olamayan Celaleddin Bayezid, Sinop'a çekilmiştir. Celaleddin Bayezid'in vefatının ardından küçük oğlu İsfendiyar Bey Sinop bölgesine hâkim olan Candaroğlu Beyliğinin başına geçmiştir. İsfendiyar Bey'in uzun süreli hükümdarlığı sebebiyle bu dönemden sonra beyliğe İsfendiyaroğulları da denilmiştir.³² Timur ile yapılan Ankara Savaşı'na kadar Osmanlı ile karşı karşıya gelmemeye özen gösteren İsfendiyar Bey Ankara Savaşında Timur'un tarafında yer almıştır. Fetret Devri'nde ise Çelebi Musa'yı desteklemiştir. Kardeşi Çelebi Mehmet'e yenilen Musa, İsfendiyar Bey'in yardımı ile Sinop Limanı'ndan gemiye binerek Rumeli'ye kaçmıştır.³³ Candaroğulları Beyliği, Sinop'un Türkleşmesi ve İslamlaşmasını tamamlanmasını sağlamıştır. Kastamonu ve Sinop bölgelerine hâkim olarak bugüne cami, mescit, medrese, imarethane gibi birçok eser bırakmışlardır.

Fatih Sultan Mehmet döneminde Karadeniz sahil şeridinde bulunan devletlere son vererek kendi topraklarına dâhil etmeye başlayan Osmanlı Devleti, “*Karadeniz Seferi*” ile Sinop Bölgesini egemenliği altına almıştır.(1461)

³¹ Yaşar Yücel, “Candar-Oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. II, S. 2, Ankara, 1 Mayıs 1964, s. 135-136.

³² İsfendiyar Bey 1392-1440 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve sonrasındaki hükümdarların tamamı onun soyundan gelmiştir. Bu sebeple Candaroğulları Beyliği'nin Sinop tarafında kalan bu kısmına İsfendiyaroğulları Beyliği denilmiştir.

³³ İsmail Efe, *a.g.e.*, s.49.

1. 2. Osmanlı Hâkimiyetinde Sinop

Fatih Sultan Mehmed'in meşhur Karadeniz Seferi ile birlikte Sinop şehri muhasara edilmiş direnemeyeceğini anlayan Candaroğlu İsmail Bey Sinop'u Fatih Sultan Mehmed'e teslim etmiştir. Candaroğulları'nın savaşmadan bölgeyi teslim etmesini memnuniyetle karşılayan Fatih, İsmail Bey'i Filibe'ye vali olarak atamıştır. Fethin hemen ardından Sinop Kalesi tamir edilmiş ve bölge halkı avarız³⁴ vergisinden muaf tutulmuştur.³⁵ Şehir, oluşturulan Kastamonu Sancağı'na bir kaza olarak bağlanmıştır.³⁶ Fatih döneminde Karadeniz'in kuzeyine devam eden seferlerde sahip olduğu tersanesi ve Kırım'a en yakın bölge olması sebebiyle "280 km" Sinop limanı bir üs olarak kullanılmıştır.³⁷ 1571 İnebahtı Bozgunu sonrası Sinop'ta bulunan tersane büyütülerek donanmanın yenilenmesi için çok sayıda kadirga ve kalyon yapılmıştır. Kazak korsanların zaman zaman saldırıları ile düzeni bozulan bölge alınan önlemler sonucunda güvenli hale getirilmiştir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısına kadar donanmanın demirlediği güvenli bir bölge olan Sinop, ticaret ve nüfus yoğunluğu bakımından Osmanlı ülkesinin işlek bölgelerinden birisi olarak öne çıkmaktadır. 1853 yılındaki Rus Baskınında donanmanın imha edilmesi ve şehrin Müslüman mahallelerinin Rus donanması tarafından bombalanması üzerine şehirde bulunan halk iç bölgelere kaçmış ve bölge artan Rus baskısı sebebiyle ekonomik cazibesini kaybetmiştir. Azalan nüfus ve her geçen gün Karadeniz'de artan Rus hâkimiyeti sebebiyle Sinop şehri sönük bir yapıya bürünmüştür.

a) 1853-1856 Kırım Savaşı ve Sinop Baskını

Fransız İhtilali ile Avrupa'dan dünyaya yayılan milliyetçilik akımı, Viyana Kongresi kararları ile birlikte bastırılmaya çalışılmış, ancak 1830 ve 1848 ihtilalleri ile birlikte zirve yaparak o günkü Avrupa'nın sınırları dışına taşmıştır. Tarihe "1848 İhtilâli" olarak geçen hadise, Polonyalı ve Macarların kendi ulus devletlerini kurma

³⁴ Avarız Vergisi: Savaş ve kıtlık gibi para ihtiyacının arttığı dönemlerde Müslüman ve Gayrimüslim halktan alınan vergi, Osmanlı Devletinin Duraklama Döneminden itibaren sürekli alınmaya başlamıştır.

³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1951, s. 158.

³⁶ Mehmet Ali Ünal, *a.g.e.*, s.796-804.

³⁷ Pusulanın aktif olarak kullanılmaya başlanmasından önce denizcilerin kara ile görsel bağlantılarını kaybetmeden yolculuk yapmaları önemli bir avantaj oluşturmaktaydı. Havanın açık olduğu zamanlarda 144 km mesafeye kadar karayı görebilen denizciler, Sinop-Suğdak seferleri sırasında denizin ortasına geldiklerinde kara ile göz temasını kaybetmeden yolculuk yapma imkânına sahip olmaktadır.

amacıyla çıkardıkları isyanların Rusya tarafından şiddetli ve kanlı bir şekilde bastırılması ile sonuçlandı. Rusların gazabından kaçan Polonyalı ve Macarlar, Çarlık Rusya'nın en büyük düşmanı Osmanlı'ya sığınmışlardır. “*Mülteci Sorunu*” iki ülke arasında zaten gergin olan iplerin kopmasına ve Kırım Savaşı'na(1853-56) sebep olacaktır. Kırım Savaşında dönemin reel politiği gereği Rusya'nın güneye inmesini istemeyen İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği Avrupa devletleri Osmanlı'yı destekleyerek Çarlık Rusya'nın güneye inmesini bir süre daha engellediler. Kara orduları art arda mağlubiyetler alan Çarlık Rusya bir saldırı yaparak kendisi için sıkıntılı olan durumu tersine çevirmeyi amaçlamıştır. Donanma gücü Osmanlı Devleti'nden çok daha güçlü olan Rusya ani bir saldırı yaparak Karadeniz'de bulunan Osmanlı donanmasını yok etmeyi planladı...³⁸

Balkanlar ve Kafkaslarda Ruslarla mücadele eden Osmanlı ordusunun deniz desteğinin en önemli limanlarından biri olan Sinop Limanı, donanmanın ikmal ve bekleme noktası olarak ön plana çıkmaktaydı. Tarihler 13 Kasım 1853'ü gösterirken Batum limanına silah ve erzak götüren Karadeniz'deki Osmanlı donanması Şiddetli fırtına ve zorluklar sebebiyle rotasını korunaklı olan Sinop limanına çevirdi. Patrona Osman Paşa ve Piyale Hüseyin Paşa komutasında Sinop Limanı'na demirledi.³⁹ Bu durumu fırsata çevirmek isteyen Ruslar daha dayanıklı ve güçlü silahlarla donatılmış olan donanmaları ile kötü hava şartlarına rağmen Sinop Limanına gelerek Osmanlı Donanmasını sıkıştırdılar. Tahrip gücü ve menzili daha fazla olan toplarının avantajını kullanarak on iki Osmanlı Savaş gemisini, İngiliz ve Türk ticaret gemilerini batırdılar.⁴⁰ Çatışmalarda Piyale Hüseyin Paşa şehit olmuş, Patrona Osman Paşa ise Ruslara esir düşmüştür. Limanda bulunan Rus gemileri Sinop şehrindeki Müslüman mahallelerini bombalaması üzerine bu bölgelerde bulunan halk iç bölgelere kaçmak zorunda kalmıştır. **EK.4.**

Sinop Baskını öncesine kadar Karadeniz Bölgesi'nin en işlek limanlarından birine sahip olan şehir baskın ve sonrasında yaşanan bombardıman sonucunda

³⁸ İsmail Efe, *a.g.e.*, s. 61.

³⁹ Besim Özcan, *Rus Donanmasının Sinop Baskını (30 Kasım 1853)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1990, s. 83-87.

⁴⁰“Avnillah Firkateyni (Sancaktar), Dimyat Firkateyni, Nizamiye Firkateyni, Fevz-i Ma'bud Korveti, Kait-i Zafer Firkateyni, Gül-i Sefit Korveti, Nec-i Efşan Korveti, Ereğli Korveti, Nesim-i Zafer Firkateyni, Taif Korveti. Navek-i Bahri Korveti, Fazlullah Firkateyni.”

hareketliliğini kaybederek sönükleşmiştir. Her ne kadar 1856 Paris Antlaşması ile Osmanlı ve Rusya barış yapmış olsa da şehir eski hareketli günlerini görememiştir.

b) Milli Mücadele Döneminde Sinop

Sinop şehrinin Kastamonu sancağına bağlı bir kaza statüsünde bulunduğu dönemde, sahip oldukları nüfus sayısı bakımından gerek I. Dünya Savaşı'nda gerekse Milli Mücadele döneminde en fazla şehit veren bölgelerden biridir.⁴¹ Özellikle Sinop Baskını sonrasında nüfus yoğunluğu şehrin iç bölgelerine doğru kaymıştır. Mondros Ateşkesi sonrasında Anadolu'da işgallerin başlaması ile birlikte, azınlıklar da almış oldukları desteklerle cemiyetler kurarak Anadolu'daki Türk varlığına zarar verecek faaliyetlerde bulunmuşlardır. Rumlar tarafından Samsun merkezli kurulan ve Trabzon Rum Devleti'ni canlandırmayı arzulayan Pontus Rum Cemiyeti'nin bir şubesi Sinop şehrinde açılmıştır. Şehir merkezinde nüfus yoğunluğunun az olması Sinop'ta müstakil bir zararlı cemiyetin kurulmasını engellemiştir. Toplam 20 mahalleden oluşan şehir merkezinin Rumların çoğunlukta olduğu mahalle sayısı 6'dır.⁴² Bu mahallelerin de Türk mahallelerine göre yoğun nüfus barındırdığı söylenemez. Pontuscular bu sebeple Sinop bölgesinde etkin olamamışlardır.⁴³

Mondros Ateşkesi yapılmadan hemen önce İttihat ve Terakki yöneticilerinin yurtdışına kaçmıştır. Bunun üzerine padişah VI. Mehmet Vahdettin Damat Ferit Paşa'ya yeni bir hükümet kurma görevi vermiştir. Damat Ferit Paşa liberal politikaları benimseyen Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın başkanıdır. Yeni kurulan hükümette sabık ve mağlup İttihatçıların düşmanı Hürriyet ve İtilaf Fırkası etkin olması İttihatçılara karşı bir cadı avının başlamasına sebep olmuştur. İttihatçı olarak bilinen Sinop Mutasarrıfı Necip Bey görevden alınmıştır. Yerine hukuk tahsili görmüş, hâlihazırda Üsküdar ilçesi polis müdürlüğü görevini yürüten Mazhar Tevfik Bey atanmıştır.⁴⁴ Mazhar Tevfik Bey'in mutasarrıf olarak seçilmesinde şüphesiz Damat Ferit Paşa hükümetine bağlı olması ve liberal görüşleri benimsemesi belirleyici olmuştur. Tüm limanlarına ve ulaşım vasıtalarına el konulmuş olan Osmanlı Devleti'nin Mutasarrıf Mazhar Tevfik

⁴¹ Mustafa Tatcı vd., *Sinop Gazetesi'nin Tanıklığında Milli Mücadele*, İstanbul, 2006, s. 83

⁴² Alpay Tırıl, a.g.t., s. 72-73.

⁴³ Besim Özcan, a.g.m., s. 150.

⁴⁴ Vakit, 3 Eylül 1952, s. 1-3.

Bey'i Sinop şehrine gitmesini sağlayacak vasıtası bulunamamaktaydı.⁴⁵ 30 Nisan 1919 tarihinde Mustafa Kemal'in 9. Ordu Müfettişliğine getirilmesi üzerine İtilaf güçlerinden özel bir izin alınarak Bandırma Vapuru ile bölgeye gitme imkânı bulmuştur.⁴⁶ Mustafa Kemal Paşa ile Bandırma vapurunda tanışma fırsatı bulan Mazhar Tevfik Bey, Hürriyet ve İtilafçıların sadık bir elemanıyken, yol boyunca dinlediği Mustafa Kemal'in milli fikirlerinden etkilenmiştir. Mustafa Kemal, güvenilir ve vatansever olarak gördüğü bu genç mutasarrıfa hususi bir şifre vererek milli mücadelenin bir ferdi haline getirmiştir.⁴⁷

18 Mayıs 1919 'da öğle vakti Sinop Limanına uğrayan Bandırma Vapuru, Mazhar Tevfik Bey'i bırakmış ve bir süre limanda beklemiştir. Samsun'a çıkış öncesi Mustafa Kemal'in Sinop'a gelişi hakkında Celal Bayar ve Hüsrev Gerede iki farklı görüş belirtmektedir. Celal Bayar, Mustafa Kemal'in Sinop'a geldiğini ve bölgenin ileri gelenlerinden bilgi aldığını, bölgede Pontuscuların faaliyetlerine karşı nelerin yapılması gerektiğini anlattığını nakletmiştir.⁴⁸ Buradan Samsun'a geçmek için vasıta olup olmadığını soran Mustafa Kemal'e Samsun'a karayolu ile gidişin çok uzun ve zor olacağını ayrıca uygun vasıtanın da uzun sürede temin edilebileceği söylenmiştir. Bu sebeple vapur tekrar demir alıp Samsun'a yönelmiştir.⁴⁹ İkinci görüşte ise Hüsrev Gerede, Sinop'ta yerel halk tarafından gündoğusu rüzgârları olarak adlandırılan şiddetli rüzgârların Bandırma Vapurunu çok sallaması sebebiyle Mustafa Kemal ve beraberindekilerin rahatsızlandığını bu sebeple gemiden inemeyerek yazılı şekilde özür dilediğini ifade etmiştir.⁵⁰ Alpay Tırıl ise çalışmasında bu iki karşıt görüşe yer verirken kendi çıkarımı olarak Mustafa Kemal'in Bandırma Vapurundan inmemiş ve Sinop'a hiç ayak basmamış olmasının daha kuvvetli ihtimal olduğunu ifade etmiştir.

Hüsrev Gerede'nin bizzat Bandırma vapurunda bulunmuş olması ve doğrudan bu duruma şahit olması Mustafa Kemal'in 18 Mayıs'ta karaya çıkmadığı görüşünü desteklemektedir.

⁴⁵ Vakıf, 3 Eylül 1952, s.3.

⁴⁶ Prof. Dr. S. Esin Derinsu Dayı, "IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul-Samsun-Erzurum Yolculuğu", *Atatürk Dergisi*, s. 317-318.

⁴⁷ Nurettin Peker, *Öl, Esir Olma*, Karadeniz Ereğli Belediyesi Yayını, Zonguldak, 2000, s. 2-10.

⁴⁸ Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, 8. Cilt, *Baha Matbaası, İstanbul*, 1972, s. 2575.

⁴⁹ Prof. Dr. S. Esin Derinsu Dayı, *a.g.m.*, s. 318.

⁵⁰ Hüsrev Gerede, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, Haz. Sami Önal, 6. Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2022, s. 25-26.

Sinop Mutasarrıfı olarak göreve başlayan Mazhar Tevfik Bey'in karşısındaki manzara şu şekildedir; Mondros Mütarekesi ile birlikte Sinop liman muhafızları ve şehir güvenliğini sağlayan jandarma birliklerinin büyük bir kısmı dağıtılmış kalanlar ise hiçbir olaya müdahale edemez hale getirilmiştir.⁵¹ Sinop Limanını teslim alan İngilizler ise el koydukları Türk silahlarını Samsun Metropolitine bağlı Sinop merkez ve Gerze Rumlarına dağıtmıştır.⁵² Samsun'a bağlı Pontus Cemiyeti'nin Sinop temsilcisi ise şehirde Eczacılık yapan Vasil isimli yerli bir Rum'dur. Silahların dağıtım organizasyonu Eczacı Vasil tarafından organize edilmiştir.

İtilaf Devletleri Sinop'ta bulunan ve sonradan Sinop'a getirilen Rumlar ile yakın ilişki içinde bulunmaktaydı. Mondros Ateşkesinin kendilerine sağladığı dokunulmazlığı saldırgan şekilde kullanmaktaydılar.⁵³ 4 Ağustos 1919'da Samsun'dan İstanbul yönüne giden bir geminin Sinop Limanına uğradığı sırada eski Sinop Mebusu Mahmut Bey, Mutasarrıf Mazhar Tevfik Bey'e tutuklandığını ve Malta'ya sürülmek üzere İstanbul'a götürüldüğünü söyleyerek yardım istemiştir. Mazhar Tevfik Bey ise vatansever Sinoplulardan yardım alarak Mahmut Bey'i İtilaflardan saklamıştır.⁵⁴

Samsun işgal komutanlığı İngiliz temsilcisi Yüzbaşı Solter Mazhar Tevfik Bey ile diplomasi oyunu oynamaya başlamıştır. İlk olarak 7 Eylül 1919'da Amerikan savaş gemileri ile şehre gelmiş boşaltılmış olan Rus konsoloslугuna İngiliz bayrağı asmıştır. Yanında bulunan Amerikalı subay Boer ise Mazhar Tevfik Beyi makamında ziyaret ederek gemilerine davet etmişlerdir. Ertesi gün halkın şiddetli tepkisini çekecek olan işgal girişimi ortaya çıkmıştır. Yüzbaşı Solter, Mazhar Tevfik Beyin evini basmış Mazhar Bey üstünü giyinme bahanesi ile evinin penceresinden kaçarak tutuklanmaktan kurtulmuştur. Doğruca Sinop Hükümet Konağına giden işgalciler gönderde bulunan Osmanlı bayrağını indirerek yerine İngiliz bayrağını çektiler. Kurban Bayramının ilk gününe gelen bu işgal girişimi birkaç saat içinde öfkeli ve silahlı halkın Hükümet

⁵¹ Cenk Demir, "Birinci Dünya Savaşı Ve Milli Mücadele Yıllarında Sinop Rumları: Tehcir Ve Mübadele", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2019, s. 457-458.

⁵² Nurettin Peker, *İstiklal Savaşı (1918-1923) Resim ve Vesikalarla: İnebolu, Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı*, Gün Basımevi, İstanbul, s. 39.

⁵³ Alpay Tırıl 5-6 Temmuz 1919 tarihinde Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik Beyin Kastamonu Valiliğine gönderdiği telgrafta Ukrayna bandıralı bir yolcu gemisi, bir Yunan subay ile on sivil Yunanlı ve üç Fransız subayının Sinop'a gelerek Kilise ve Kızılhaç hastanesini ziyaret ettiklerini bildirmiştir. İlerleyen günlerde ise tekrar Sinop'a gelerek Cezaevinde gayrimüslim tutuklu olup olmadığını kontrol ederek arama yaptıklarını ifade etmiştir.

⁵⁴ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi-3*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 114.115; Alpay Tırıl, a.g.t., s. 32.

Konağı'nın etrafını sarması ile şiddetlendi. Yerli halkın kararlı tutumunu gören Yüzbaşı Solter geri adım atarak İngiliz bayrağını indirdi. İşgal girişiminin başarısız olması sebebiyle İtilaflar genç mutasarrıfın görevden alınmasını istemişlerdir. İstanbul Hükümeti baskıya boyun eğerek Mazhar Tevfik Beyi görevden almıştır. Mazhar Tevfik Bey ise bu olayların ardından İngilizlerin baskısı ile görevden alınmış olsa da halkın İstanbul Hükümetine telgraflar çekerek desteğini göstermesi ile görevine geri dönmüştür. Sinop'ta gayrimüslimler ve Türkler arasında huzuru sağlamaya çalışan Mazhar Tevfik Bey 24 Eylül 1919 tarihinde 9 maddelik bir bildiri yazarak gayrimüslim halkın bulunduğu mahallelerde dağıttırmıştır. Bildiride, Rum ve Ermenilerin bir suiniyet ile olaylara karışmaması halinde şehirde yaşayan Müslüman Türklerin kendilerine eskiden olduğu gibi kardeşçe davranacağını, bu topraklarda yine huzur içinde can, mal, namus ve ırzlarının güvence altında olduğunu ilan etmiştir. Mazhar Tevfik Beyin ardından Mutasarrıflık görevine Babanzade Mahmut Bey getirilmiştir. Daha sakin ve daha cesur olarak bilinen Mahmut Bey, Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini yeniden teşkilatlandırarak organize etmiştir.⁵⁵

Babanzade Mahmut Bey'in ardından Sinop Mutasarrıflığı ve Komutanlığı görevine Zihni Bey getirilmiştir. Zihni Bey döneminin en önemli olayı Giresunlu Topal Osman'ın Gerze, Sinop ve Ayancık'a gelmesi olmuştur. Tarihte kesinlik olmamakla birlikte Ekim 1920'de Samsundan yola çıkarak Gerze'ye gelen Topal Osman'ın adamları Pontuscu Rum esnaf Harbioğlu'nun dükkânını basmış ancak kendisini yakalayamayarak tezgâhtarlık yapan bir çalışanı öldürmüştür.⁵⁶ Buradan Sinop merkeze geçen Topal Osman ve adamları Sinop'taki Pontuscuların lideri Eczacı Vasil'i tehdit ederek yüklü miktarda para istemiştir. Pontus çetecilerine nefes aldırmadığı bilinen Topal Osman'ın tehdidi karşısında paniğe kapılan Eczacı Vasil Mutasarrıf Zihni Bey'e giderek durumu anlatmıştır.⁵⁷ Mutasarrıf Zihni Bey, Topal Osman'ı evine davet ederek uyarmıştır. Sinop'ta asayişin sağlandığını, Müslüman ve gayrimüslimlerin arasında barış ortamının olduğunu söyleyerek Topal Osman'ın Pontuscuların etkin olduğu yerlerde daha faydalı olacağını ima ederek Sinop'tan ayrılmasını istemiştir.⁵⁸ Zihni Bey'in ile görüşmesinin ardından Sinop şehir merkezinden ayrılarak Ayancık'a

⁵⁵ Alpay Tırıl, *a.g.t.*, s.36-37.

⁵⁶ Cenk Demir, *a.g.t.* s. 460

⁵⁷ Hasan İzzettin Dinamo, Topal Osman'ın Sinop'a gelmeden kısa süre önce Giresun'da yakaladığı iki Pontusçuyu gemi kazanında yakıtığını nakletmektedir. Eczacı Vasil Efendi'nin de benzer bir akıbeti yaşamaktan korkması oldukça muhtemeldir.

⁵⁸ Vakıf, 3 Eylül 1952, Hüseyin Hilmi Uluğ, *İstiklâl Savaşında Sinop*, s. 4.

geçen Topal Osman burada Rumlara karşı karşıya gelmiştir. Ayancık'ta Rumlar'ın yanı sıra Çerkezler ile karşı karşıya gelmiş ve bu sebeple Ayancık'tan İnebolu'ya geçmiştir.⁵⁹ Sinop ve ülkede işgalin sona erdiği Zihni Bey'in döneminin ardından Sinop şehrinin yeni mutasarrıfı Nizamettin (Ataker) Bey olmuş ve onun döneminde Cumhuriyet ilan edilmiştir.

1. 3. Cumhuriyet'in İlanından Demokrat Parti'nin Kuruluşuna Kadar Sinop

Milli mücadele döneminde büyük bir işgal tehlikesi yaşamayan ve durağan bir dönem yaşanan Sinop şehri, Cumhuriyetin ilanının ardından vilayet olmuş ve şehir merkezinin ismini almıştır. Günümüzde Ayancık, Boyabat, Türkeli, Erfelek, Durağan, Dikmen, Gerze, Saraydüzü ve merkez olmak üzere toplam dokuz yönetim birimi tarafından idare edilmektedir. Ulaşım ve iletişim imkânlarının yakın döneme kadar kısıtlılığı gelişimin önünde en büyük engeldir. Özellikle Dıranaz Dağı'nın Sinop'u kuzey-güney ekseninde ikiye böldüğünü söyleyebiliriz. Kastamonu Küre Dağları'nın doğu yönünde uzanan bir kolu olan Dıranaz Dağı Sinop ilinin sanayi ve ticaret bakımından gelişmesine engel oluşturmuştur. Turizm'in ön plana çıktığı son yarım yüzyıla kadar Sinop bölgesi bu sebeple sönük bir dönem geçirmiştir.

Cumhuriyet ilk yıllarındaki süreli yayınları taradığımda, Sinop Vilayet Gazetesi, Demokrat Sinop Gazetesi ve Sinop Halkevi tarafından çıkarılan Dıranaz Dergisi, ismiyle bu dönemde basılan bazı süreli yayınların nüshalarına ulaştım. Dıranaz Dergisi, 1936 – 1941 yılları arasında toplam 52 sayı olarak çıkmış ve genel olarak Sinop Halkevinin faaliyetlerini duyurma ve tanııtma amacını üstlenmiştir. Sinop'ta bu dönemde çıkan tek dergi Dıranaz Dergisi'dir.⁶⁰ Sinop Vilayet Gazetesini incelediğimde gazete nüshalarında 1923 – 1946 arası nüshalarını çoğunlukla ilanların ve yurttan haberlerin yer aldığını görmekteyiz. Bu dönemde haftalık olarak basılan ve her hafta Perşembe günü çıkan Sinop Vilayet Gazetesi haberleri ve ilanlar üzerine yapılan akademik araştırmalar oldukça aydınlatıcı durumdadır. Çoğunlukla ülkede ve şehirde yaşanan günlük olaylar

⁵⁹ Kemal Yalçın, *Emanet Çeyiz: Mücadele İnsanları*, Bir Zamanlar Yayıncılık, 12. Baskı, İstanbul, 123-131.; Cenk Demir, a.g.t. s. 461.

⁶⁰ Hakan Yaşar, *Halkevi Dergiciliğine Bir Örnek: Sinop Halkevi Dergisi Dıranaz, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, II. Cilt, I. Sayı, 2016 s. 97-98.

hakkında bilgi veren gazetede, şehrin önde gelenlerin faaliyetleri de haber olarak duyuruluyordu. Mevrit, nişan, düğün ve ölüm gibi duyurular gazetede ilan olarak verilmektedir.⁶¹ İlk kez Mayıs 1922 tarihinde tek sayfanın iki yüzüne basılarak yayınlanan gazete 1934 yılına kadar haftada iki kez çıkmaktaydı. Ancak Sinop Gazetesi 1928-1934 ve 1939 – 1940 yılları arasında ekonomik sebeplerle yayınlarına ara vermiştir. Aralık 1940 tarihi sonrası yayın hayatına devam eden gazetenin ne yazık ki tüm nüshalarına ulaşılamamaktadır. Milli Kütüphane ve Sinop Dr. Rıza Nur Halk Kütüphanesinde bazı nüshaları bulunmaktadır.⁶²

Cumhuriyet'in ilanından sonra tüm Türkiye'de olduğu gibi Sinop şehrinin de kalkınması için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Ancak sermaye azlığı ve Sinop'un kara ulaşımı alanındaki zorlukları girişimlerin sonuçsuz kalmasına sebep olmuştur. Lozan Antlaşması'na göre Osmanlı döneminden kalan gümrük ve ticari imtiyazlar 1929 yılına kadar devam etmesinin kararlaştırılmıştır. Bu durum yeni cumhuriyetin sanayileşme ve ticari faaliyetler alanında hamle alanını daraltmaktaydı. Hükümet, kısa vadede gelirlerini artırmak ve yabancı etkisini azaltmak için hammaddesi yurtiçinde bulunan ürünlerden üretilecek mamullerden tek el oluşturma yolunu seçti. Böylece yerel imkânlar ile kalkınmanın sağlanması düşünülmekteydi. Bu manada ilk girişimlerden biri Sinop şehrinde bir kibrit fabrikası kurulması fikri olmuştur.

Kibrit yapımında kullanılan köknar ağaçları ile dolu ormanları ve Akliman üzerinden deniz yolu ile ulaşımın sağlanabilmesi Sinop'un hedef lokasyon olarak seçilmesini sağlamıştır.⁶³ Bu amaçla 1924'te kibrit üretimi meclis kararı ile tekelleştirilmiştir. 1924 yılında yapılacak olan ihalenin ilk ve ne büyük şartı yerlilik olmuştur. İhaleye girmeyi planlayan dört şirkete üretimin Türkiye'de yapılması, çalışanların Türk olması, yönetim kurulunun ve hissedarların çoğunluğunun da Türklerde olması şart koşulmuştur.⁶⁴ 8 Aralık 1924 tarihinde Belçika merkezli S. A. Busines Allumettiere des Flanders isimli şirket 1 Mart 1925 ile 1 Mart 1950 tarihleri arasında geçerli olmak üzere ihaleyi kazanmıştır.⁶⁵ Projenin müştereken yapılabilmesi için 8 Ocak 1925'te Türkiye Kibrit İhissarı T.A.Ş. ismi ile şirket kurulmuştur. Şirketin

⁶¹ Sinop Gazetesi, 14 Şubat 1935.

⁶² Alpay Tırıl, a.g.t., s.198.

⁶³ Dr. Mutlu Kaya, *Sanayide Yer Seçimini Etkileyen Faktörlere Bir Örnek; Türkiye Kibrit İhissarı ve Sinop Kibrit Fabrikası*, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 21, Sayı 35, 2016, s. 113-114.

⁶⁴ Gündüz Ökçün, *1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 1997, Ankara, s. 50-51.

⁶⁵ Fatma Doğruel, *Osmanlı'dan Günümüze Tekel*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s.147.

hissedarları arasında, İş Bankası, Ziraat Bankası, İtibar-ı Milli Bankası, İsmet İnönü, Celal Bayar, Yunus Nadi Bey gibi önemli kurum ve kişiler de vardır. İlk olarak fabrikanın Bolu-Kastamonu arasında bir bölgeye yapılması düşünülmüştür. Fabrika yerinin belirlenmesi için iki Belçikalı uzman ve iki Türk Orman Mühendisi görevlendirilmiştir. Yapılan araştırmaların ardından fabrikanın hammadde olarak kullanılan köknar ağacının yoğun olarak bulunduğu Sinop'ta inşa edilmesine karar verilmiştir. Hammadde ihtiyacının sorunsuz karşılanabilmesi amacıyla Ayancık'ta bulunan Zingal Ormanlarından kereste temin edilmesi için Zingal T.A.Ş. isimli ikinci bir şirket kurulmuştur. 1925 Yılında yapımına başlanan ve üretime başlayan fabrika yeri seçilirken zemin etüdünde yapılan hatalar sebebiyle kısa süre sonra yıkılmış ve Sinop'tan taşınmak durumunda kalmıştır. Kum zemine ve deniz kenarına inşa edilen Fabrika, makinelerin ağırlığı sebebiyle deniz yönüne doğru kaymaya başlamıştır. Kaymanın önlenmesi için zemine kazıklar çakılarak sağlamlaştırılmaya çalışıldıysa da bu durumun önüne geçilememiştir.⁶⁶ Fabrika 1928 yılı itibariyle kullanılamaz hale gelmiştir. Belçikalı şirket ile yapılan görüşmelerde fabrikanın başka bir yere taşınarak yenide yapılması istenmişse de Belçika'nın bu dönemde büyük bir ekonomik kriz yaşaması sebebiyle şirket bunu reddetmiştir. Aynı yıl ihale şirketten geri alınmıştır.⁶⁷ 14 Haziran 1930 tarihinde merkezi Amerika'nın Delaware Eyaletinde bulunan "*Di Amerikan Türk İş Yatırım Kuruluşu*" isimli şirkete 25 yıllığına kibrit ve çakmak üretimi yapma hakkı verilmiştir.⁶⁸ Sinop'taki fabrikada bulunan makinalar İstanbul'a taşınmış, İstanbul Büyükdere'de yeni bir fabrika kurularak makinalar buraya yerleştirilmiştir. Amerikan şirketinin ihaleyi almasının en önemli sebebi hiç şüphesiz 10.000.000 dolarlık istikrazı garanti etmesi olmuştur. Sonuçta Cumhuriyet döneminin ilk sanayileşme adımlarından biri olan Kibrit Fabrikası Sinop'ta kurulmuş olmasına rağmen tutunamamış ve şehrin kalkınması için bir fırsat kaçırılmıştır.

Sinop'ta kibrit üretiminin yapılacağı düşünülerek sayısı milyonları bulan kibrit kutusu imalatı yapılmış ve kutuların üzerine üretimin Sinop'ta yapıldığına dair yazılar yazılmıştır. Fabrika İstanbul'da üretim yapmaya başlamış olmasına rağmen, hâlihazırda bulunan kibrit kutuları imha edilmemiş ve üretilen ürünler hazır kutularla ülkeye

⁶⁶ <https://www.vitrinhaber.com/sinop-kibrit-fabrikasi-ve-evreleri>, Erişim Tarihi: Haziran 2023.

⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),, Fon Kodu:508 Yeri:44450 – 212774 – 55.

⁶⁸ TC Resmi Gazete, Sayı:1533, 30 Haziran 1930, s. 9165-9168.

dağıtılmıştır. 1930'lu yıllarda İstanbul Büyükdere'deki fabrikalarda üretilen kibritler üzerinde Sinop Fabrikası yazısı ile kullanılmıştır. **Ek.5**

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kayda değer başkaca sanayi yatırımı yapılmayan Sinop şehrinde küçük işletmeler denilebilecek çeşitli kurumlar açılmıştır. Sinop Vilayet Gazetesindeki haberlerde 1935 yılında "Elektrik Fabrikası" kurulduğuna dair bilgiler yer almaktadır. Merkez parkı içine yapılan alanda mazot ile elektrik üreten bir sistem kurulmuştur.⁶⁹

Sinop Gazetesindeki haberlerde 1937'de Sinop'ta pirinç unu fabrikası kurulduğu haberleştirilmiştir. Boyabat'ta hâlihazırda bir pirinç fabrikası işleten Mehmet ile Murat Koca isimli iki vatandaş Sinop Sahil Caddesi üzerinde fabrikanın kurulduğu 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nda açılışı yapılarak tam kapasite çalışacağı haberleştirilmiştir.⁷⁰

a) Mustafa Kemal'in Sinop Ziyareti ve Harf Devrimi (15 Eylül 1928)

Mustafa Kemal, yurt gezileri kapsamında yaptığı gezilerden birini 015 Eylül 1928'de Sinop'ta gerçekleştirmiştir. Eski alfabenin yerine Türkçeye daha uygun olabilecek yeni bir alfabeye geçiş için hazırlıkların yapıldığı bu dönemde Mustafa Kemal, Sinop'ta kamuoyunun yeni harflere bakışını görmek istemiştir.⁷¹ 15 Eylül'de İzmir Vapuru ile Sinop'a geldiği günü Sinop Gazetesi başta olmak üzere ülke genelindeki tüm gazetelerin haber yaptığını görmekteyiz.⁷² 15 Eylül sabahı limandan karaya çıkan Mustafa Kemal ve beraberindeki milletvekilleri Sinop Valisi Ethem Aykut ve kalabalık bir halk grubu tarafından karşılandı. İlk olarak Hükümet Konağı'na gelen Mustafa Kemal burada bilgi alıp bir süre dinlendikten sonra beraberindeki kalabalık ile birlikte yatılı okula gittiler. **Ek.6.** Burada kara tahta önünde yatılı okul öğrencileri ve Arabacı Bekir Ağa isimli bir vatandaşa yaklaşık üç saat kadar süre ile yeni harfleri bir öğretmen gibi anlattığı isimlerini yazmayı öğrettiği haberleştirilmiştir.⁷³ **Ek.7.** Hükümet Konağı, CHF parti binası ve Belediyeyi denetledikten sonra saat 18:00 civarında Sinop şehir parkına gelmiş burada etrafında toplanan kalabalık ile sohbet edip dertlerini dinleyerek yaklaşık

⁶⁹ Sinop, 14 Şubat 1935.

⁷⁰ Sinop, 29 Birinciteşrin 1937

⁷¹ Alpay Tırıl, *a.g.t.*, s, 245.

⁷² 17 Eylül 1928 tarihli Sinop Gazetesi'nde Mustafa Kemal'in Sinop ziyareti "*Sinop tarihinde sonsuza kadar altın harflerle yazılacak değerli birgün*" başlığı ile duyurulmuş ve ziyaretin tüm ayrıntıları saat saat anlatılmıştır.

⁷³ Cumhuriyet, 16 Eylül 1928.

dört saat geçirmiştir. Saat 22:00'da limanda demirlemiş bulunan vapura geçmiştir. Vapur sabah saat 08:00 sularında Sinop'tan ayrılmıştır.

Mustafa Kemal'in Sinop'u ziyaretinin üzerinden kırk yıl geçtikten sonra 28 Eylül 1962'de Sinop Halk Eğitim Başkanlığı tarafından “Atatürk Sinopta” isimli dergi çıkarılmıştır. Hatıra mahiyetindeki dergide Atatürk'ün Sinop'u ziyareti, halk ile olan sohbetlerini anlatılmaktadır.

b) Cumhuriyet Döneminde Sinop'ta Eğitim Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının en önemli sebeplerinden biri olan eğitim konusunda Sinop şehri de payına düşeni almıştır.⁷⁴ 1922 yılı itibarıyla Sinop'ta 12 ilkokul olmakla birlikte bunlardan 10 tanesi aktif olarak eğitim öğretim faaliyetinde bulunmaktadır. Merkezde bulunan 2 okuldan biri olan Özel İnas Mektebi'nin (kız okulu) kesin olmamakla birlikte 1924 yılına kadar eğitim faaliyetine devam ettiği düşünülmektedir.⁷⁵ **Ek.8**

Sinop şehir merkezinde bulunan ikinci ilkokul ise Resmi İnas Mektebi'dir. 1918 yılında temeli atılan okul binası, yaşanan işgaller ve büyük sıkıntılar sebebiyle ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra tamamlanabilmiştir.⁷⁶ Yeni dönemde çok az sayıda ve iptidai şartlar altında eğitim verilebilecek okulların olması ile birlikte asıl dezavantajlı durum yeterli sayıda nitelikli öğretmenin bulunamayışı olmuştur. Sinop Merkezde bulunan Darülmuallimin mektebi 1923 yılında sadece 5 mezun vermiştir. 1923-1924 eğitim öğretim döneminde ise Sinop Darülmuallimin Mektebi kapatılmıştır⁷⁷ Öğretmen yetiştiren bu okulun kapatılması Sinoplular tarafından tepki ile karşılanmış Sinop Vilayet Gazetesinde “*Maarifte Terakki mi Terdi Mi?*” başlıklı yazı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın aldığı bu karar eleştirilmiştir.⁷⁸

1925 yılına gelindiğinde Sinop'ta yatılı bir ilkokul açıldığını görmekteyiz. Sinop'un dağ köylerinde okula ulaşma imkânı olmayan çocukların getirilerek eğitim aldığı okulun yatılı kısmında ayrıca ortaokul öğrencilerinin de kalmalarına izin

⁷⁴ Alpay Tırıl, a.g.t. s. 168.

⁷⁵ İsmail Efe, 1851 yılında açılan bu okulun 72 yıl hizmet vererek kapandığını ifade eder. Alpay Tırıl ise 1923 yılında Sinop idaresinin 25.000 kuruş yardım yaptığını ancak bu yardımın devlet inas mektebine (kız okulu) yapılmış olabileceğinden bahseder.

⁷⁶ *Sinop İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ekim 1998, s. 83-87.

⁷⁷ Sinop, 9 Temmuz 1923.

⁷⁸ İsmail Efe, XX. Yüzyılın Başından Cumhuriyetin İlanına Sinop'ta Eğitim-Öğretim Faaliyetleri (1900-1923), *Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*, Ocak 2017, s. 1549-1554.

verilmiştir.⁷⁹ 1924 yılında Özel İnas Mektebi'nin kapatılması sonrası merkezde tek ilkokulun kalması öğrenci sayısı ve sınıf mevcutlarının 80-90 kişiye çıkmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine 1928 yılında ikinci bir ilkokul açılmıştır. Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 1998 yılında çıkarılan Sinop İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim isimli kitapta Sinop'ta bulunan öğretmen sayısı verilmiştir. Buna göre, ilçeler ile birlikte il sınırları içinde 64 öğretmen, 22 yardımcı öğretmen, 1 öğretmen yardımcısı vekili ve 1 öğretmen vekili olmak üzere toplam 90 öğretmen bulunmaktadır.⁸⁰

Yeni Türk Alfabesi 'ne geçilen 1928 yılı itibariyle Sinop'taki ortaokul öğrencisi sayısının oldukça düşük seviyede olduğunu görmekteyiz. Sinop'ta bu tarihte toplam 33 tane ortaokul öğrencisi bulunmaktadır.⁸¹ Dıranaz Dergisi yazarlarından olan Türkçe Öğretmeni Dilaver Can da öğretmenleri arasında olduğu Sinop Muhterit (Karma) Ortaokulu II. Dünya Savaşı dönemine kadar şehrin tek ortaokulu olarak kalmıştır. Bu okulun bir diğer öğretmeni Ş. Sami Kubilay'da 16 yıl boyunca Sinop'ta ortaokul Türkçe Öğretmenliği yapmıştır. Dıranaz Dergisinde zaman zaman şiirler ve makaleler kaleme almıştır.⁸²

1924 yılında hizmete açılan Dr. Rıza Nur Kütüphanesi şehrin eğitim faaliyetlerinin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Kütüphanede çeşitli eğitim faaliyetleri verilmiştir. Örneğin 1944 yılında kütüphanenin alt katında Sinop Akşam Kız Sanat Okulu tarafından biçki, dikiş, nakış ve çamaşır yıkama eğitimi verilmiştir.⁸³

Sinop Gazetesinde 7 Eylül 1949 tarihli haberde Sinop Milletvekili ve Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'nın girişimleri ile Erkek Sanat Enstitüsü açılacağı haberleştirilmiştir.⁸⁴ 28 Eylül tarihinde ise okulun öğrenci kaydına başladığı duyurulmuştur.⁸⁵

II. Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan yenedünya düzenine ayak uydurmaya çalışan Türkiye'de eğitim değişim ve dönüşüm göstermiştir. Örneğin; 1947 yılında yapılan bir değişiklikle öğretmen maaşları özel idarelerden alınarak merkezi bütçeye eklenmiştir. Köy öğretmenlerine arazi tahsis edilmesi usulü tamamen bırakılarak köy öğretmenlerine de maaş bağlanmıştır.⁸⁶

⁷⁹ Sinop İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, s. 102-103; Alpay Tırıl, a.g.t. s. 169.

⁸⁰ Sinop İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, s. 105.

⁸¹ a.g.e, s. 106.

⁸² Sinop, 22 Nisan 1949.

⁸³ Alpay Tırıl, a.g.t. s. 173.

⁸⁴ Sinop, 7 Eylül 1949.

⁸⁵ Sinop, 28 Eylül 1949.

⁸⁶ Prof. Dr. Mehmet Evsile, "Demokrat Parti Döneminde Eğitim Faaliyetleri (1950-1960)", *Near East Historical Review* (Yakındoğu Tarih İncelemesi Dergisi), Ocak 2021, s. 55-79.

Demokrat Parti döneminde TBMM’de eğitim alanında en etkin olan milletvekillerinden biri de Sinop Milletvekili Nuri Sertoğlu olmuştur. Öğretmen kökenli olması sebebiyle ülkedeki eğitimin durumu hakkında sık sık söz almış, soru önergeleri vermiştir.⁸⁷ IX. Dönem ve X. Dönem milletvekilliği yapan Sertoğlu, 1951 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde söz alarak uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında, Cumhuriyetin ilanı sonrası başlatılan eğitim seferberliğinin devam etmesi ve eğitim alanına ayrılan bütçenin artırılması gerektiğini söylemiştir. Türkiye genelinde 15.600 köyün bulunduğunu ve hepsinde okul bulunduğunu söyleyen Sertoğlu, 1472 şehir okulu ile birlikte Türkiye’de 17 binin üzerinde okul olduğunu ifade etmiştir. Eğitim gören toplam öğrenci sayısını ise 1.600.000 olarak açıklamıştır. 307 tane ortaokul, 59 tane lise, 10 öğretmen okulu, 21 köy enstitüsünde toplam 102.500 öğrenci okumaktadır. Kız-erkek sanat okulları, ticaret okulları, sanat enstitüleri ve akşam kız sanat okullarında toplam 354 okulda 64.200 öğrenci okumaktadır.⁸⁸

Nuri Sertoğlu, 25 Kasım 1953’te mecliste yaptığı konuşmasında Sinop’taki köy okullarında görev yapan öğretmenlerin durumlarının iyileştirilmesi gerektiğini gündeme getirdiğini ancak aradan geçen iki yılda öğretmenlerin halen geçim zorluğu içinde yaşadığını dile getirmiştir.⁸⁹

Sinop şehri sivil eğitim verilen okulların yanı sıra askeri eğitimin de verilmesi için 6 Eylül 1957 tarihinde Astsubay Okulu açılması kararlaştırılmıştır.⁹⁰ 1957 yılı Ekim ayında bizzat açılışını yapmıştır. İnşaatin uzun sürmesi ve 1960 ihtilalinin yaşanması sonucunda Astsubay Okulu olarak açılması planlanan okul ancak 1963 yılında Kız Öğretmen Okulu olarak açılmıştır.

Sinop Gazetesi 17 Ocak 1958 tarihli sayısında, 1 Ocak 1958 tarihinde Sinop Lisesi öğrencileri ve Öğretmenleri Meliha Gökçeagaç tarafından yılbaşı vesilesi ile daha önce Halkevi sinema salonu olarak kullanılan Melek Sineması’nda Kahramanlık günü gösterisi düzenlendiğini ve halk tarafından büyük teveccüh gösterildiğini haberleştirmiştir.⁹¹ 1958 Mart ayında Sinop’ta Sinop İlkokul Kurma, İlkokulları Ve Öğrencilerini Koruma Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyetin nizamnamesi Demokrat Sinop Gazetesinde yayınlanmıştır. Nizamnamede 18 yaşını doldurmuş, medeni haklara sahip

⁸⁷ Kerem Ermiş, a.g.e. s. 62-63.

⁸⁸ TBMM Zabıt Cerideleri, IX. Dönem, 20 Cilt, 51. Birleşim, 25/11/1953, s. 753-754

⁸⁹ TBMM Zabıt Cerideleri, IX. Dönem, 20. Cilt, 53. Birleşim, 25/11/1953, s. 738-739

⁹⁰ BCA, Fon Kodu:30 – 18 – 1 – 2, Yeri: 147 - 45 – 12.

⁹¹ Demokrat Sinop, 17 Ocak 1958.

ve senede asgari 12 lira, azami 120 lira vermeyi taahhüt eden herkes girebileceği ifade edilmiştir.⁹²

c) İkinci Dünya Savaşı Döneminde Sinop

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan ekonomik buhranlar ve savaştan beklediği kazancı elde edemeyen milletler radikalleşme eğilimleri gösterdiler. Bu durum İtalya'da uç söylemlerde bulunan Ulusal Faşist Parti lideri Benito Mussolini, Almanya'da ise Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi lideri Adolf Hitler'in ülkelerinde iktidara gelmelerinin yolunu açtı. Birinci Dünya Savaşının ardından imzalanan Versay Antlaşması ile ortaya çıkan mevcut düzenin revize edilmesini talep eden bu liderler Avrupa'da gerilimin tırmanmasına ve nihayetinde yeni bir savaşın fitilini ateşlediler. Almanya topraklarını ikiye bölen ve bu sayede Polonya'nın denize ulaşmasını sağlayan anlaşma maddesinin bozulmasını istedi. Polonya her ne şartta olursa olsun Danzig bölgesinin verilmeyeceğini beyan etmesi üzerine 1 Eylül 1939 da Almanya Polonya'ya saldırdı. Bu saldırı ile birlikte II. Dünya Savaşı resmen başlamış oldu.

Türkiye, savaşa her ne şartta olursa olsun katılmama kararındaydı. Mevcut ekonomik, askeri, siyasi ve sosyal durumu göz önünde bulundurduğumuzda bu politikanın oldukça akılcı olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye, her ne kadar savaşa girmeme iradesi göstermiş olsa da olabilecek saldırılara karşı da ordusunu hazır bulundurma mecburiyeti içindeydi. Bu sebeple ülkede kısmi seferberlik başlatılarak bir milyon üzerinde genç erkek askere alınmıştır. Yeni kurulmakta olan genç cumhuriyetin işgücünü oluşturan genç erkek nüfusun büyük bir kısmının silahaltına alınması ekonomik ve sosyal olarak büyük sorunların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. İhtiyaç duyulan kaynakların artması ve kaynakları üretecek nüfusun askerde olması sebebiyle temel ihtiyaç maddelerine ulaşım zorlaşmıştır. Arz talep dengesinin bozulması karaborsacılığı tetiklemiş hükümet ise bu durumu ortadan kaldırmak için bir dizi önlemler almaya çalışmıştır. Türkiye her ne kadar savaşın sonuna kadar tarafsız kalmayı başarsa da savaş sebebiyle yaşanan ekonomik buhranı derinden hissetmiştir.⁹³

Karartma gecelerinin uygulandığı, ekmeğin karne ile dağıtılır hale geldiği bu dönemde tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sivil savunmanın önemi kavranmaya başlamıştır. Sinop ilinde olası bir savaş durumunda saldırılara karşı korunma

⁹² Demokrat Sinop, 14 Mart 1958,.

⁹³ Alpay Tırıl, *a.g.t.*, s, 210-221.

çalışmalarının yapıldığını görmekteyiz. İkinci Dünya Savaşı'nın vuku bulduğu dönemde Sinop'ta yayın yapan iki adet süreli yayın bulunmaktadır. Biri tüm sayılarını incelediğimiz Sinop Halkevi yayın organı Dıranaz Dergisi diğeri ise 1922 yılından itibaren yayın yapan Sinop Vilayet Gazetesi'dir. Dıranaz Dergisi sosyal ve kültürel alanda faaliyet göstermesi sebebiyle savaş hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bilgilere oldukça az yer vermiştir. Dönemi değerlendirebilmek için asıl başvurabileceğimiz kaynak Sinop Vilayet Gazetesidir. Savaşın başladığı Eylül 1939 tarihinden itibaren halkı bilgilendirici haberlerin yer almaya başladığını görmekteyiz. Sinop Gazetesi'nin nüshaları tıpkı Dıranaz Dergisi ve Demokrat Sinop Gazetesi gibi telif hakları sebebiyle açık erişimde bulunmamaktadır. Her iki gazetenin nüshaları Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Milli Kütüphanede çeşitli yıl aralıkları ile arşivlenmiştir.

Sinop Gazetesi, İkinci Dünya Savaşı boyunca halka duyuruların yapıldığı, özellikle halkın temini konusunda sıkıntılar yaşadığı ürünler hakkında bilgilerin verilen bir duyuru mercii olarak kullanılmıştır.

Savaşın başladığı dönemde 28 Eylül tarihli sayısında, Mardin valisi ve aynı zamanda Pasif Korunma Umum Reisi Fehmi Vural tarafından "Hava Taarruzlarına Karşı Koruma Çukurları ve Sığınakları Hakkında Malumat" başlığı ile kaleme alınan bir yazı dizisinde olası bir Alman saldırısına karşı halka nasıl davranacaklarına dair bilgiler verildiği görülmektedir.⁹⁴ 25 Ocak 1941 tarihli sayısında ordunun ihtiyaçlarının giderilebilmesi için Kızılay'ın bağış topladığı, kıyafet ve erzak yardımlarının listesi ve yardımları yapan kişilerden bazılarının isimlerinin yayınlandığını görmekteyiz.

*"Yurt sınırlarını beklemekte olan kahraman ordumuzun şanlı erlerine ulaştırılmak üzere halkımızın ihda etmekte oldukları kışlık hediyeler peyderpey Kızılay'a teslim edilmektedir."*⁹⁵

Sinop Vilayet Fiyat Murakabe Komisyonu Reisliğinin kararları hemen her sayıda bulunmaktadır. Et, süt, un ve ulaşım gibi temel ihtiyaçlarda fiyatların belirlenmesi konusunda duyurular oldukça fazladır. Gazete, 18 Ocak 1941 tarihli sayısında Murakabe komisyonunun et fiyatları hakkında 14 Ocak'tan itibaren uygulanmaya koyulan fiyat listesini yayınlamıştır. Buna göre; koyun etinin kilosu 35 ile 40 kuruşa, sığır etinin kilosunun 25 kuruşa, manda etinin ise 20 kuruşa satılmasının kararlaştırıldığı duyurulmuştur.⁹⁶

⁹⁴ Sinop, 28 Eylül 1939

⁹⁵ Sinop, 25 Ocak 1941

⁹⁶ Sinop, 18 Ocak 1941

Burada Fiyat Murakabe Komisyonu'na ayrıca değinmek gerekmektedir. 26 Ocak 1940'ta çıkarılan Milli Korunma Kanunu ile birlikte temel ihtiyaç maddelerinin fiyatları, cinsleri ve çeşitlerini belirleme yetkisi hükümete verilmiş bulunuyordu. Karaborsacılığı önlemek ve suni şekilde fiyatların yükseltilmesini engellemek amacı ile İstanbul, Ankara ve İzmir'de Fiyat Murakabe Komisyonu kurulması kararı alınmıştır.⁹⁷ Nitekim Ahmet Emin Yalman'ın 3 Mart 1942 tarihinde Vatan Gazetesindeki yazısı Murakabe Komisyonları hakkında oldukça aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Komisyon binasında yapmış olduğu bir gezinti ve şahit olduklarını *"Fiyat Murakabe Koridorlarında"* isimli köşe yazısında anlatan Yalman, kuruluş amacı iyi niyetli olmasına rağmen komisyonun çalışmalarının yetersiz kaldığından bahsetmektedir.⁹⁸

"Bu kocaman kadrolu mekanizma çok gayretle çalışıyor, memurları vazife saati filân diye hudut tanımayarak bütün dikkatlerini, düşüncelerini, emeklerini işe veriyorlar. Fakat makine bütün heybeti ile boşuna dönüyor. Kendinden beklenen gayelere varamıyor ve varmasına ihtimal yoktur. Fakat muhakkak suretle bir şey yapıyor ki o da şudur: hele bu buhran günlerinde saati saatine işlemesi lâzım gelen ticaret hayatını bir, iki ay gecikme ile işlemeye mecbur bırakıyor, tüccarı canından bıktırıyor, yarının muamelelerini hesap kabul etmez bir hale koyuyor. Mal getirmek hevesini kırıyor ve gelen malın tevzilatını geri bırakarak iktisadi hayatın dönüşünde yer yer felçler yaratıyor..."

Fiyat Murakabe Komisyonu'nun başarılı olamamasının en temel nedeni olarak kontrol ve piyasa ile bağlantı sağlayacak organizasyon altyapısının oluşturulamamasını gösterebiliriz. Şartlar gereği ülkenin tamamında aynı fiyatlar belirlenememiş bazı ürünler bazı bölgelerde pahalı iken başka bölgelerde çok daha uygun rakamlara temin edilmesi mümkün kılınmıştır. Bu durum, bir şehirden ürünün ucuza alınarak başka bir şehirde pahalıya satılmasının önünü açarak, üretmeden kazanç sağlanmasının yanı sıra şehirlerin iâşe durumlarının da olumsuz yönde etkilenmesine sebep olmuştur.⁹⁹ Bu olumsuz durumun önüne geçmek amacıyla 30 Temmuz 1941 tarihinde yayınlanan Sinop Vilayet Gazetesinde, il sınırları içinde üretilen buğday başta olmak üzere hububatın il dışına çıkarılmasının yasaklandığını duyurulmuştur.¹⁰⁰

⁹⁷ T.C. Resmi Gazete, Sayı 4530, 8 Haziran 1940, s. 14058; Cumhuriyet, 9 Haziran 1940, s. 2.; Akşam, 10 Haziran 1940, s. 5.

⁹⁸ Vatan, 3 Mart 1942, s.1-3.

⁹⁹ Hasret İpek İlçin, *Türk Basınına Göre II. Dünya Savaşı Sırasında İstanbul'un İâşesi ve Sosyal Yardımlar*, Akademik Tarih Düşünce Dergisi, 2018, s. 237.

¹⁰⁰ Sinop, 28 Eylül 1939, Tırıl, a.g.t., s. 214.

İkinci Dünya Savaşı hiç şüphesiz insanlık tarihinde büyük bir yıkım olarak geçmiştir. Sinop ili askere alınan gençlerinin iş gücünden mahrum kalması ve fiziki şartlarının zorlukları sebebiyle ekonomik anlamda sıkıntı yaşamıştır. Savaşın sona ermesi ve silahaltında bulunan gençlerin terhis edilmesi tüm Türkiye’de olduğu gibi Sinop’ta da sosyal ve ekonomik rahatlamayı beraberinde getirmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 1946 -1960 YILLARI ARASINDA SİNOP'TA SİYASİ HAYAT

2.1. Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri

Türk tarihinde çok partili hayata geçiş İkinci Meşrutiyet dönemi ile başlamıştır. Sultan II. Abdulhamid döneminin muhalif hareketi olarak ortaya çıkan ve meşrutiyetin ilanında da başrolde olan İttihat ve Terakki Cemiyeti ilk siyasi parti olarak ortaya çıkmıştır. 14 Eylül 1908 tarihinde kurulan Ahrar Fırkası ile birlikte 1908 yılında yapılan seçimlere iki parti katılmıştır. Seçimleri İttihat ve Terakki Fırkası önde bitirmiştir. Bu tarihten sonra Teceddüd Fırkası, İttihad-ı Muhammedi Fırkası, Fedakâran-ı Millet Cemiyeti gibi partiler kurularak siyasi faaliyetler göstermişlerdir.¹⁰¹ 1909 yılında çıkan 31 Mart Ayaklanması İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin(İTC) Selanik'te toplayarak İstanbul'a getirdiği Hareket Ordusu ile bastırılmıştır. Ayaklanmanın bastırılmasının ardından devlet gücünü 33 yıl boyunca elinde tutan Sultan II. Abdulhamid ayaklanmanın sorumlusu ilan edilmiş ve tahttan indirilerek yerine kardeşi V. Mehmed Reşat getirilmiştir. Yeni padişah elinde devlet gücü bulunmayan sembolik hükümdar konumunda kalmıştır. Devlet yönetiminde daha etkin hale gelen İttihat ve Terakki Cemiyeti yavaş yavaş tüm gücü ele geçirmeye başlamıştır. I. Balkan Savaşı'nın ardından yaşanan Bab-ı Âli Baskını ile önde gelen İttihatçılardan Mahmut Şevket Paşa sadrazamlığa getirilmiştir. Artık, İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidara tamamen hakim olmuş tur. Art arda yaşanan toprak kayıpları ve isyanlar idarenin sertleşmesine ve muhalif hareketlerin bastırılmasına yol açmıştır. Muhalif partiler bastırılmış sopa ve sürgün ile karşı karşıya kalmışlardır. Çalışmamızın ana temasını oluşturan Sinop şehri burada bir sürgün merkezi olarak göze çarpmaktadır. Mahmut Şevket Paşa'nın 11 Haziran 1913 tarihinde suikast sonucu öldürülmesinin ardından suikasttan sorumlu tutulan Hürriyet ve İtilaf Fırkası yöneticileri ve önde gelen taraftarları ya idam edildiler ya da işkenceden geçirilerek gemilerle Sinop'a sürüldüler.¹⁰² Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından Osmanlı Devleti'nin fiilen yıkılmış olması demokratik bir hayatın yaşanmasının önüne geçti. Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal etrafında birleşen Türk halkı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında mücadeleyi başarıya ulaştırdı. Lozan görüşmelerinin devam etti 1923 yılı

¹⁰¹ Köksal Şahin, "Çok Partili Dönem Öncesi Türkiye'de Demokratik Gelişim ve Basının Bu Süreçteki Yeri", *Bilgi Dergisi*, 2000/2, s. 63-80.

¹⁰² Hürriyet, 30 Ocak 2000

ilk aylarında görev süresi bitmiş olan Meclis'in yeniden seçimlere gitmesi gerekiyordu. 1 Nisan 1923 tarihinde verilen önerge kabul edilerek seçim kararı alınmıştır. Yeni bir devletin inşa edildiği süreçte Mustafa Kemal yeni meclisin ilkeleri olarak ifade edebileceğimiz 9 Umde Kararlarını yayınladı. Kararların ardından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Cumhuriyet Halk Fırkasına dönüştürülmüştür.

Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Cumhuriyet Halk Partisi tek parti olarak varlığını sürdürmüştür. 1946 yılına kadar iki kez çok partili hayata geçiş denemesi yapılmış olsa da başarılı olamamıştır. Bu sebeple 1923–1946 yılları arasına tek parti dönemi denilmesi doğru bir ifade olacaktır. Cumhuriyet döneminin ilk çok partili hayata geçiş denemesi 1924 yılında ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal'in silah arkadaşları ve Milli Mücadele'nin önemli isimleri olan Kazım Karabekir, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar bir araya gelerek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular. İlk muhalefet partisi olan TCF'nin kuruluş tüzüğünde yer alan 6. Maddesinde, dini düşünce ve inançlara saygılı olunduğu ifadesi partinin saltanat ve hilafet taraftarlarının merkezi haline gelmesine sebep olmuştur. Saltanat ve hilafet taraftarları yeni kurulmuş olan cumhuriyet idaresi için büyük bir tehlike oluşturduğu düşünülmekteydi. Nitekim mevcut rejime karşı gerici bir ayaklanma olan Şeyh Sait İsyanının başlaması da bu düşüncenin haklılığını ortaya koydu. İsyân, hilafet taraftarlarının azımsanmayacak kadar çok olduğunu göstermiştir. İsyanın şiddetle bastırılmasının ardından yapılan yargılamalarda Şeyh Sait İsyanı ile bazı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası mensuplarının ilişkisi belirlenmesi partinin sonunu getirmiştir. İstiklal mahkemelerinde yapılan yargılamaların ardından 3 Haziran 1925 te kurulmasının üzerinden henüz 7 ay geçen TCF, bakanlar kurulu kararıyla kapatılmıştır.

103

Tek parti döneminin ikinci çok partili hayata geçiş denemesi ise 1929 yılında Amerika'da başlayan ve domino etkisi ile dünyaya yayılan büyük ekonomik buhrandır. Türkiye ekonomik bunalımın etkilerini derinden hissetmiş ve krizi atlamanın farklı fikirlere söz hakkı tanımaktan geçtiğine karar vermiştir. Moskova Büyükelçisi olan Fethi Okyar Mustafa Kemal Ankara'ya tarafından çağırılmış ve iktidarı denetleyecek bir muhalif partiye ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Mustafa Kemal'in direktifleri ile

¹⁰³ Eric Jan Zürcher, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008. s. 8.; Selim Gürlevik, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2009, s. 110.

Cumhuriyete ve laik toplum düzenine sadık, liberal ekonomik görüşe sahip bir muhalefet partisinin kurulması kararlaştırılmıştır. Cemil Koçak’a göre Mustafa Kemal yorulan ve yozlaşan CHP’nin düzene girerek denetlenmesini arzu etmekteydi. Kurulacak partinin iktidara gelmesinden önce partinin güçlü ve cumhuriyete bağlı bir muhalefet olmasını ön plandaydı tutulmaktaydı. Yeni kurulacak partinin serbest ekonomi modelini savunması sebebiyle Mustafa Kemal partinin isminin Serbest Cumhuriyet Fırkası olmasını istemiştir.¹⁰⁴ Partinin kurucusu olacak olan Fethi Okyar’ın tek şartı ise Mustafa Kemal’in iki partiye de eşit mesafede olma sözü vermesi olmuştur.¹⁰⁵ 12 Ağustos 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkası resmen kurulmuştur. 4 Nisan 1930 tarihinde kabul edilen belediyeler yasasının ardından eylül ve ekim aylarında yapılan yerel seçimler cumhuriyet tarihinin ilk çok partili seçimleri olarak tarihe geçmiştir. SCF kurulduktan hemen sonra yapılan seçimlerinde 502 belediyeden 31’ini kazanmıştır. Sinop’ta herhangi bir teşkilatlanması olmayan SCF Sinop özelinde seçimleri kaybetmiştir. SCF’ nin seçimlerde elde ettiği başarı CHP tarafından yakından takip edilmiş ve meclisteki tartışmalar şiddetli hale gelmiştir. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bir meclis konuşmasında SCF’ lileri “*gericiler, adli suçlular ve saltanatçılar*” olarak suçlamıştır.¹⁰⁶ Yaşanılan baskı, rejim karşıtı ve hilafet taraftarlığı suçlanma tehlikesini gören Fethi Okyar parti yönetimini toplayarak 17 Kasım 1930 tarihinde partiyi feshetmiştir. SCF’ nin kapanmasının üzerinden yaklaşık bir ay geçtikten sonra İzmir’de çıkan Menemen İsyanı Fethi Okyar’ın öngörüsünde haklı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2. 2. 1946-1960 Arasında Sinop’ta Siyasi Faaliyetler

a) Cumhuriyet Halk Partisi Sinop Teşkilatı

Atatürk’ün vefatının ardından Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü 1946 yılına kadar tek partinin değişmez lideri olarak ülkeyi yönetti. İkinci Dünya Savaşı öncesinde İsmet İnönü’nün de Atatürk gibi çok partili hayata geçiş isteğindeydi. 1939 yılı mart ayında İstanbul Üniversitesinde yapmış olduğu konuşmasında “*Ülkede gerçek anlamda*

¹⁰⁴ Cemil Koçak, *Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 106.

¹⁰⁵ Alpay Tırıl, A.g.t. s. 222.

¹⁰⁶ Gamze Elyiğit, Serbest Cumhuriyet Fırkasının Karadeniz Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2021, s.38-39.

bir millet denetimi zorunludur” demiştir.¹⁰⁷ Ancak kısa süre sonra başlayan İkinci Dünya Savaşı bu düşüncelerin hayata geçirilmesini imkânsız hale getirmiştir. İsmet İnönü liderliğindeki CHP, İkinci Dünya Savaşına girmeyerek diplomatik bir başarı elde etmiş olmasına rağmen savaşın ortaya çıkardığı ekonomik bunalımı yönetememiş ve ülke ekonomisini büyük bir yıkıma sürüklenmiştir. Halk yaşanan ekonomik krizin sorumlusu olarak Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve CHP’yi sorumlu tutmuştur. Yeni yetişen nesiller yaşanan zorluklar sebebiyle mevcut idareye karşı tavır almaya başlamışlardır.¹⁰⁸ Tan Gazetesi yazarı Zekeriya Sertel ve Vatan Gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman yazılarında tek parti döneminde yaşanan pahalılık ve yoklukları eleştiren yazılar yazmışlardır.

Savaşın demokratik yönetim sistemine sahip müttefik devletler tarafından kazanılmasının ardından çok partili demokrasi anlayışına sahip Batı ülkelerine uyum sağlamak adına çok partili yaşama geçiş için kamuoyunda yeniden bir heyecan oluşmuştur. Bu yaklaşımın ortaya çıkmasında şüphesiz Sovyet Rusya’nın da etkili olduğunu söylemek gerekir. Alman ordularını püskürtmeyi başaran ve Doğu Avrupa’nın büyük kısmını ele geçiren Sovyet Rusya ise, 1917 yılından itibaren dostça ilişkiler yürüttüğü Türkiye’ye karşı politikasında değişikliğe gitmiştir. Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov 1925 yılında imzalanmış olan Dostluk ve Tarafsızlık Paktının 1945 yılı itibarıyla yenilenmeyeceğini bir nota ile bildirmiştir.¹⁰⁹ Tarihinin en güçlü dönemini yaşayan Sovyet Rusya’ya karşı tek başına kalmak istemeyen Türkiye, çareyi Rusya’nın rakibi konumunda bulunan ABD ile yakınlaşmakta bulmuştur. İkinci Dünya Savaşı’nın sona erdiği 1945 yılından Sovyet Rusya’nın dağıldığı 1991 yılının sonuna kadar dış politikada denge oluşturulmuştur.

Sinop ilindeki CHP teşkilatlanması tüm il ve ilçelere yayılmıştır. 1936 yılına kadar CHP İl başkanı ve valinin farklı kişiler olduğunu görüyoruz. Ancak 1936 yılında parti il başkanlıklarının valilere bırakılması kararının alınması ile birlikte dönemin CHP İl Başkanı İzzet Koca görevini Vali Süreyya Yurdakul’a devretmiştir. Bu tarihte Süreyya

¹⁰⁷ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, 1991, Ankara, s. 17. Ayrıca, Metin Toker’in Demirkırat Belgesinde aynı anekdotu sözlü olarak ifade edilmektedir.

¹⁰⁸ Ceren Utkugün, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri(1939-1945)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Afyonkarahisar, 2016, S. 69-71.

¹⁰⁹ Ertuğrul Selvitopi, *1946 Genel Seçimleri Öncesinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2019, s.9-10.

Yurdakul'un Sinop Valiliği görevi ile beraber CHP il başkanı olduğunu görmekteyiz.¹¹⁰ Cumhuriyet tarihine “*açık oy gizli tasnif*” usulü sebebiyle hileli seçimler olarak geçen 1946 seçimlerine kadar CHP kamu partisi özelliğini devam ettirmiştir. 1946 yılında yapılan 8. dönem milletvekili seçimleri sonucunda Sinop'ta 5 milletvekili kontenjanının 2 tanesini CHP elde etmiştir. 1950 ve 1954 seçimlerinde ise Türkiye genelinde DP iktidara gelirken CHP'nin Sinop'ta tüm milletvekillerine sahip olduğunu görmekteyiz. Şüphesiz ki burada CHP'nin oylarını artırmasının yanı sıra Sinop halkının üzerinde etkisi bulunan Yusuf Kemal Tengirşenk'in 1948 yılında DP den ayrılarak yeni kurulan Millet Partisine geçmesinin etkisi vardır.¹¹¹ 1950 genel seçimleri sonuçlarına baktığımızda, CHP %62,85'lik oranı ile tüm milletvekillerini alırken, Millet Partisinin (MP) %26,34 oy oranına ulaştığını ve ikinci parti olduğunu görmekteyiz. DP ise %10,81 lik oranı ile üçüncü parti konumunda kalmıştır.

b) Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve Sinop Teşkilatı

Genç Cumhuriyet her ne kadar savaşa girmemiş olsa da savaşın yıkıcı etkileri, varlık vergisi, köylüyü topraklandırma kanunu gibi çalışmalar halkın bir kısmının tepkisini çekmiştir. CHP'nin uzun süre iktidarda kalmasının getirmiş olduğu yıpranma ve yozlaşma yeni bir siyasi partinin doğmasına zemin hazırlamıştır. 1945 yılı bütçe görüşmelerinde ekonomi politikaları ve İsmet İnönü idaresine karşı sert bir konuşma yapan Eski Başbakan ve İzmir Milletvekili Celal Bayar ilk olarak isyan bayrağını açmıştır. Mayıs ayında yapılan çiftçiyi topraklandırma kanununa karşı en büyük tepkiyi veren Aydın Milletvekili Adnan Menderes'e Kars Milletvekili M. Fuat Köprülü ve İçel Milletvekili Refik Koraltan'da katılmıştır. Bütçe ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanununa karşı çıkarak ret oyu veren muhalifler “Dörtlü” olarak anılmaya başlanmıştır. CHP içindeki yanlışları çözebilmek adına dört milletvekilinin imzası ile bir metin hazırlanmış ve Dörtlü Takrir adıyla anılacak bu metin meclise sunulmuştur. Dörtlü Takrir CHP milletvekilleri tarafından tepki ile karşılanmış ve verilen önerge reddedilmiştir. Önergelerinin reddedilmesinin ardından Adnan Menderes ve M. Fuat Köprülü aynı yılın 21 Eylül'ünde partiden ihraç edildiler. Celal Bayar ve Refik Koraltan ise istifa ederek birliklerini bozmadılar. Kendi aralarında yaptıkları istişareler

¹¹⁰ Alpay Tırlı, *a.g.t.* s. 225.

¹¹¹ BCA, Fon Kodu:30-10-0-0, Yeri: 66 - 410 - 4

sonunda 7 Ocak 1946 tarihinde resmen Demokrat Parti'yi kuruldu. Cumhuriyet döneminin üçüncü muhalefet partisi böylece resmen siyasi hayatına başlamış oldu.¹¹² Yeni dönemin resmen başlaması ile birlikte çok ses getirmeyen farklı partilerin de kurulduğunu görmekteyiz. Kalıcı olamayan bu partilerin en bilineni Nuri Demirağ tarafından kurulan Milli Kalkınma Partisi olmuştur. Sabri Manyas ve Abdulkadir Aytaç tarafından kurulan Liberal Demokrat Parti¹¹³, Cemil Alpay tarafından kurulan Türk Sosyal Demokrat Partisi¹¹⁴ faaliyetlerde bulunmuştur. Bu partilerin Sinop'ta örgütlenmelerine dair herhangi bir kayıt bulamadım. Yeni kurulan partilerden en çok karşılık bulanı şüphesiz Demokrat Partiydi. CHP yönetimi 20 yılı aşan iktidarın hükümeti yıprattığı ve artık halkın bir kısmının tercihi olmayacaklarının farkındaydılar. Bu sebeple siyasi bir plan ile Eylül 1946 da yapılması gereken seçimlerin Mayıs 1946 ya alınmasını sağladılar. Seçimlere girme hakkı bulunan CHP dışında iki parti vardı. Biri Nuri Demirağ'ın MKP'si, diğeri ise DP'idi. Demokrat Parti henüz teşkilatlanmasını bitirememiş olduğundan bu hamleyi protesto ederek seçimlere girmeme kararı aldı.¹¹⁵ MKP seçimlere katılma kararı aldı ancak seçimler devam ederken demokratik kurallara uyulmadığı ve hile yapıldığını ilan ederek seçimden çekildi.

1946 yerel seçimlerinde CHP'nin tek başına kalması ile birlikte ülke genelindeki tüm belediyeleri böylece bir süre daha CHP idaresinde tutmayı başarmıştır. Her ne kadar demokratik anlayışa uygun olmasa da CHP'nin kazanmış olduğu bu zaferin ardından İsmet İnönü, II. Olağanüstü Kurultayı topladı. Yaptığı konuşmada, iki dereceli seçim usulünden tek dereceli seçim usulüne geçilmesi, değişmez genel başkanlığın kaldırılması ve genel seçimlerin öne alınarak meclisin yenilenmesine ihtiyaç olduğunu söyledi.¹¹⁶ Demokrat Parti seçimlerin erken yapılmasına karşı çıkarak önlemler alındıktan sonra en az bir buçuk yıllık bir zaman içinde sağlıklı bir seçimin yapılabileceğini. 1947 yılı sonunda halkın oyunun yeni idareyi belirlemesi gerektiğini

¹¹² Akşam, 8 Ocak 1946; Cumhuriyet, 8 Ocak 1946.; Ulus, 8 Ocak 1946; Son Posta, 8 Ocak 1946; Vakit, 8 Ocak 1946.

¹¹³ BCA, Fon kodu:30-10-0-0, Yeri: 79 - 524 - 19

¹¹⁴ BCA, Fon kodu:30-01-0-0, Yeri: 42 - 247 - 1

¹¹⁵ Süleyman İnan, *Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri, Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 13, Sayı: 1 (Ocak 2004), s. 52; Alpay Tırıl, a.g.t., s. 31-33.

¹¹⁶ Prof. Dr. Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, Nisan 2010, s. 241-242.

savunmuştur.¹¹⁷ Demokrat Parti'nin tüm itirazlarına rağmen seçimler bir yıl erkene alınarak 21 Temmuz 1946 yılında yapılmıştır.

Seçimlerde tüm ülkede olduğu gibi CHP müesses nizamını devam ettirirken Sinop'ta 1946 yılı itibariyle DP'nin teşkilatlanamadığını görüyoruz. Ancak buna rağmen toplam 5 milletvekili kontenjanı olan Sinop'ta CHP 2 milletvekili çıkarırken DP 3 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Nuri Demirağ'ın partisi MKP ise barajı aşamayıp meclise girememiş ve milletvekili çıkaramamıştır.¹¹⁸ Sinop milletvekilleri Cevdet Kerim İncedayı, Lütfi Aksoy, Mehmet Suphi Batur, Yusuf Kemal Tengirşenk ve Mustafa Enver Kök olmuşlardır. Seçimler açık oy gizli tasnif usulü ile yapılmış ve sandık görevlileri CHP üyelerinden olmuştur. Bu sebeple 1946 seçimleri Cumhuriyet tarihinin demokratik olmayan seçimleri olarak anılmıştır. Türkiye genelinde CHP %87.3 oy alarak 397 milletvekili çıkarırken, DP %11.6 oy alarak 61 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca DP listelerinden aday gösterilen 7 Bağımsız milletvekili de meclise girmeye hak kazanmıştır.

Seçimlerin açık oy gizli tasnif usulü ile yapılmasına ve henüz kurulu 6 ay olmasına rağmen Türkiye genelinde 61 milletvekili çıkarmayı başaran Demokrat Parti siyasette kalıcı olacağını topluma göstermiştir. İleride değineceğimiz üzere 1950 seçimlerinde DP iktidarı devralmış ve 27 Mayıs 1960 İhtilaline kadar hükümette kalmıştır. Ancak DP'nin ülke genelinde seçimlerde elde ettiği büyük başarıları Sinop özelinde gösteremediğini ifade edebiliriz. Sinop'ta 1950'de genel seçimlerinde 5 milletvekilinin tamamını, 1954'teki genel seçimlerde de 6 milletvekilinin tamamını CHP kazanmıştır. DP ise 1957 genel seçimlerinde Sinop'ta 6 milletvekilinin tamamını elde etmiştir.

2. 3. 1946 Yılı Milletvekili Seçimleri Öncesindeki Genel Durum

Çok partili hayata geçiş öncesinde ikinci bir ihtimalin olmadığı ve sonuçların daha seçimler yapılmadan belli olduğu bir düzen içerisinde seçimler yapılmaktaydı. CHP'nin dışında ikinci bir siyasi partinin olmayışı halkta demokrasi anlayışının gelişmesinin önüne geçmekteydi. 1946 öncesindeki seçim duyuru ve propagandalarında vaatler ve

¹¹⁷ TBMMTD, dönem 7, c. II (29 Nisan 1946), s. 216.; Enis Şahin-Bilal Tunç, *Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)*, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 2015, s.45.

¹¹⁸ Milletvekili Genel Seçimleri (1923-2011), Türkiye İstatistik Kurumu, s. 8.

halkı ikna edici çalışmaların yerine halkı sandığa gitmeye teşvik etme çabasının daha çok olduğunu görmekteyiz. Çünkü rekabetin olmadığı ikinci bir ihtimalin olmadığı seçim düzeninde sonucun bilindiği bir yarışma halkı sandığa gitme konusunda teşvik etmemektedir. İki dereceli seçimlerin yapıldığı 1946 öncesinde seçimlere katılım oranı oldukça azdır. Tam demokrasi anlayışında ise bu durumun tersine halkın olabildiğince fazla kesiminin seçimlere katılarak mevcut yönetime oy vermesi rejimi ve mevcut iktidarı aynı nispette desteklediğini gösterir. Çok partili hayata geçiş ile birlikte tam demokrasi ile uyuşmayan mevcut durum değişmiş, CHP ile birlikte DP ve MKP'nin de birer iktidar adayı olarak halkın karşısına çıkması ile vatandaşların iradesinin devlet yönetimine yansması sağlanmıştır. Halk iktidarın meşru dayanak noktası haleni gelmiştir.

2. 3. 1. 1946-1960 Sinop Milletvekilleri ve Çalışmaları

Tablo 1: VIII. Dönem (1946-1950) Sinop Milletvekilleri¹¹⁹

Sicil No	İsim	Mesleği	Aldığı Oy	Parti
266	Yusuf Kemal Tengirşenk	Avukat	30746	Demokrat Parti
965	Cevdet Kerim İncedayı	Doktor	28978	CHP
1484	Mehmet Suphi Batur	Avukat - Futbolcu	30467	Demokrat Parti
1485	Mustafa Enver Kök	Orman Mühendisi	28861	Demokrat Parti
1483	Lütfi Aksoy	Memur	28464	CHP

¹¹⁹ Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi (1923-1950)*, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu, 1994, Ankara, s. 627-630;

Tablo 2: IX. Dönem (1950-1954) Sinop Milletvekilleri¹²⁰

Sicil No	İsim	Mesleği	Aldığı Oy	Parti
1864	Nuri Sertoğlu	Öğretmen	55411	CHP
965	Cevdet Kerim İncedayı	Doktor	55901	CHP
1866	Dr. Ali Şükrü Şavlı	Doktor	54096	CHP
1937	Ahmet Muhtar Acar	Avukat	26878	CHP
1865	Ali Server Somuncuoğlu	Avukat	55861	CHP
1867	Dr. Muhit Tümerkan	Doktor	55475	CHP

Tablo 3: X. Dönem (1954-1957) Sinop Milletvekilleri¹²¹

Sicil No	İsim	Mesleği	Aldığı Oy	Parti
2159	Haşim Tarı	Tüccar	37148	CHP
1867	Muhit Tümerkan	Doktor	38162	CHP
1864	Nuri Sertoğlu	Öğretmen	37138	CHP
2158	Vehbi Dayıbaş	Tüccar	35153	CHP
1865	Ali Server Somuncuoğlu	Avukat	38146	CHP
2157	Şerafettin Ayhan	Astronom Matematik Öğretmeni	36192	CHP

¹²⁰ Mustafa Çulfaı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-VIII. Dönem (1946-1950)*, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu, 2012, Ankara, s. 964-973.

¹²¹ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-IX. Dönem (1950-1954)*, VII. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu, 1995, Ankara, s. 997-1009.

Tablo 4: XI. Dönem (1957-1960) Sinop Milletvekilleri¹²²

Sicil No	İsim	Mesleği	Aldığı Oy	Parti
2453	Hamdi Özkan	Ziraat Mühendisi	31.678	Demokrat Parti
1865	Ali Server Somuncuoğlu	Avukat	31.702	Demokrat Parti
2451	Ali Nusret Kuruoğlu	Muhasebeci	31.615	Demokrat Parti
2455	Muharrem Tansel	Orman İşletme Müdürü	31.709	Demokrat Parti
2452	Ömer Özen	İnşaat Mühendisi - Müteahhit	31.776	Demokrat Parti
2454	Mahmut Pınar	Yüksek Mimar	31.619	Demokrat Parti

a) Yusuf Kemal Tengirşenk (1878-1969)

1878 yılında Boyabat'ta dünyaya gelen Yusuf Kemal Bey, ilçenin önde gelen ailelerinden biri olan Postnişinzade ailesine mensuptur. Babasının adı Hasan Raci Efendidir.¹²³ Eğitim hayatına doğduğu şehir Boyabat'ta başlamıştır. Sıbyan Mektebi'nin ardından Boyabat ve Taşköprü Rüştîyelerinde eğitim gördükten sonra ailesi tarafından daha iyi bir eğitim alabilmesi için İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da Riyaziyeci Mehmet Nadir Bey tarafından kurulan ve bugünkü İstanbul Lisesi'nin temelini oluşturan Numune-i Terakki Mektebi'ni ve Fatih Askeri Rüştîyesi bitirdi. Sınavları kazanarak girdiği Kuleli Askeri İdadisinde öğrenimini devam ettirirken 1894 yılında geçirdiği bir kaza sonucunda sağ el parmaklarının hareket kabiliyetini kaybetti.¹²⁴ Kaza sonrasında Tıbbiye İdadisi 'ne kaydı alındı. Burada eğitimini tamamladıktan sonra Askeri Tıbbiye sınavlarına girdi ve kazandı. 1897 yılında Sultan II. Abdülhamid karşıtı faaliyetlerde bulunması sebebiyle okuldan atılarak sürgün edileceğinden şüphe etmesi sebebiyle okuldan ayrıldı ve Boyabat'a döndü. 7 Nisan

¹²² Prof. Dr. Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)*, III. Cilt, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu, Aralık 2011, Ankara, s. 857-868.

¹²³ TBMM Albümü I. Cildinde baba adı "Hasan Ramis" olarak geçmektedir.

¹²⁴ Kaza hakkında Fahri Çoker ayrıntı vermezken, Dışişleri Bakanlığı sitesinde av esnasında kaza geçirdiği ve sağ elinin dört parmağının işlevini yitirdiği verilmektedir.

1898 tarihinde Boyabat Mal Müdürlüğü'nde memurluk vazifesine başladı. 1899 yılında tekrar İstanbul'a dönerek Maliye Nezareti'nde memurluk vazifesinde bulundu. Memurluk görevi ile birlikte Piri Paşa Yahudi Mektebi'nde Türkçe Öğretmenliği' de yaptı. 1900 yılında İstanbul Hukuk Mektebi'nin sınavlarını kazandı ve hukuk eğitimi almaya başladı. 1905 yılında Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. İkinci Meşrutiyet'in ilan edildiği dönemde İstanbul'da oldukça etkin bir II. Abdülhamid karşıtı olarak öne çıktı. İstanbul Barosu'nun kurucuları arasında yer aldı. 1908 yılı seçimlerinde Kastamonu Milletvekili seçilerek parlamentoya girmeye hak kazandı. 31 Mart Ayaklanmasında isyan eden Avcı Taburları ile görüşerek ikna etmeye çalıştı. Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından 31 Mart Ayaklanmasını araştırmak amacıyla kurulan Tahkik Komisyonu'nda görev aldı. 5 Nisan 1909'da Adana'da başlayan ve bölgeye yayılan Ermeni Olaylarını araştırması için müfettiş olarak Adana'ya gönderilmiştir. 7 Eylül tarihine kadar bölgede kalmıştır. 1909 yılının sonunda Avrupa'da devlet bursu ile eğitim görecektir olan öğrencilerin başında Paris'e gönderilmiştir. Paris' te kaldığı dönemde Paris Hukuk Fakültesi Siyasî ve İktisadî İlimler Akademisi'nde doktora eğitimine başladı. Cenevre'de arkadaşlarının da desteği ile Türk Yurtçular Derneği'nin kuruluşunda görev aldı. 6 Mayıs 1913 tarihinde Doktora programından mezun oldu. I. Dünya Savaşı döneminde Adliye Nezareti'nde müfettiş olarak görev alarak zamanla Başmuavinliğe kadar yükseldi. 6 Aralık 1915 tarihinde ise Adliye Nezareti Müsteşarlığı'na atandı. 1915 yılında Nazlı Hanım ile evlendi. Bu evliliklerinden Nazlı isimli bir kızları dünyaya geldi.

I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinin ardından Osmanlı idaresinin dağılması üzerine 15 Ocak 1919' da Müsteşarlık görevinden istifa ederek serbest avukatlık yapmaya başladı. Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal'den yana tavır gösterdi. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Kastamonu Mebusu olarak seçildi. 29 Kasım 1919 tarihinde Mustafa Kemal tarafından "Ulus Temsilcisi" olarak seçildi. İstanbul'un işgali ve son Osmanlı Meclisi'nin dağıtılmasının ardından 3 Nisan 1920 tarihinde Ankara'ya gelerek 23 Nisan'daki TBMM'nin açılışında Mustafa Kemal'in yanında yer aldı. İktisat alanında doktorası olması sebebiyle I. TBMM'de İktisat Vekilliğine getirildi. Milli Mücadele'de dostluk kurulması ve doğu sınırı ile ilgili anlaşmazlıkların giderilmesi için Hariciye Vekili Bekir Sami Bey ile birlikte Moskova'ya giderek 1 Mart 1921'de Türk Afgan Dostluk Antlaşmasını, 16 Mart'ta ise Moskova Antlaşmasını imzaladılar. Antlaşmanın gereği Rus yardımı olarak verilen 5 Milyon altını olarak bir milyonluk kısmını Almanlardan silah satın alınması amacıyla Moskova Ateşemiliteri Saffet beye

teslim etti. Kalan 4 milyon ise yurda getirdi. Yurda döndükten sonra 19 Mayıs 1921’de Hariciye Vekilliği görevine getirildi. Kastamonu’da bulunduğu bir sırada Fransızlar ile yapılacak barış görüşmelerini yürütmek amacıyla Franklin Boullion ile İnebolu’da buluşarak İstiklal Yolu üzerinden Ankara’ya geldiler. 13 Haziran günü görüşmelere başladılar. Görüşmelerde Boullion’un Yusuf Kemal Bey’e kapitülasyonları kaldırılmayacağına dair sözleri üzerine “*Ulusal mücadelenin amacı tam bağımsızlıktır*” cevabını vermiştir. Sakarya Savaşından sonra Fransa ile Ankara Antlaşmasını imzalamıştır.

Lozan Görüşmelerine İsmet İnönü’nün katılması kararı alındıktan sonra Yusuf Kemal Bey Hariciye Vekilliği görevinden ayrılmış yerine Hariciye Vekili ve Baş Müzakereci olarak İsmet İnönü getirilmiştir. 1923’te kurulan İkinci TBMM’de Sinop Milletvekili olarak seçildiyse de 1924’te Londra temsilciliğine atandı. Milletvekilliği ile yurtdışı temsilcilik görevini birlikte yürütemeyeceğine dair çıkarılan kanun üzerine temsilcilik görevinden istifa ederek Ankara’ya döndü. Ankara’ya döndükten sonra Milletvekilliği görevi ile birlikte Ankara Hukuk Mektebinde İktisat derslerine girmeye başladı ve profesörlük unvanı aldı. III. Dönem ve IV dönemlerde Sinop Milletvekili ve Adliye Vekili olarak görev yaptı. 1933 yılında vekillikten istifa etse de V. ve VI. yasama dönemlerinde tekrar Sinop milletvekili olarak seçildi. 1934 yılında Atatürk’ün isteği üzerine İstanbul Üniversitesi’nde “Türk İnkılabının İktisadi ve Mali Cephesi” dersi verdi. 1 Ekim 1941 tarihinde çıkarılan kanun ile hem milletvekilliği hem de profesörlüğün bir arada yapılması yasaklandı. Bunun üzerine profesörlük görevini bıraktı. Çok partili hayata geçiş ile birlikte CHP’den istifa ederek Demokrat Parti’ye katıldı. 1946 yılında yapılan VIII. Dönem milletvekilliği seçimlerinde tekrar Sinop milletvekili olarak seçildi. Yusuf Kemal Tengirşenk’in DP ile birlikteliği çok kısa sürdü ve 1948 yılında istifa ederek yeni kurulan Millet Partisi’ne geçerek kurucularından oldu. 1950 seçimlerinden itibaren aktif siyasetten çekilerek İstanbul’da serbest avukatlık yapmaya başladı. 27 Mayıs 1960 İhtilalinin ardından kurulan Temsilciler Meclisinde Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilcisi sıfatı ile görev aldı. 15 Nisan 1969 da 91 yaşında İstanbul’daki evinde vefat etti.¹²⁵

¹²⁵ Fahri Çoker, *a.g.e.*, s. 627-630; https://www.mfa.gov.tr/sayin-yusuf-kemal-bey_in_-ozgecmisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: Mart 2023.

b) Cevdet Kerim İncedayı (1893-1951)

Sinop il merkezinde bir mahalleye de soyadını vermiş olan Cevdet Kerim İncedayı 1893 yılında Sinop şehir merkezinde dünyaya geldi. Babasının Abdülkerim bey annesi ise Ayşe Hanım'dır. Harbiye mektebini bitirerek 1914 yılında Teğmen rütbesi ile mezun oldu. I. Dünya Savaşında Kafkas Cephesinde görev aldıktan sonra 1918'de Erkân-ı Harbiye Mektebine girdi. 1921 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak mezun oldu. Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal'in yanında milli mücadeleye katıldı. 5 Ağustos 1927'de malulen emekli olan Cevdet Kerim Bey, CHP içinde farklı siyasi görevler aldı.¹²⁶ V. Dönem Sinop Milletvekili olarak meclise girdi. VI. VII. VIII. Ve IX. Yasama dönemlerinde de milletvekili olarak mecliste bulunan İncedayı 3 Nisan 1939 ile 9 Temmuz 1942 Yılları arasında görev yapan II. Refik Saydam Hükümetinde Ulaştırma Bakanlığı, 7 Ağustos 1946 ile 10 Eylül 1947 arasında görev yapan Recep Peker hükümetinde ise Bayındırlık Bakanlığı yapmıştır.¹²⁷ Bayındırlık Bakanlığı yaptığı dönemde ileride detaylarına değineceğimiz 6 Ekim 1946'da başlayan Sinop Yangını meydana gelmiştir. Sinop Camikebir Mahallesi ve Meydankapı Mahallesi'nin tamamı yandığı bu dönemde Sinoplu bir milletvekilinin Bayındırlık Bakanı olması Sinop için bir şans olmuştur. Yanan bölgenin hemen yanında boş olan bir bölgeyi yakınındaki mezarlığı da boşaltarak yerleşim alanı haline getirmiş ve buraya yeni kalıcı konutları inşa ettirmiştir.¹²⁸ Bölgenin yeniden kalkınmasına olan etkisi sebebiyle Camikebir Mahallesinin hemen yanında kurulan yeni yerleşime İncedayı Mahallesi ismi verilmiştir. Cevdet Kerim İncedayı 1951 yılı başlarında rahatsızlanmış ve durumunun ağırlaşması üzerine 22 Mayıs'ta uçakla İstanbul Alman Hastanesine nakledilmişse de 29 Mayıs 1951'de burada vefat etmiştir.¹²⁹

c) Mehmet Suphi Batur (1904-1992)

Mehmet Suphi Batur, 1904 yılında Sinop'ta dünyaya geldi. Babasının adı Hüseyin'dir. İlk orta ve lise öğrenimi hakkında bilgiye rastlayamadım. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Hukuk alanında eğitim almasına rağmen

¹²⁶ Alpay Tırıl, A.g.t., s. 240.

¹²⁷ Kazım Öztürk, a.g.e., s. 999

¹²⁸ Sinop, 16 Ağustos 1950.

¹²⁹ Sinop, 30 Mayıs 1951.

futbolculuk, milletvekilliği, senatörlük ve kulüp başkanlığı yapmış çok yönlü bir kişilik olarak karşımıza çıkmaktadır. İyi derecede Fransızca bilmektedir. Galatasaray da futbol oynamış aynı zamanda Galatasaray Lisesi'nde derslere girmiştir. Kaymakamlık, Umuru Hukukiye Müdürlüğü yapmıştır. 1946 yılında VIII. Dönem Sinop Milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliğinin yanı sıra 1946 ile 1950 ve 1955 ile 1968 yılları arasında Galatasaray Kulüp Başkanlığı görevini yürütmüştür. 27 Mayıs İhtilalinden sonra 15 Ekim 1961 den 2 Haziran 1968 tarihine kadar Cumhuriyet Senatosu Sinop Üyesi olmuştur. Saygın karakterli ve naif bir karaktere sahip olduğu söylenir.¹³⁰ Evli ve üç çocuk babasıdır. 23 Eylül 1992 tarihinde Şişli'de Kazım Orbay Caddesinde bulunan evinde 88 yaşında vefat etmiştir.¹³¹

d) Mustafa Enver Kök (1905-1978)

Mustafa Enver Kök, 1905 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Evli ve bir çocuk sahibidir. Kastamonu'daki Yüksek Orman Okulunu bitirerek Orman Mühendisi olmuştur. Mezun olduktan sonra Bayramiç Orman Fen İşleri Memurluğu ve Orman Mektebi Öğretim Görevlisi olarak görev yapmıştır. Belgrat Orman İdaresi Müdürlüğü Fen Memuru, İstanbul Orman Kontrolörlüğü, Eskişehir ve Kars Bölge Orman Müdürlüğü, Ayancık Zingal Orman Şirketi Müdürlüğü ve Bolu Orman Okulu Öğretmeni olarak görevler yapmıştır. Fransızca ve Rumca bilmektedir. İş yaşamına siyasi faaliyetler de eklemiş VIII. Dönem Sinop Milletvekilliği yapmıştır. Daha sonra Yusuf Kemal Tengirşenk gibi DP den ayrılmış 1961 yılında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilciliği yapmıştır. 31 Ekim 1961 tarihinde 4. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarağından Cumhuriyet Senatörlüğüne seçilmiş 2 Haziran 1968'e kadar senatörlük görevini sürdürmüştür. 18 Aralık 1978 tarihinde 73 yaşında vefat etmiştir.

¹³⁰ Eski Galatasaraylı futbolcu Turgay Şeren Fanatik Gazetesine verdiği röportajında M. Suphi Batur'dan çok saygılı ve beyefendi bir kişiliğe sahip olduğundan bahsetmektedir. <https://www.fanatik.com.tr/futbol/ebedi-dostluk-asla-bitmez-272824>. Erişim Tarihi: Nisan 2023

¹³¹ Sema Yıldırım-Behçet Kemal Zeynel, *TBMM Albümü (1920-2010)*, Gökçe Ofset Matbaacılık Limited Şirketi, Ankara, 2010, s. 500.

e) Lutfi Aksoy (1894-1953)

Manastır şehrinin Serfiçe kasabasında 1894'te dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Rauf annesinin ismi Münevver'dir. Üsküdar Kaymakamlığı, İstanbul Vali Yardımcılığı ve Belediye Başkan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. VIII. Dönemde CHP Sinop Milletvekili olarak parlamentoya girmiştir. Mecliste Maliye komisyonunda görev almıştır.¹³² 8 Ocak 1953'te vefat etmiştir. Evli ve 4 çocuk babasıdır.¹³³

f) Mustafa Nuri Sertoğlu (1903-1963)

Nuri Sertoğlu, 1903 yılında Boyabat'ın Akmescit mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Ethem annesinin ismi Hayriye'dir. İlk ve orta öğrenimine dair kayıt bulamadım. 1922'de Sinop Öğretmen Okulu'ndan mezun olduktan sonra Boyabat'ın çeşitli köylerinden öğretmenlik yaptı. 4 Eylül 1928'de başöğretmen unvanını aldı. 1927'de eşi Sabiha Hanım ile evlendi. Bu evliliğinden iki erkek çocuğu dünyaya geldi. Çorum Sungurlu ve Alaca ilçelerinin İlköğretim Müfettişliğini yaptıktan sonra, Çorum ili İlköğretim Müfettişi oldu. Ocak 1937'de İktisat Bakanlığında İhracat Teşkilatlandırma Müdürlüğü Mümeyyizliği görevine tayin edilince Ankara'ya geldi. Ankara'da bulunduğu sürede Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde eğitim görerek 1940'ta mezun oldu. 15 Ağustos 1947'de Dış Ticaret Dairesi Müşavirliğine getirildi. Bu dönemde yapılan milletvekilliği seçimlerinde aday olarak CHP listesinden IX. Dönem milletvekili seçildi. Mecliste, Eğitim, Ekonomi ve Bayındırlık komisyonlarında aktif görevler aldı. 1954 yılında yapılan X. Dönem Milletvekili Seçimlerinde de CHP'den milletvekili oldu. 1957 yılından vefat ettiği 1963 yılına kadar Türkiye Eğitim Derneği Ankara Koleji'nin başkanlığını yapmıştır. 7 Ocak 1963 yılında Ankara'da vefat etmiştir.¹³⁴

g) Ali Server Somuncuoğlu (1914-1959)

Nüfus kayıtlarında tam ismi Ali Server Somuncuoğlu, meclis kayıtlarında ise Server Somuncuoğlu olarak kayıtlıdır. 1 Aralık 1914'te Üsküp'te dünyaya gelmiştir.

¹³² TBMM Tutanak Dergisi, 12 Ağustos 1946, s.22.

¹³³ TBMM Albümü, I. Cilt (1920-1950), s. 500.

¹³⁴ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s.1000-1001.

Babasının ismi Şakir annesinin ismi Rukiye'dir. Babası aslen Boyabatlıdır ve Askeri Veteriner olarak görev yapmıştır. İlköğrenimini İstanbul'da gördükten sonra babasının tayininin çıkması üzerine ortaöğrenimini İzmir'de almıştır. İstanbul Erkek Lisesini bitirmiş İstanbul Hukuk Fakültesine yerleşmiştir. 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Fransızca ve orta seviyede İngilizce bilmektedir. İlk memurluk görevine 9 Ekim 1933 tarihinde Maliye Muhakemat Müdürlüğü'nde başladı.¹³⁵ Bir ay sonra Üsküdar İcra Memur Yardımcılığı görevine getirilmiş, 5 Temmuz 1934'te İktisat Vekilliği bünyesinde yeni kurulan Türkofis Kurumu memurluğuna atanmıştır. 1936 yılında Marsilya Ticari Müşaviri olarak Fransa'ya gitti. 1939 yılında Dış Ticaret Dairesi Raportörlüğünden istifa ederek serbest avukatlık yapmaya başladı. 1935 yılında yedek subay olarak askerlik hizmetini yaptıktan sonra, 1941-1943'te II. Dünya Savaşı döneminde bir süre Askeri Hâkimlik yapmıştır. 1945 yılından itibaren ticaret ile ilgilenmeye başlayan Server Somuncuoğlu, Önsar Ticaret isimli bir şirketin ortakları arasında yer aldı. 1950 yılı seçimlerinde CHP den IX. Dönem Sinop Milletvekili olarak parlamentoya girdi. Bütçe komisyonu ile Ekonomi ve Ticaret Komisyonu'nda görevler aldı. Bir sonraki dönemde X. ve XI. Yasama dönemlerinde de Sinop milletvekili seçildi. 1956 Yılında CHP'den istifa ederek DP ye geçti. Adnan Menderes'in kabinesinde Basın-Yayın ve Turizm Bakanı olarak görev yaptı. Ticaret ve Ekonomi alanında oldukça hareketli ve aktif bir hayat süren Server Somuncuoğlu, 17 Şubat 1959'da Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Başbakan Adnan Menderes ile birlikte Londra'ya giderken olan uçak kazasında vefat etti. Cenazesi devlet töreni ile İstanbul'a getirildi ve Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi.¹³⁶

h) Dr. Ali Şükrü Şavlı (1892-1980)

Ali Şükrü Bey, 1892 yılında Gerze'de dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Numan annesinin ismi Emine'dir. Babası Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa'nın emir subaylığı görevini yapmıştır. İlköğrenimini Gerze'de, ortaöğrenimini Sinop şehir merkezinde, lise eğitimini ise Kastamonu'da almıştır. Sınavları kazanarak İstanbul'daki

¹³⁵ Kerem Ermiş, İktidar Muhalefet İlişkisi Bağlamında Demokrat Parti Dönemi Sinop Milletvekillerinin TBMM'deki Faaliyetleri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2020, Sakarya, s. 34-37.

¹³⁶ Süleyman İnan, İngiliz Belgelerinde Adnan Menderes'in Uçak Kazası, *Belgi Dergisi*, 2020, s. 1885.

Mektebi Tıbbiye-i Şahane 'ye girmeye hak kazanmıştır. 1914 yılında Tıbbiyeden mezun olarak İstanbul Şehremaneti Hastanesi, Hilal-i Ahmer ve Darülaceze'de görev yaptı. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine askere alındı. Çanakkale, Galiçya ve Yemen Cephelerinde Askeri Hekim olarak görev yaptı. Osmanlı, Alman ve Avusturya Devlet madalyaları ile ödüllendirildi. Dünya Savaşı'nın ardından Darülaceze'deki görevine üç yıl kadar daha devam etti. 1921 yılında Çocuk hastalıkları alanında yüksek ihtisas yapmak üzere Almanya'ya giderek Berlin'de eğitim gördü. 1923 yılında yurda döndükten sonra, Darülaceze, Haseki, Gureba Hastanelerinde Çocuk Hastalıkları Mütchassısıslığı yaptı. 12 Ağustos 1940 tarihinde II. Dünya Savaşı sebebiyle tekrar askere alınarak Tabip Yüzbaşı rütbesine taltif edildi. 1945 yılında Haseki Hastanesi'ndeki görevine geri döndü. 1949 yılında sorunlu bir şekilde emekli oldu.

IX. Dönem Milletvekili seçimlerinde CHP listesinden Sinop Milletvekili olarak Parlamantoya girdi. Mecliste Sağlık ve Sosyal Yardımlar Komisyonu'nda görev aldı. 1954 yılında New York'ta yapılan ilk Dünya Tıp Kongresi'ne Türkiye adına katıldı. Milletvekilliği görevi ile birlikte doktorluk vazifesine de devam etti. 1957 X. Dönem milletvekili seçimlerinde yeniden aday olmadı ve 1980 yılında vefat edene kadar kendi kliniğinde çocuk hastalıkları uzmanı olarak görev yaptı. 19 Ağustos 1980 tarihinde vefat etti.

Yaşadığı dönemde Çocuk Hastalıkları alanında önemli bir isim olarak tanındı. Makale ve kitapları halen kaynak olarak kullanılmaktadır.¹³⁷

Başlıca eserleri,

1. Modern Çocuk Büyütmesine Dair Genç Annelere Mektuplar,
2. Çocukların Beslenmeleri ve Beslenme Bozukluklarının Tedavileri.
3. Kemik Hastalıkları ve Tedavileri,
4. Bir Günlükten On Dört Yaşına Kadar Çocukların Bakımı,
5. Süt Çocukları Jimnastiği,
6. Sağlam Olmak İçin Nasıl Yemek Yemeli,
7. Çocukları Mülavimleştirme Çareleri,

¹³⁷ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s. 1004-1006.

i) Dr. Muhit Tümerkan (1906-1977)

Tam ismi Ebulkemal Abdülmuhit Tümerkan'dır. 20 Nisan 1906 tarihinde Ayancık'ta dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Hasan Fehmi annesinin ismi Ayşe'dir. Babası Hasan Fehmi Bey, I. II. III. ve IV. Dönemlerde Sinop ve Kastamonu Milletvekillikleri yapmıştır.¹³⁸ İlköğrenimine Galatasaray'da başlayıp Nişantaşı Sultanisi ve Kabataş Lisesi'nde eğitim görerek mezun olmuştur. 1926 yılında İstanbul Tıp Fakültesine askeri öğrenci olarak kayıt olmuştur. Beşinci sınıfta sivil öğrenci statüsüne geçmiş ve 1932 yılında mezun olmuştur.¹³⁹ Türkiye'de kardiyoloji bölümünün açılmasına öncülük eden iç hastalıklar uzmanı Neşet Ömer İrdelp'in kliniğinde ihtisas yaparak birinci sınıf iç hastalıkları uzmanı unvanı kazanmıştır. 13 Ağustos 1932 tarihinden itibaren aktif olarak çalışmaya başlamıştır. Manisa Sıtma ile Mücadele Tabipliği, Antalya Sıtma Mücadelesi Laboratuvar Şefliği görevlerinde bulunduktan sonra 1 Kasım 1935'te askerlik görevini yapmak için Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nde dâhiliye asistanı olarak görev aldı. 31 Ekim 1936'da askerlik görevini tamamladı. Konya Sıtma Mücadele Laboratuvarı ve İçtimai Hizmetler Mütchassıslığı görevlerini yaptı. İkinci Dünya Savaşı döneminde tekrar askere alındı. İzmit 22. Tümen'inde sıhhisinde hastane tabip olarak görev yaptı. 1945 yılında savaşın bitmesi üzerine Adana ve Kayseri Sıtma Mücadele Laboratuvarlarında görev aldı. 2 Ekim 1948'de Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Zat İşleri ve Muamelat Genel Müdürü oldu. Görevi devam ederken IX. Dönem Seçimlerinde CHP listesinden Sinop Milletvekili olarak seçildi. 1951 yılında Fatma Cavidan Hanım ile evlendi. Bu evlilikten üç çocukları oldu.

Fatma Cavidan Hanım'ın ailesi Kastamonu'nun ileri gelen ailelerindendi. Dedesi Ahmet Mahir Bey, Osmanlı Meclisi Mebusanı I. II. ve III. Dönem Kastamonu Mebusluğu ve I. Dönem Meclisi Mebusan İkinci Başkanlığı TBMM II. Dönem Kastamonu Milletvekilliği yapmıştır. Babası Abidin Binkaya ise TBMM VI. ve VIII. Dönem Kastamonu Milletvekilliği yapmıştır.

Çalışkan bir milletvekili olarak ön plana çıkan Muhit Tümerkan, Çalışma, Milli Eğitim, Bayındırlık ve Sağlık Komisyonlarında görevler aldı. Demokrat Parti'den teklifler almasına rağmen 1954 yılında yeniden CHP'den aday olarak X. Yasama

¹³⁸ *Dıranaz Dergisi*, Sinop Halkevi Aylık Dergisi, Sinop İl Basımevi, Sayı 50, Eylül 1941, s. 1-16

¹³⁹ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s. 1007

Döneminde de Sinop Milletvekili oldu. 1957 yılındaki seçimlerde aday olmayarak mesleğine döndü. 1960 yılından itibaren kuduz hastalığı üzerine çalışmaya başladı. İstanbul Kuduz Tedavi Müessesesi Dahiliye Müttehassıslığına atandı. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü, Numune Hastanesi gibi kurumlarda kuduz tedavilerinde etkin isim oldu. Çalışmaları sebebiyle Pasteur Nişanı ödülü aldı.¹⁴⁰ 16 Kasım 1977'de İstanbul'da vefat etti. İyi derecede İngilizce, orta derecede İtalyanca ve Fransızca bilmektedir.¹⁴¹

Yaşadığı dönemde Sinop şehrine gelerek ücretsiz muayeneler yaparak Sinop halkı tarafından sevilen biri olmuştur. Halkevinin destekleri ile köyleri dolaşarak muayene ve ilaç tedavileri yapmıştır. Birçok makale, orijinal ve çeviri kitap yazmıştır.

Başlıca eserleri,

1. Sosyal Hizmetler ve İdare,
2. İç Hastalıkları ve Maluryoloji,
3. Sıtma Broşürü,
4. Beden Terbiyesi ve Spor,
5. İşçi Sağlığı Çalışması,
6. Hasta Başında (M. Roch'tan Tercüme),
7. Ses Sağlığı (Fr. Tercüme).
8. Muhtelif Makaleler (Fr., İng., ve Alm, Tercüme),

j) Ahmet Muhtar Acar (1901-1970)

Ahmet Muhtar Acar, 1901 yılında Bursa'da dünyaya geldi. Babasının ismi Mehmet Feyzi annesinin ismi Nafia Hanımdır. İlk orta ve lise eğitimi ile ilgili bilgi bulamadım. 1 Eylül 1919'da İnegöl İrfan Okulu Öğretmenliği ile iş hayatına başlamıştır. 1920 yılında Zeliha Hanım ile evlenmiş ancak kısa süre sonra boşanmıştır. 1933 yılına kadar Bursa'nın çeşitli bölgelerinde öğretmenlik yapmıştır. 1933 yılında İstanbul Fener Maliye Şubesi İcra Memurluğu görevine getirildi. İki ay sonra Beyoğlu Tahsil Müdür Muavinliğine terfi ettirildi. 1937'de Milli Emlak Müdür Muavinliği, 1939'da İstanbul Belediyesi Hesap İşleri Müdürlüğü, 1945'te İstanbul Belediye Reis Muavinliğine yükseldikten sonra 13 Ağustos 1949'da Sinop Valiliği'ne getirilmiştir. 12 Haziran 1950 Tarihinde emekli olmuş bir ay kadar sonra 20 Temmuz 1950 tarihinde İstanbul

¹⁴⁰ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s. 1009

¹⁴¹ Kerem Ermiş, *a. g. t.*, s. 41

Barosu'ndan avukatlık ruhsatı almıştır. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olduğu bilgisi kaynaklarda geçmektedir. Ancak mezuniyet tarihi geçmemektedir. Avukatlık ruhsatını geç bir tarihte almış olması tıpkı Adnan Menderes gibi ileri bir yaşında Üniversite'yi bitirdiğini söyleyebiliriz.¹⁴² CHP Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'nın 29 Mayıs 1951'de vefat etmesi üzerine Sinop'ta yapılan IX. Dönem Ara Seçimlerinde CHP Sinop Milletvekili olarak seçildi.¹⁴³ 1954 yılında yapılan seçimlerde yeniden aday olmayarak serbest avukatlık ve sosyal faaliyetlerine devam etmiştir. İstanbul'un sorunları üzerine çeşitli makaleler ve çeşitli kitaplar yazmıştır.¹⁴⁴ 16 Ocak 1970 tarihinde İstanbul'daki evinde vefat etti.

k) Haşim Tarı (1908-1984)

Haşim Tarı, 1908 yılında Gerze'de dünyaya gelmiştir. Babasının ismi Mehmet annesinin ismi Esmadır. İlköğretimini Gerze'de bulunan Zühür İptidai 'sinde almıştır. Orta tahsilini bitirdikten sonra aile mesleği olan bakkallık yapmıştır. 1930 yılında Zehra Hanım ile evlenmiştir. Zehra Hanım 1982 yılında vefat etmiştir. 1983 yılında Servet Hanım ile evlenmiştir. Manifaturacılık ve Tütün tüccarlığı da yapan Haşim Tarı, 1941-1950 arasında CHP Sinop İl Meclisi Daimi Üyeliğinde bulunmuştur. 1954 yılında CHP listesinden X. Dönem Sinop Milletvekili seçilmiştir. 1957 yılından vefat ettiği tarihe kadar ticaretle meşgul olmaya devam etmiştir. 11 Kasım 1984'te Gerze'de vefat etmiştir. Ayrıca, ilk eşi Zehra Hanım vefat etmeden kısa bir süre önce Gerze'de bir ilkokul yaptırarak devlete bağışlamıştır. Bugün Haşim-Zehra Tarı İlköğretim Okulu faaliyetlerine devam etmektedir. Okulun girişinde "Şeref Köşesi" ismi ile Tarı Ailesi'nin fotoğrafları ve hayat hikâyelerinin asılı olduğu bir pano bulunmaktadır.

l) Vehbi Dayıbaş (1891-1964)

Vehbi Dayıbaş, 1891 tarihinde Boyabat'ta doğmuştur. Babasının ismi Ahmet annesinin ismi Ayşe'dir. Rüştüye'den mezun olmuş ailesinin tarım ve ticaret işleri ile

¹⁴² Kerem Ermiş Yüksek Lisans Tezi ve Kazım Öztürk Türk Parlamento Tarihi isimli çalışmalarda Hukuk Fakültesi mezunu olduğu bilgisini tarihsiz olarak vermişlerdir. 18 yaşında Bursa'da öğretmenlik vazifesine başlamış olması sebebiyle Ankara Hukuk Fakültesini ileri bir yaşında bitirmesi olasıdır.

¹⁴³ BCA, Fon Kodu: 30 – 10 – 0 - 0, Yeri: 77 – 513 – 18.

¹⁴⁴ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s. 997-998.

ilgilenmiştir. 1908 yılında Sabire Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden beş çocuğu dünyaya gelmiştir. Boyabat Belediyesi İdare Meclisinde ve görev almış, ardından 1927-1929 yılları arasında Boyabat Belediye Başkanlığı yapmıştır. ¹⁴⁵ X. Dönem Sinop Milletvekili adayları hakkında soruşturma yapmak ve rapor hazırlama üzere Sinop'a gönderilen Manisa Milletvekili Feyzullah Uslu yazmış olduğu raporunda Vehbi Dayıbaş'ın milletvekili adayı yapılmamasını istemiştir. 10 Nisan 1950 tarihli raporunda Vehbi Dayıbaş'ın Boyabat halkı tarafından sevilmediği hileli ekmek satmak suçundan 1946 yılında altı ay hapis yatmış olduğunu vurgulamıştır.

Sinop il ve ilçelerinin temsilcilerinin katıldığı aday belirleme yoklamasında Feyzullah Uslu'nun organizasyonu ile anlaşmalı bir oylama yapılmış ve sonucunda Cevdet Kerim İncedayı 98, Muhit Tümerkan 87, Nuri Sertoğlu 86, Server Somuncuoğlu 84, Hamdi Özkan 25, Vehbi Dayıbaş 8, Avukat Osman 1 oy aldıkları kayda geçirilmiştir. ¹⁴⁶

Her ne kadar Hamdi Özkan 25 oy alarak beşinci aday olarak listeye girme talebinde bulunmuş olsa da CHP 5. Sıradan Vehbi Dayıbaş'ı aday göstermiştir. Seçim kanunu gereği oyların çoğunu alanın tüm milletvekillerine sahip olması Vehbi Dayıbaş'a parlamentonun yolunu açmıştır. Milletvekilliği bittikten sonra tarım ve ticarete geri dönmüş 18 Haziran 1964'te Boyabat'ta vefat etmiştir. ¹⁴⁷

m) Şerafettin Ayhan (1917-1975)

Şerafettin Ayhan 1917 yılında Sinop'ta dünyaya gelmiştir. Babası Bekir Bey annesi Adile Hanım'dır. İlköğrenimini Sinop'ta, lise eğitimini Kastamonu'da tamamlamıştır. 1936 Yılında İstanbul Üniversitesi Riyaziye (Matematik) ve Astronomi Bölümü'ne girerek 1941 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl Yedek Subay Okulu'nu kazanarak devam etti. 31 Ekim 1941 tarihinde Yedek Asteğmen ve Muvazzaf 7. Seviye Öğretmen rütbesi ile eğitim hayatını sonlandırdı. İstanbul Maltepe ve Bursa Askeri Lisesi'nde matematik öğretmenliği yaptı. Görevi devam ederken CHP'den aday olarak X. Yasama Döneminde de Sinop Milletvekili oldu. Milli Müdafaa ve Eğitim

¹⁴⁵ BCA, Fon Kodu: 490 - 1 - 0 - 0, Yeri: 320 - 1318 - 1

¹⁴⁶ BCA, Fon Kodu: 490 - 1 - 0 - 0, Yeri: 377 - 1592 - 2

¹⁴⁷ Kerem Ermiş, a.g.t., s. 45.

Komasyonlarında aktif görev almıştır. 1957 yılından itibaren öğretmenliğe geri döndü. 1 Ekim 1960 itibariyle Kara Harp Okulu matematik öğretmenliğine atandı. 22 Ekim 1963'te Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda matematik öğretmenliğine başladı. 5 Ocak 1970 tarihinde 53 yaşında emekli oldu. 27 Ocak 1975'te Sinop'ta vefat etmiştir.¹⁴⁸

n) Nusret Kuruoğlu (1920-1977)

Nusret Kuruoğlu, 1920 yılında Gerze'de dünyaya gelmiştir. Nüfus kayıtlarında ismi Ali Nusret olarak geçmekle birlikte TBMM siciline ilk ismini yazdırmamıştır. Babasının ismi Nail Bey annesi Hatice Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Sinop'ta tamamladıktan sonra dışarıdan sınavlara girerek Kastamonu Lisesi'ni bitirmiştir. Gerze Belediyesinde üç yıl memurluk yaptıktan sonra 1938 yılında Ziraat Bankası'nda çalışmaya başlamıştır. 1949 Yılında Garanti Bankası'na geçmiş buradan da Güneş Matbaacılık Anonim Ortaklığı'nın Muhasebe müdürlüğü pozisyonuna gelmiştir. 1956 yılında Paris'te maliyet muhasebesi ve matbaacılık konusunda eğitim almıştır. 1957 seçimlerinde DP listelerinden XI. Dönem Sinop Milletvekili seçilerek parlamentoya girmiştir. Meclis kayıtlarında mesleğini muhasebeci olarak yazdırmıştır. 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrası tutuklanmış ve Yassıada'da yargılanmıştır.

Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 15 Mayıs 1950 ile iktidardan düşürüldüğü 27 Mayıs 1960 arasında sahip olduğu malvarlığı geniş çaplı bir araştırmaya tabi tutulmuşsa da müfettişlerin malvarlığında olağandışı artışın olmadığına dair raporu sonucu gayrimeşru servet iktisabı suçlaması sebebiyle kendisi ve ailesinin mallarına konulan tedbir kaldırılmıştır.¹⁴⁹ Ancak Yüksek Adalet Divanı yargılamaları yargılamaların sonucunda "Anayasayı İhlal" suçundan 4 yıl iki ay hapse mahkûm edilmiştir.¹⁵⁰ 14 Ocak 1977'de vefat etmiştir.¹⁵¹

¹⁴⁸ Kazım Öztürk, *a.g.e.*, s. 802.; Kerem Ermiş, *a.g.t.*, s. 44.

¹⁴⁹ BCA, Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0, Yeri: 278 - 849 - 2

¹⁵⁰ BCA, Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0, Yeri: 105 - 330 - 1

¹⁵¹ Prof. Dr. Zühtü Arslan, *a.g.e.*, s. 861-862.

o) Hamdi Özkan (1911-1981)

Hamdi Özkan, 1911 yılında Ayancık'ta dünyaya geldi. Babası Hüseyin Bey annesi Ayşe Hanım'dır. Babasının ilköğrenimini Ayancık'ta bitirdikten sonra ailesi ile birlikte İstanbul'a taşındılar. Orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Erkek Lisesi mezunudur. 1938 yılında Ankara Ziraat Enstitüsünden mezun oldu. Sırasıyla, Ankara Merkez Ziraat Mücadele Enstitüsü, Ankara Teknik Ziraat Teşkilatı Mühassısı ve Müdürlüğü görevlerini yaptı. İtalya ve Amerika'nın ziraat faaliyetlerini incelemek üzere bu ülkeler gitti. 1946-1950 arasında yedek subay okulunda Ziraat dersleri vermiştir. Hamdi Özkan her ne kadar 1950 seçimlerinde CHP'den milletvekili adaylı başvurusu yapmış olsa da, CHP yönetimi tarafından Sinop ili genelinde yapılan yoklamada 25 oy alarak beşinci olmuş ve aday gösterilmemiştir.¹⁵² 10 Nisan 1950 tarihinde bir beyanname yayımlayarak kendisini destekleyenlere teşekkür etmiştir.

XI. Yasama Döneminde bu sefer DP'den adaylık başvurusu yapmış ve milletvekili seçilmiştir. 1957 yılında başlayan milletvekilliği 27 Mayıs İhtilali ile son bulmuştur. Tutuklanmış ve Yassıada'da yargılanmıştır. "Gayrimeşru Servet İktisabı ve Anayasayı Tağyir, Tebdil ve İlga Suçunun Yardımcısı Olma" suçlamalarından yargılanmıştır. Müfettiş raporu sonucunda kendisi ve ailesinin malvarlığında olağandışı bir artış olmadığı tespit edilmiş ve beraat etmiştir. Anayasayı ihlal suçu üzerinden yapılan duruşmada Tahkikat Komisyonu hakkındaki suçlamalara kendi uzmanlık alanının Ziraat Mühendisliği olması sebebiyle komisyonun anayasaya aykırı olup olmadığı bilemediğini. Hukukçuların bunu değerlendirebileceğini söylemiştir. Yargılamalar sonucunda anayasayı ihlal suçundan 4 yıl 2 ay hapis cezası almıştır.¹⁵³ Yassıada ve Kayseri Ceza Evinde yaklaşık 3 yıl kaldıktan sonra 1965 yılında affedilerek iadeitibar yapılmıştır. 10 Kasım 1975 tarihinde Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunda, Tarım Bakanlığı'nı denetleme görevine getirilmiştir. ¹⁵⁴ Ankara Vilayetinin Zirai Bünyesi isimli eseri Ziraat Bankası Matbaası tarafından 1960 yılında basılmıştır. 10 Aralık 1980'de Ankara'da vefat etmiştir. ¹⁵⁵

¹⁵² BCA, Fon Kodu: 49 - 1 - 0 - 0, Yeri: 320 - 1318 - 1

¹⁵³ BCA, Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0, Yeri: 55 - 162 - 6

¹⁵⁴ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 342 - 84 - 10

¹⁵⁵ Prof. Dr. Zühtü Arslan, *a.g.e.*, s. 865-866.; Kerem Ermiş, *a.g.t.*, s. 45-48.

p) Muharrem Tansel (1913 – 1985)

Muharrem Tansel, 1913 yılında Sinop'ta dünyaya gelmiştir. Babası Cemal Bey annesi Sıdika Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Sinop'ta tamamlamış, lise ve üniversite eğitimini İstanbul'da almıştır. 1937 yılında İstanbul Üniversitesi Yüksek Mühendislik Fakültesi İnşaat Bölümü'nden mezun oldu. 1943 yılına kadar Devlet Demiryolları Müdürlüğü'nde zorunlu memurluk vazifesi gördükten sonra istifa etmiş ve müteahhitlik yapmaya başlamıştır. Aynı dönemde siyasete atılan Muharrem Tansel, İstanbul Şehir Meclisi Azalığı, İstanbul Bayındırlık Komisyonu Sözcülüğü, İstanbul İmar Müdürlüğü görevlerini yaptı. 1957 yılında yapılan XI. Yasama Dönemi seçimlerinde DP'den Sinop Milletvekili olarak seçildi. 27 Mayıs İhtitali ile tutuklandı ve Yassıada'da yargılandı. Diğer Sinop Milletvekilleri gibi "Gayrimeşru Servet İktisabı ve Anayasayı Tağyir, Tebdil ve İlga Suçunun Yardımcısı Olma" suçlarından yargılanmıştır.¹⁵⁶ Yargılamalarda sanık avukatlığını dönemin ünlü ceza avukatı Hamdi Üge yapmıştır. Hem Muharrem Tansel hem de Hamdi Üge, savunma metinlerinde Tahkikat Komisyonu'nda görev almadıklarını ve DP yönetiminin ülkeyi dikta rejimine götürmediğini ifade eden bir savunma yaptıklarını görmektedir. Mahkeme tarafından DP'nin antidemokratik faaliyetlerinin önüne geçilmesi için 7468 sayılı kanun ile kurulan Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarını engellemediği suçlamasına karşın, ihtisas alanının inşaat ve müteahhitlik olduğunu, İmar ve Bayındırlık Komisyonlarında görev aldığını, meclis oylaması ile kurulan Tahkikat Komisyonunun anayasaya aykırı harekette bulunmayacağına kanaat getirdiğini, ayrıca bunu görebilecek ehliyetinin olmadığını ifade etmiştir. Yapılan yargılamalar sonucunda 4 yıl 2 ay hapis cezası almış ve ömür boyu devlet görevine gelmekten men edilmiştir.¹⁵⁷ 10 Ekim 1985 'de vefat etmiştir.

q) Ömer Özen (1919 – 1998)

Ömer Özen, 1919 yılında Amasya Merzifon'da dünyaya gelmiştir. Babası Hüseyin Bey annesi Sündüs Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Merzifon'da tamamlamıştır. Lise eğitimini Sivas'ta almıştır. 1938 yılında İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesini

¹⁵⁶ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 55 – 162 - 4

¹⁵⁷ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 105 – 330 - 1

kazanmış ve 1942 yılında mezun olmuştur. Üç yıl boyunca Topçu Teğmen rütbesi ile askerlik görevini yerine getirmiş 1945 yılında terhis olmuştur. Ankara Orman Müdürlüğü 6. Bölgede ve Ayancık Orman İşletme Müdürlüğünde memur olarak görev yapmıştır. Amerika, İsviçre, Fransa, Finlandiya ve İtalya'ya giderek mesleki eğitimler almıştır.¹⁵⁸ 1957 yılında yapılan XI. Yasama Dönemi seçimlerinde DP'den Sinop Milletvekili olarak seçildi. 27 Mayıs İhtilali ile tutuklanarak Yassıada'da yargılandı. Diğer Sinop Milletvekilleri gibi "Gayrimeşru Servet İktisabı ve Anayasayı Tağyir, Tebdil ve İlga Suçunun Yardımcısı Olma" suçları isnat edilerek yargılanmış, kendisi ve ailesinin malvarlığında olağandışı bir artış olmadığı tespit edilmemiş ve beraat etmiştir.¹⁵⁹ Anayasayı ihlal suçu üzerinden yapılan duruşmada 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasına çarptırılmıştır.¹⁶⁰ Devlet memurluğunda bulunma yasağı almayan Ömer Özen hapisten çıktıktan sonra tekrar Orman Genel Müdürlüğü'ne girmiştir. 1974,1982 ve 1984 tarihlerinde Orman Genel Müdürlüğü yapmıştır. 1984 yılında 65 yaşını doldurması sebebiyle zorunlu olarak emekli olmuştur. 22 Şubat 1998'de memleketi Merzifon'da vefat etmiştir.

r) Mahmut Pınar (1910-1969)

Mahmut Pınar 1910 yılında Boyabat'ta dünyaya geldi. Babası Mahmut Bey annesi Fatma Hanım'dır. İlköğrenimini Boyabat'ta görmüştür. Orta, lise öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra 1934 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nü kazanmıştır. Mezun olduktan sonra bir süre özel sektörde inşaat şirketinde çalışmıştır. 1940-41 ve 1944-45 yılları arasında toplam 3 yıl askerlik yapmıştır. Aktif siyasete meraklı bir karakter olarak ön plana çıkmaktadır. Siyasete ilk olarak 12 Mart 1942 yılında CHP'de başlamıştır. Ankara'ya giderek 1943-1946 yılları arasında Türkiye sathında inşa edilen Halk Evlerinin kontrolörlüğü görevini yürütmüştür. CHP'deki görevi personel azaltma politikası sebebiyle sona ermiştir.¹⁶¹ 1951'de Toprak Mahsulleri Ofisi'ne bünyesindeki Sinop Soğuk Hava Deposu'na atanmış 1953 Ocak ayına kadar burada Depo Kontrol Şefliği görevi yapmıştır. 1953

¹⁵⁸ Kerem Ermiş, *a.g.t.*, s. 52.

¹⁵⁹ BCA, Fon Kodu: 10 – 0 – 0 - 0, Yeri: 243 – 748 – 3.

¹⁶⁰ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 105 – 330 – 1.

¹⁶¹ BCA, Fon Kodu: 490 – 1 – 0 - 0, Yeri: 392 – 1662 - 3.

yılında Et Balık Kurumu'na tayin edilmiş 1955'te de Kastamonu Orman İşletme Müdürlüğü'nde Mimar olarak görev yapmıştır.¹⁶²

1948 yılında Boyabat Demokrat Parti İlçe Teşkilatı'nın kurucu başkanı oldu. 1950'de DP den aday olsa da seçim kanunu sebebiyle tüm milletvekillerini CHP'nin kazanması sonucu parlamentoya giremedi.¹⁶³ 1957 yılında yapılan XI. Yasama Dönemi seçimlerinde DP'den Sinop Milletvekili olarak seçildi. İki buçuk yıllık milletvekilliği döneminde Nafia Encümeni ile İmar ve İskân Encümenlerinde görev yaptı. 27 Mayıs İhtilali ile tutuklanarak Yassıada'da yargılandı. Diğer Sinop Milletvekilleri gibi “Gayrimeşru Servet İktisabı ve Anayasayı Tağyir, Tebdil ve İlga Suçunun Yardımcısı Olma” suçları isnat edilerek yargılanmış, kendisi ve ailesinin malvarlığında olağandışı bir artış olmadığı tespit edilmemiş ve beraat etmiştir.¹⁶⁴ Yapılan yargılamalar sonucunda anayasayı ihlal suçundan 4 yıl 2 ay hapis cezası almış ve ömür boyu devlet görevine gelmekten men edilmiştir.¹⁶⁵ 12 Kasım 1969 tarihinde Ankara'da İşçi Sigortaları Hastanesinde vefat etmiştir.

¹⁶² BCA, Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0 Yeri: 251 – 771 – 2; Ermiş, *a.g.t.*, s. 48-49

¹⁶³ Prof. Dr. Zühtü Arslan, *a.g.e.*, s. 857-858.

¹⁶⁴ BCA, Fon Kodu: 10 – 0 – 0 - 0, Yeri: 243 – 748 - 3

¹⁶⁵ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 105 – 330 - 1

2. 4. 1946 – 1960 Yıllarında Sinop Valileri

Cumhuriyet'in ilan edildiğinde Sinop Valisi bir ay kadar önce bölgeye atanan Nizamettin Ataker olmuştur. Tezimizin ana konusu olan 1946-1960 arasında ise Sinop'ta on farklı valinin görev yaptığını görüyoruz. Valiler hakkında 1967 yılında çıkarılan Sinop il yillığı, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivinden, Sinop Valiliği binası ve resmi internet sitesinden bilgi edinmek mümkün oldu.

Tablo 5: 1946-1960 yılları arasında Sinop'ta görev yapan valiler¹⁶⁶

İsim	Görev Tarihi
Ömer Naci Rollas	1946-1947
Rıfat Şahinbaş	1947-1949
Ahmet Muhtar Acar	1949-1950
Fazıl Kaftanoğlu	1950-1950
Selahattin Gedik	1951-1952
M. Avni Dümer	1952-1952
Muharrem Balasaygun	1953-1954
Hüseyin Alan Meydanoğlu	1954-1954
Esat Onat	1954-1957
Nedim Evliya	1957-1959
Haldun Mentaşoğlu	1960-1960

a) Ömer Naci Rollas (1946-1947)

1926 yılında Mülkiye mektebini bitiren Naci Rollas, 28 Kasım 1946 da Valilik görevine atanmıştır. Birçok ilde vali yardımcılığı ve kaymakamlık görevlerinde bulunmuştur. Sırasıyla Bolu, Sinop ve Bingöl Valiliklerini yürütmüştür. Sinop'ta yaklaşık bir yıl valilik yapmış olan Rollas 10 Kasım 1947 Sinop'tan alınarak Bingöl'e atanmıştır. Yerine Rıfat Şahinbaş atanmıştır.¹⁶⁷

¹⁶⁶ Sinop Valili binasında resimleri asılı olan ve ayrıca Sinop Valili internet sitesinde resimleri ve görev tarihleri ile veriler Görev Yapmış Valiler listesi. Bkz. <http://www.sinop.gov.tr/gorev-yapmis-valiler>, Erişim Tarihi: Ekim 2022.

¹⁶⁷ Alpay Tırlı, *a.g.t.* s, 50.

b) Rifat Şahinbaş (1947-1949)

22 Kasım 1947 tarihinde Sinop Valisi olarak atanmıştır. 1912 mülkiye mezunudur. Maiyet memurluğu, Kaymakamlık görevleri yaptıktan sonra Bilecik, Isparta, Bingöl, Gümüşhane ve son olarak Sinop Valiliği yapmıştır.¹⁶⁸ 21 Temmuz 1949 yılında Sinop Valisi iken emekli olmuştur.

c) Ahmet Muhtar Acar (1949-1950)

1945'te İstanbul Belediye Reis Muaviniği yaparken 13 Ağustos 1949'da Sinop Valiliği'ne atanmıştır. 12 Haziran 1950 tarihinde emekli olmuştur. Emekli olduktan yaklaşık bir ay kadar sonra 20 Temmuz 1950 tarihinde İstanbul Barosu'ndan avukatlık ruhsatı alarak serbest avukatlık yapmaya başlamıştır. CHP Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'nın 29 Mayıs 1951'de vefat etmesi üzerine Sinop'ta yapılan IX. Dönem Ara Seçimlerinde CHP Sinop Milletvekili olarak seçilmiştir.¹⁶⁹

d) Fazıl Kaftanoğlu (1950-1950)

Kısa süre Sinop Valiliği yapmış olan Fazıl Kaftanoğlu hakkında en öne çıkan bilgi Sinop Valiliğinin bir kısmını İstanbul'da geçirmiş olmasıdır. 15 Temmuz 1950'de atandığı Sinop'tan kayıtlara göre 16 Mayıs 1951 tarihinde ayrılmıştır. Alpay Tırıl, Fazıl Kaftanoğlu'nun valiliğinin son döneminde izinli olarak İstanbul'da bulunduğunu Sinop'a gelmeden yeni görev yerine geçmiş olmasının kuvvetli ihtimal olduğunu söylemektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 100 - 90 - 14

¹⁶⁹ BCA, Fon Kodu: 30 - 10 - 0 - 0, Yeri: 77 - 513 - 18

¹⁷⁰ Alpay Tırıl. *a.g.t.*, s. 52.

e) Selahattin Gedik (1951-1952)

30 Nisan 1951- 7 Ocak 1951 tarihleri arasında Sinop Valisi olarak atanan Selahattin Gedik, 30 yıllık hizmet süresinin dolması sebebiyle emekliye sevk edilmiştir.

171

f) M. Avni Dümer (1952-1952)

Resmi kadrosu Akhisar Kaymakamlığı olan Avni Dümer Selahattin Gedik'in emekliye ayrılması sebebiyle 1952 Ocak ayında geçici görevlendirme ile Sinop Valiliğine atanmıştır. 19 Kasım 1952' de Yalova Kaymakamlığına tayin edilmiştir.¹⁷²

g) Muharrem Balasaygun (1953-1954)

1950 yılında Türkiye'nin en genç valisi olarak gazetelere konu olmuştur. 1953 yılında atandığı Sinop Valiliğinden 19 Temmuz 1954 tarihinden İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Müşavirliği'ne atanmıştır.¹⁷³ 1957 yılında Şurayı Devlet Üyeliğine getirilmiştir. Ayrıca 27 Mayıs 1960 İhtilalinden sonra Demokrat Parti'ye yakınlığı sebebiyle tenkitlere maruz kalmıştır.¹⁷⁴

h) Hüseyin Alan Meydanoğlu (1954-1954)

1915 yılında Isparta'da dünyaya gelen Hüseyin Meydanoğlu, 1954 yılında kısa süreli Sinop Valiliği yapmıştır. Sinop Valiliğinin ardından sırasıyla, Afyonkarahisar, Erzurum, Erzincan, Kocaeli ve Samsun Valilikleri de yapmıştır.

¹⁷¹ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 127 - 94 - 14

¹⁷² BCA, Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 234 - 31 - 16

¹⁷³ BCA, Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 205 - 12 - 20

¹⁷⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, On birinci Birleşim, I. Cilt, 14 Mayıs 1961, s. 24.

i) Esat Onat (1954-1957)

Ödemiş Kaymakamlığı, Kars Valiliği ve son olarak 1950-1954 yılları arasında Amasya Valiliği görevinde olan Esat onat 1954 yılında Sinop Valisi olarak görev yapmıştır. 7 Mart 1957’de Sinop Valiliğinden alınarak İller Bankası İdare Meclisi Üyeliğine atanmıştır.¹⁷⁵

j) Mahmut Nedim Evliya (1958-1959)

Arşiv belgelerine bakıldığında Nedim Evliya’nın gittiği şehirlerde çok sevilen bir vali olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunudur. Üniversiteden mezun olduktan sonra Muş’ta Hâkim Yardımcılığı, İstanbul Kadıköy Tekirdağ Lüleburgaz, Isparta Uluborlu Cumhuriyet Savcı Yardımcılığı, Uluborlu Cumhuriyet Savcılığı, sırasıyla Şanlıurfa, Afyon, Aydın, Sinop ve Niğde Valiliği yapmıştır. Hukukçu kimliği ile de öne çıkan Nedim Evliya 27 Mayıs sonrası 1961-1965 yılları arasında Cumhuriyet Senatosu Kahramanmaraş Üyeliği yapmıştır.¹⁷⁶

Sinop Valiliği döneminde kayıtlara göre resmi vali Hayrettin Nakipoğlu’dur. 17 Şubat 1958 tarihli İçişleri Bakanlığı kararnamesinde kadrosu Niğde’de bulunan Nedim Evliya ile Kadrosu Sinop’ta bulunan Hayrettin Nakipoğlu’nun valiliklerinin yer değiştirmiş olarak devam ettirilmesine karar verildiği görülmektedir.¹⁷⁷

k) Haldun Mentaşoğlu (1960-1960)

24 Mart 1960 tarihinde Sinop valisi olarak atanmıştır.¹⁷⁸ 27 Mayıs İhtilaline kadar görevde kalmıştır. İhtilal ile örfi idarenin ilan edilmesi ile görevi sona ermiştir. Muğla Senatörlüğü ve Adalet Partisi İçişleri Bakanlığı yapmıştır.

¹⁷⁵ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 145 – 116 - 17

¹⁷⁶ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 137 – 95 – 10, 68 - 428 – 9, 19 – 108 - 19

¹⁷⁷ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 151 – 64 - 1

¹⁷⁸ BCA, Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 154 – 83 - 1

2. 5. 1946-1960 Arasında Sinop Belediye Başkanları

Sinop Belediye Başkanları hakkında kaynaklara baktığımızda salnameler, Sinop Tarihi üzerine yazılmış tezler ve hakemli dergilerde yazılmış olan makalelerden faydalanarak 1950 yılına kadar olan belediye başkanları hakkında teferruatlı bilgiye ulaşmak mümkün olmaktadır. Sinop'ta Belediyesi teşkilatının kurulması hakkında ilk bilgilere Hicri 1287 (Miladi 1870) Tarihli Kastamonu Vilayet Salmesinde ulaşmaktayız. Salmamede 1870 ve 71 yıllarında görev yapan Sinop şehrinin ilk belediye başkanı Osman Efendi olarak görülmektedir.¹⁷⁹ Çetin Tek'e göre bu tarihlerde Sinop Mutasarrıfı Mustafa Bey tarafından atanmıştır. 1870 yılından çalışmamızın odak alanı olan 1960 yılına kadar bazıları farklı zamanlarda birden fazla görev almakla birlikte toplam 24 belediye başkanı görev yapmıştır.

Tablo 6: 1946-1960 yılları arasında görev yapan Sinop Belediye Başkanları¹⁸⁰

Sami Dernekbaşı	1946-1947
Şevket Şekeroğlu	1947-1960

a) Sami Dernekbaşı (1946-1947)

Yaptığım araştırmalarda, Sami Dernekbaşı'nın hayatı hakkında bilgiye ulaşamadım. 1 Nisan 1939 tarihli Resmi Gazete'de Sinop Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından verilen bir ilanda Sami Dernekbaşı Aşçı Hasan Kızı Fatma Meral isimli bir kadınının avukatı olarak tanıtılmaktadır. Sadece bu bilgiye dayanarak Sami Dernekbaşı'nın mesleğinin avukatlık olduğunu söyleyebiliriz.¹⁸¹

Bakanlıklar Arası Tayin Daire Başkanlığı kayıtlarında Sami Dernekbaşı ve Şevket Şekeroğlu'nun Belediye başkanlıklarının onaylandığına dair belgeler bulunmaktadır. Sami Dernekbaşı'nın 2 Temmuz 1946 tarihinden 6 Mart 1947 tarihine kadar belediye başkanlığı yapmıştır.¹⁸²

¹⁷⁹ Cenk Demir, Kastamonu Vilâyeti Sâlnamelerine Göre Sinop'un İdari ve Demografik Yapısı (1863-1903), *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi* (2014), Cilt 5, Sayı 17, s. 47.

¹⁸⁰ <https://www.ajanssinop.com/yazarlar/cetin-tek/si-nop-beledi-yesi-kurulus-tari-hi-ve-bas-kanlari/78/>. Erişim Tarihi: Kasım 2021.

¹⁸¹ Resmi Gazete, 1 Nisan 1939, s. 11517.

¹⁸² BCA, Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 184 – 23 - 14

b) Şevket Şekeroğlu (1947-1960)

Şevket Şekeroğlu 6 Mart 1946 tarihinde Belediye Başkanı olarak seçilmiş 27 Mayıs 1960 tarihine kadar Belediye Başkanlığı görevini yürütmüştür. Melahat Şekeroğlu ile evlenmiştir. Çocukları hakkında bilgilere ise Melahat Şekeroğlu'nun vefatı dolayısıyla Gerze Belediyesi'nin başsağlığı duyurusundan Cankat Şekeroğlu isimli bir çocuklarının olduğu bilgisine ulaşmaktayız.¹⁸³ Cankat Şekeroğlu ile irtibata geçtiğimde babası hakkında çok az bilgiye sahip olduğunu kendisi henüz bir yaşında iken babasının vefat ettiğini ifade etmiştir. Sinop Gazetesi ve Demokrat Sinop Gazetesi nüshalarını incelediğimizde doğrudan Şevket Şekeroğlu hakkında bilgi veren habere ulaşamadım.

Demokrat Sinop Gazetesinin 17 Ocak 1958 tarihli sayısında, *“Et Derdi Kendini Hissettirmeğe Başladı.”* Başlığı ile belediyenin denetimlerinin yetersiz olmasından şikâyet edilen bir haberin yayınlandığını görmekteyiz. Yazının içeriğinde et fiyatlarının çok yükseldiği, kasapların vitrinlerinde belediyenin belirlediği rayiç bedele uygun fiyatın yazıldığı ancak içeride yüksek fiyattan satış yapıldığı haberleştirilmiştir. Belediye başkanı Şevket Şekeroğlu'nun ismi verilmeyerek belediyenin denetimleri düzgün şekilde yapmadığı ifade edilmiştir.¹⁸⁴

Cankat bey ve Gerze Belediyesinden elde edebildiğimiz bilgilere göre Şevket Şekeroğlu 1903 yılında doğmuş ve hukuk eğitimi almıştır. 27 Mayıs 1960 İhtilalinin ardından görevden alınan Şevket Şekeroğlu, 17 Kasım 1963 yerel seçimlerinde Bağımsız aday olmuş kullanılan 2825 oyun 682'sini alarak seçimleri üçüncü sırada tamamlamıştır.¹⁸⁵ 1973 yılında ise vefat etmiştir.

¹⁸³ <https://www.gerze.bel.tr/cenaze-ilan-detay/1315/melahat-sekeroglu/>. Erişim Tarihi: Aralık 2022.

¹⁸⁴ Demokrat Sinop, 17 Ocak 1958.

¹⁸⁵ https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Mahalli/1963/KesinSecimSonuclari/1963_Belediye_Baskanligi_Secimleri_Sonucu.pdf. Erişim Tarihi: Nisan 2023

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 1946 – 1960 YILLARI ARASINDA SİNOP'TA SOSYAL HAYAT

3. 1. Sinop Halkevinin Kuruluşu

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin imparatorluk bakiyesi bir toplumu ulus bilincine ulaştırma amacı zihinlerde ideolojik bir yapının inşa edilmesini zorunlu kılmaktaydı. Bu amaçla 1 Kasım 1928'de yeni alfabeye geçiş kararı alınmış ve 1 Ocak 1929 tarihinde halka yeni alfabe ile okuma yazma öğretilmesi için Millet Mektepleri açılmıştır. Atatürk İlkeleri doğrultusunda milli kimlik oluşturma hedefinde olan anlayış gereği ülkenin her tarafından Millet Mektepleri açılarak okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Atatürk Nutuk'ta milliyetçilik anlayışının tanımını, salt ırkçılığa dayalı olmayan ve milli varlığın himaye ve ihyasını mevcut siyasi sınırlar içinde geliştirmeye çalışan bir ideolojiye sahip olmak şeklinde ifade etmiştir.¹⁸⁶ Millet mekteplerinde verilen eğitimin yanı sıra Türk Ocaklarının lağvedilmesinin ardından halkın kültürel gelişimi sosyal hayatının modernize edilmesini sağlayacak bir kurum bulunmamaktaydı.¹⁸⁷ Bu alanda çeşitli fikirler ortaya atılırken, Stokholm Yüksek Beden Eğitimi Enstitüsü'nde eğitim gören ve yurda dönen Vildan Aşir Savaşır vermiş olduğu bir konferansında ülkede bu alanda eksikliğin bulunduğunu anlatan konuşma yapmıştır. Türk kültürünün unutulmaya yüz tutmuş ya da yerelde kalmış folklor, edebiyat, şiir, ağıt gibi kendine has ürünlerini derleyen bununla birlikte batının modernitesini de halka öğreten bir yapının kurulmasını istemiştir. Kurulacak yapının isminin ise Halkevi ya da Halkınevi adıyla kurulması gerektiğini dile getirmiştir. Mustafa Kemal bu fikre sıcak bakarak Milli Eğitim Bakanı Dr. Reşit Galip'e bu tavsiyeye uyma talimatını vermiştir. Bir yıla yakın süre boyunca yapılan hazırlıkların sonucunda 17 Şubat 1932'de başta Ankara olmak üzere toplam 14 merkezde Halkevleri açılmıştır.¹⁸⁸ Bunlar, Adana, Afyon, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun ve Van Halkevleridir.¹⁸⁹ Dr.

¹⁸⁶ Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, II. Cilt, s. 433-436.

¹⁸⁷ Yavuz Özdemir & Elif Aktaş, Halkevleri (1932'den 1951'e), *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Erzurum, 2011, s. 235-262.

¹⁸⁸ Zeki Arıkan, Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 23, 1999, s. 267-268.

¹⁸⁹ Ertuğrul Turgut, Dr. Reşit Galip'in Milli Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Düşüncesi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 22. Prof. Dr. Anıl Çeçen, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, 1990, s.92.

Reşit Galip Halkevlerinin açılışında Ankara’da yaptığı konuşmasında kültürel alanda ilan edilen bu seferberliğin diğer Avrupa milletlerinden daha geç milli benliğini fark eden ve ulus olma bilincini henüz tam olarak kazanamayan Anadolu Türklerinin kaybettikleri zamanı hızla telafi etmek olduğunu ifade etmiştir. Anadolu’da bulunan Türklerin ulus bilincine erişebilmeleri için eski Türk tarihinin halka öğretilmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁹⁰

Sinop Halkevi 24 Haziran 1932 tarihinde ülkenin dört bir yanında açılan halkevlerinden biri olarak faaliyetlerine başlamıştır. **EK.9** Toplam dokuz kolda faaliyet göstermiş olan Sinop Halkevi şehrin en büyük eğlence ve kültür merkezi konumuna gelmiştir. İlk başkanı Mustafa Tevfik Turan olmuştur. Faaliyette olduğu süre boyunca bando takımı kurulmasından, tiyatro oyunlarına, köy ekonomisinden, çocuk bakımına kadar birçok ürün ve eser ortaya koymuştur. Faaliyet gösterilen alanları değerlendirecek olursak;

- a) **Dil ve Tarih Kolu:** Bu grupta yer alanlar çoğunlukla törenler, anma programları ve milli günlerin kutlanmasında bölge halkının da katılımı ile etkin faaliyet yürütmüşlerdir.¹⁹¹ Bölge halkının yanı sıra okullardaki öğrenmen ve öğrencilerin de katılımı ile çeşitli konferanslar düzenlemişlerdir. Düzenlenen konferanslara halk büyük ilgi göstermiş Dıranaz Dergisi yayınlarında ilgiye karşı duyulan memnuniyeti “Kutlamalara halk büyük ilgi göstermektedir” şeklinde yazılar ve görseller ile duyurmuştur.¹⁹²
- b) **Halk Dershaneleri ve Kurslar:** Bölge halkına mesleki ve sanatsal eğitim vermek amacı ile kurulmuş bir koldur. Daktilo kullanımı, piyano, keman gibi çalgı aletlerinin eğitimleri verilmiştir.
- c) **Güzel Sanatlar Kolu:** Bu grup üyeleri kendi aralarında bir orkestra kurarak konserler verilmiştir. Belirli zamanlarda halkevinin radyosundan yayınlar yapılmıştır. Yaz günlerinde parklar, bahçelerde müzik dinletisi ve konserler organize edilmiştir. Sinop yöresi ezgilerinin yanı sıra batı tarzında müzikler yapılarak başta vals olmak üzere danslar edilerek halkın müzik kültürü yelpazesi geniş genişletilmeye çalışılmıştır.¹⁹³

¹⁹⁰ Cumhuriyet Gazetesi, Ankara, 20 Şubat 1932

¹⁹¹ *Dıranaz*, Sayı 28, Mayıs 1938, s. 16.

¹⁹² Elif Arzu Önal, 1928-1938 Yılları Arasında Sinop’un Sosyo Kültürel Yapısı, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Sinop, 2017, s. 52-56.

¹⁹³ *Dıranaz*, Sayı 2, Şubat 1936, s. 13.

- d) Gösteri Kolu:** Bu grup üyeleri çoğunlukla çocuklardan oluşmaktadır. Törenler ya da etkinliklerde küçük yaştaki çocuklar organize edilerek çeşitli oyunlar sahnelenmiştir. Sinop Vilayet Gazetesi ve Dıranaz Dergisinin Haziran 1936 tarihindeki baskısında Hava Kuvvetlerinin desteklenmesi amacıyla piyeslerin oynandığı yazılmıştır.¹⁹⁴ **EK.10**
- e) Spor Kolu:** Samsun'un Bafra ilçesinde bulunan Halkevi ile ortak spor faaliyetleri yürütmüşlerdir. Ayrıca, güreş, futbol, jimnastik gibi birçok spor alanında bölge gençlerinin gelişmesi için faaliyet göstermiştir.¹⁹⁵
- f) Kütüphane Kolu:** Okuma seferberliğinin ana amaç olduğu bu dönemde, Sinop şehrinde başta öğretmenler olmak üzere eğitimli insanlar destek olarak halkevinin kütüphanesinin büyümesini sağlamışlardır. Halkevlerinin açılabilmesinin şartlarından biri de kütüphanesi ve bir okuma salonunun bulunmasıdır. Bu sebeple sadece Sinop Halkevi değil ülke genelindeki Halkevlerinin tamamında kütüphane ve okuma odasının bulunması zorunlu olmuş ve büyük destek görmüştür.
- g) Köycüler Kolu:** Köyler ile şehirlerin bağını kurma görevini üstlenmişlerdir. Köylerde bulunan bakıma muhtaç ya da hastalara destek olmuşlardır.
- h) Müze ve Sergi Kolu:** Bu grup üyeleri tarihi kalıntıları oldukça fazla olan Sinop şehir merkezinde çeşitli sergiler yaparak tarihsel bilincin artırılmasına destek olmuşlardır.
- i) Sosyal Yardım Kolu:** Yardıma muhtaç insanlara destek olarak onların ihtiyaçlarını karşılayan birimdir. Peçe ve çarşaf kullanımının azaltılması için çaba harcayarak kadınları ikna etmek adına birebir görüşmeler yaptıklarına dair bilgilere de ulaştım.¹⁹⁶

Sinop Halkevi şehir nüfusunun düşük ve limanının da yoğun olmaması sebebiyle şehrin sosyalleşme yeri olarak ön plana çıkmıştır. Halk içinde eğitimli olanlar ile eğitimsiz olanların arasında bilgi alışverişi yaşanmasını sağlamıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin kökleşmesine ve halkın bir ülkü etrafında birleşmesine yardımcı olmuştur. Özellikle kış aylarında limana yeni gemilerin gelemediği dönemlerde Halkevi eğitimin, kültürün ve sosyal hayatın tek adresi olmuştur.

Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950'de iktidarı devralmasının ardından Halkevlerinin faaliyetleri siyaseten DP yöneticilerini rahatsız etmeye başladı. 1951 yılında Halkevleri sayısı bağlı bulunan odaları ile birlikte 4781'e ulaşmıştır. DP'liler

¹⁹⁴ *Dıranaz*, Sayı 6, Haziran 1936, s. 16.

¹⁹⁵ Elif Arzu Önal, a.g.t, s. 54.

¹⁹⁶ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *Dıranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası, Kebikeç Dergisi*, Aralık 2001, s. 307 – 316.

uzun süre tek parti yönetimi altında olmanın doğal sonucu olarak Halkevlerinin CHP ile organik bağı bulunduğunu düşünüyorlardı. Bu sebeple 11 Ağustos 1951 tarihinde çıkarılan 5830 numaralı kanun ile Halkevleri kapatılarak tüm malvarlıkları hazineye aktarıldı.¹⁹⁷ 27 Mayıs 1960'ta olan ihtilal sonucunda DP yönetiminin son bulması üzerine Nisan 1963 yılından itibaren Halkevleri dernek statüsünde tekrar açılmıştır. Hâlihazırda Sinop'ta dernek statüsünde Gerze Halkevi ismi ile bir Halkevi faaliyetlerini devam ettirmektedir.¹⁹⁸

3. 2. Dıranaz Dergisi

Sinop Halkevi tarafından çıkarılan Dıranaz Dergisi, ilk sayısını 1 İkincikânun (Aralık) 1936 tarihinde çıkarmıştır.¹⁹⁹ Dr. Rıza Nur Halk Kütüphanesinde bazı yayınların orijinal nüshalarını görme imkânı buldum. Oldukça yıpranmış halde bulunan derginin şekil ve özelliklerini, içinde önemli bulduğum kısımları değerlendireceğiz. Dıranaz Dergisinin ilk sayısının kapağında sol üstte bir kutu içinde CHP'nin altı oku, sağ üstte ise yine bir kutunun içinde Gençliğe Hitabenin ilk sözleri olan *"Ey Türk Gençliği: Birinci vazifen Türk İstikbalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir."* cümlesi yer almaktadır. Sayfanın ortasında bir manzara resmi, resmin hemen üzerinde ise derginin ismi ve içeriğini ifade eden cümle *"Dıranaz Sinob Halkevinin Aylık Dergisi"* ifadesi yer almaktadır. Sol altta *"SAYI – 1"* sağ altta ise derginin çıkarılma tarihi olan *"1 İkincikânun 1936"* tarihi yer almaktadır. Orta en altta ise *"İmtiyaz sahibi: Sinob Halkevi İdare heyeti Neşriyat Direktörü: Ali Par. Basıldığı yer: Sinob İl basımevi."* Bilgileri yer almaktadır. İkinci sayfada içindikiler tablosunun altında *"Vatandaş! Yurdseverliğin aynası olan Dergimiz, kıymetli yazıları sevinçle karşılar. Bütün yazıları ve müracaatları Sinob Halkevi Neşriyat Direktorluğuna yapılır. Dergimizimin Yıllığı (100) Kuruştur. Mesul müdürü: Ali Par"* yazmaktadır. En altta ise üstü ve altı kalın çizgilerle çizilmiş şekilde *"Türk Hava kurumuna yardım ediniz"* yazılmıştır. Üçüncü sayfada sayfanın büyük bir kısmını kaplayan Atatürk portresi altında *"Cumhurbaşkanımız K. Atatürk"* yazmaktadır. Dördüncü sayfa boş bırakılmış beşinci sayfada ise sayfanın büyük kısmını kaplayacak şekilde İsmet

¹⁹⁷ Mehmet Ali Galip Alçitepe, *a.g.m.*, s. 307-316.

¹⁹⁸ <https://arsiv.halkevleri.org.tr/sinop>, Erişim Tarihi: Ekim 2022

¹⁹⁹ 10 Ocak 1945 tarihi karar ile yılın son ayına verilen isim olan Kânunuevvel ya da Birincikânun ismi Aralık olarak, Kanunisani ya da İkincikânun ismi ise Ocak olarak değiştirilmiştir.

İnönü'nün portresi konularak altına “Başbakanımız İsmet İnönü” yazılmıştır. Altıncı sayfada yer alan Önsöz altı kalın bir çizgi ile çizilerek “Okuyucularla Başbaşa” yan başlığı ile birlikte verilmiştir. Dıranaz Dergisi'nin çıkarılma amacı ve yayına hazırlayanların dünyasını iyi ifade ettiğini düşündüğüm önsöz kısmının tamamını almak istedim.

“Dıranaz; Bu Sinob ilinde ormanlık, güzel çamlarla bezenmiş bir yerin, bir tepenin adıdır.

Cumhuriyet Halk Partisi, Sinob Halkevi Türklüğün (Atatürk) den aldığı yeni ülküsünü yurda, ulusa yaymak ve bu yoldaki ilgiyi daha özlü ve derin olarak gönüllere perkitmek için, (Dıranaz) adlı ülkü ve bilgi dergisini çıkarıyor. Nasıl o Dıranaz'ın yüksek, yeşil sırtlarından arığ ve keskin yeller esiyor ve geçiyor ise ve her biri gökçek bir güzeli andıran türlü çam, küknar ve diğer ağaçlar, gün batarken ve doğarken çeşid renklerle, uzaklardan, seyrine doyulmaz bir görünümle gözlerde beliriyorsa o, eşsiz varlığımız, büyük kurtarıcımız(ATATÜRK) ün, öldürülmek istenen Türkü, çiğnenmek istenen yurdu kurtarmak ve sonrada şenletmek... yüceltmek için Türkün amacını gösteren, sanki coşgun akan bir pınar gibi ardı, kesilmeyen ülküsünü, her Türk genci kendine bir öncü edinerek yaşayacaktır. Böyle ülkü, ilgi ve bilgi ile varlığını gösteren Türk, bu (Dıranaz) adındaki dergisinde de, yüksekliğini, esenliğini acuna göstermeğe özenecektir. Bütün bir acunu şaşırtan devrimlerle, aydın yollarda ilerileyen her Türk eli, bu dergiyi almak ve okumaktan uzak kalmıyacaktır. Yine her Türk kolu ve dili, bu dergiyi sevip, benimseyerek, ötekine okumak ve okutulmaktan yüğsünmeyecek, çekinmeyecektir. Bizi bu günlere, böyle ulusal ödevlere, başarılarla bavuşduran Ulu Önderimiz Atatürk Yaşasın, Varolsun...”²⁰⁰

Birinci sayının devamında Halkevinin kuruluşu hakkında bilgi verilmiş ve yazının ortasına CHP genel sekreteri Recep Peker'in büyükçe bir resmi yerleştirilmiştir. Ardından dönemin sıkça kullanılan tabiri olan “İlbayımız” ifadesi ile Sinop Valisi Süreyya Yurdakul ve CHP Sinop il başkanı İzzet Koca'nın resimleri konulmuştur. İçeriğinde bulunanlar ise şunlardır,

- Dilaver Can: Yarın (şiir)
- Ş. Sami Kubilay: Dıranaz
- Ferit Dikmen: Dün ve Bugün
- Tarım Müdürü Ali Par: Sinob Tarım Haberi

²⁰⁰ Dıranaz, Sayı 2, 1 İkincikânun 1936, s. 6.

- Ferit Dikmen: Ülkücü Kardeşlere
- Halkevi Başkanı Tefvîk Turan: Tütüncülük
- Haşim Nezihi: İnansız adam
- M. Şakir (Ülkütaşır): Sinob (Sinova) Tarihi
- Kısa Haberler

Derginin 1. sayısının kısa haberler bölümünde yer alan haberlerden bazıları ise şöyledir;

- *Halkevinde alt katta yeniden bir okuma odası açılmıştır*
- *Halkevinde Cumartesi akşamları yapılan aile toplantıları çok rağbet görmektedir. Toplantılarda caz takımı ulusal ve Milli havalar çalmakta eğlenceler tertip edilmekte ve danslar yapılmaktadır.*
- *Hükümet konağı önünden başlıyarak Hastaneye doğru yapılmasına başlanılan yolun taşları kırılmaktadır. Yakında silindirağı yapılacaktır.*
- *Parktan başlıyarak sahil boyunca Zeytinliğe doğru yeniden geniş bir yol açılmaktadır.*²⁰¹

1 Şubat 1936 tarihinde çıkan ikinci sayıdan itibaren artık derginin taslağı olduğunu söyleyebiliriz. Derginin kapağının ardından altı oklu CHP arması ve yazarlar tarafından gönderilen şiir ve kısa makaleler sırayla yer almaktadır. Derginin son sayfasının ise düzenli bir şekilde Kısa Haberler sayfası olarak kullanıldığını görüyoruz. Çalışmanın ana konusu olan 1946 -1960 Sinop Siyasi Tarihi ana konusundan uzaklaşmamak adına 1936 – 1941 yılları arasında yayın yapan Dıranaz Dergisinin önemli olduğunu düşündüğüm bazı kısımlarına yer vereceğim.

Dıranaz Dergisi'nin 3. sayısında Kısa Haberler kısmında yeni bir Halkevi binasının yapımına karar verildiği ve bunun için il genel meclisi tarafından tahsisat ayrıldığı bilgisi yer almaktadır.

“Sinob Halkevi binası bugünün ihtiyaçlarına yeter genişlikte olmadığından bu yıl içinde modern bir halk evi kurağının kurulması için parojezi hazırlanmaktadır. Binanın çabuk bitirilmesine yardım olmak üzere İlimizin genel meclisi tarafından

²⁰¹ Dıranaz, Sayı 1, 1 İkincikânun 1936, s. 17.

*hazırlanan 936 yılı bütçesine 10,000 lira tahsisat konulduğu sevinçle haber alınmıştır.*²⁰²

Derginin 4. sayısında Kısa haberler kısmında “23 Nisan Çocuk Bayramı”nın coşkulu bir şekilde kutlandığı bando eşliğinde öğrenci ve gençlerin şehir turu yaptığı yazılmıştır. Ayrıca Futbol, Voleybol gibi spor dallarında yapılan faaliyetlere yer verilmiştir.

“Bu ay içinde Evimizin voleybol takımı ile Donanmamızın muhtelit takımı arasında Evimiz sahasında voleybol maçları yapılmış ve her iki takım çok heyecanlı oyunlar oynamışlardır.”

“Ayancık Halkevinin Spor kolu Sinoba gelerek donanmamızın futbol takımı ile Evimiz sahasında bir maç yapmışlar ve bu maç Denizcilerin galibiyeti ile neticelenmiştir.”

Faaliyet haberlerinde futbol, voleybol dans, piyes ve gösteri gibi faaliyetlerin Halkevinin kendi alanlarında yapılması Halkevinin küçük bir yapıdan mürekkep olmadığını büyük bir yapı olduğunu göstermektedir.

Derginin 5. Sayısında Hamidiye Zırhlısının Sinop şehrine geldiği haberleştirilmiştir.

*“Limanımızı ziyaret eden Hamidiye Mektep Gemisi Subay, Talebe ve Askerlerine mahsus olmak üzere Gösterit şubesi tarafından Evimiz sahnesinde Akın piyesi temsil edilmiştir.”*²⁰³

Derginin 6. sayısında, öne çıkan yazı kış boyunca Halkevinin salonunda yapılan danslı toplantıların artan sıcaklar sebebiyle yaz aylarında yapılmayacağını duyurulmasıdır. Halkevi bünyesinde bir Fransızca kursunun açıldığı başvuranların A. B. ve C. Olmak üzere 3 şubeye ayrıldığını başvuruların toplam 80 başvuran kadın sayısının ise 37 olduğunu duyurmuşlardır. Ayrıca 4 Temmuz günü Sinop Tayyare Kurumu ile Bando takımı, Spor ve Temsil şubelerinin Gerze’ye seyahatlerinden bahsedilmektedir.

²⁰² Dıranaz, Sayı 3, 1 Mart 1936, s. 16.

²⁰³ Dıranaz, Sayı 5, 31 Mayıs 1936, s. 16.

*“Sinob Tayyare Kurumu ile beraber Evimizin Banomuzıkası ve Temsil ve Spor şubeleri 4 Temmuzda Gerzeye bir sehayat tertib etmişlerdir. Gerzede bir gün ve bir gece kalınacak ve Evimizin temsil kolu, Tayyare menfatına olmak üzere, Operet (Himmetin oğlu) piyesini temsil edecek ve Spor şubesi de Gerze Halkevi gençleri ile bir voleybol maçı yapacaktır.”*²⁰⁴

Derginin 7. sayısında, Ağustos ayında İstanbul’da toplanacak olan Üçüncü Türk Dili Kurultayı’nın duyurusu yapılarak kurultayın çalışma programı ayrıntılı şekilde yazılmıştır. Buna göre, Kurultay, 24 Ağustos 1936 Pazartesi günü saat 14 de İstanbul’da Dolmabahçe Sarayında açılacak ve 28 Ağustos Cuma günü akşamına kadar sürecektir. Yazının devamında kurultay başkanı ve delegelerinin seçimi, sunulacak raporlar, gündem başlıkları ayrıntılı şekilde verilmiştir. Ayrıca yedinci sayıda *“Ceza evinde açılan kursda okuyan cezalılarının sınavları yapılmıştır. Bunların şهادetnameleri törenle tevzi edilecektir.”* Şeklinde bir duyurunun yapıldığını görüyoruz. Açılan kursta ne eğitimi verildiği hakkında bilgi verilmemiş olsa da cezaevindeki mahkûmların cezalarını çektikten sonra sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri için bir çaba gösterildiğini söyleyebiliriz.²⁰⁵

Derginin 8. sayısında, resim ile birlikte verilen bir duyuruda Halkevinin Köycüler Kolu, Sinop Tayyare Kurumu Heyeti ile birlikte köylerin dolaşarak halka eğitim verildiği duyurulmuştur. Ayrıca, Bir önceki ay cezaevindeki mahkûmlara kurs bitirme belgelerinin verileceği haberinin devamını bu sayıda görüyoruz.

*“Sinob Tayyare Kurumu idare heyeti üyesinden Ali Parın Hava hücumlarına karşı korunma çarelerini köylülere anlatıyor.”*²⁰⁶ Haberi ile Sinop Tayyare Kurumu idare heyeti başkanı ve Halkevi İdare Heyeti Neşriyat Direktörlüğü görevini yürüten Ali Par’ın konuşma yaparken bir resminin koyulduğunu görüyoruz.

“Evimiz tarafından genel hapisanede açılan kursta okuma ve yazma öğrenmiş olan 40 cezalının 3 Ağustos Pazar günü törende tasdikleri dağıtılmıştır. Bu kursta adliye erkânı ile jandarma kumandanı ve Halkevinden bir heyet bulunmuş ve bu münasebetle Halkevi reisi ile öğretmen Dilaver Can tarafından nutuklar söylenmiş ve

²⁰⁴ Dıranaz, Sayı 6, 30 Haziran 1936, s. 15-16.

²⁰⁵ Dıranaz, Sayı 7, 31 Temmuz 1936, s. 15-16.

²⁰⁶ Dıranaz, Sayı 8, 31 Ağustos 1936, s. 16.

bu söylevler cezalılar üzerinde çok tesirli olmuştur. Tören esnasında bando güzel havalar çalmış ve cezalılar akşama kadar neşeli bir gün geçirmişlerdir.”²⁰⁷

Derginin 9. sayısında, dönemin İktisat Vekili Celal Bayar ve Maliye Vekili Fuat Ağralı’nın Sinop ziyaretine ve Sinop’ta yapılan Dil Bayramı kutlamalarındaki faaliyetlere yer verilmiştir.

“Şark illerimizde tetkik seyahatine çıkmış olan İktisat Vekili Celâl Bayer ve Maliye Vekili Fiad Ağralı Ege vapırile Sinoba gelmişler ve Evimizde kendilerine bir akşam çayı verilmiştir. Bakanlarımız bir gün sonra buradan Samsuna gitmişler ve vapura kadar Vali, erkânı hükümet ve Halkevi tarafından uğurlanmışlardır.”

“26 Eylül Dil Bayramı Evimizin hazırladığı bir program mucibince geniş ölçüde kutlanmıştır. Yapılan tören esnasında Kültür Direktörü Ertuğrul ile Dilâver Can çok önemli söylevler söylemiş, Öz Türkçe şiirler okunmuş şehir gündüz bayraklarla ve gece elektirikle tenvir edilmiştir.”²⁰⁸

Sinop Halkevi, Dıranaz Dergisinin 10. sayısını Cumhuriyetin 13. Yılına Özel olarak kırk sayfa çıkarmıştır. Sayının ilk on iki sayfalık kısmında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Bakanların resimlerine yer verilirken, sayının tamamında Cumhuriyetin kazanılması için verilen mücadeleler ve elde edilen kazanımlarına yer verilmiştir.

“Cumhur Başkanımız Mustafa Kemal Atatürk, Komutay Başkanı Abdulhalik Renda, Başbakan İsmet İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak, İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya, Sü Bakanı Kazım Özalp, Dış İşleri Bakanı Teyfik Rüştü Aras, Mali Bakanı Fuat Ağralı, Adliye Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya, Sihat ve İctimai M. Bakanı Dr. Refik Saydam, Gümrük ve İnhisalar Bakanı Ali Rana Tarhan, Ekonomi Bakanı Celal Bayar, Ziraat Bakanı Muhlis Erkmen.”²⁰⁹

Onuncu sayının sonunda yer alan “Evimizin bu yıl içindeki çalışmasından bir yaprak” başlıklı haberler kısmında Halkevinin 9 şubesinin bulunduğu ve bu şubelerde toplam 410 kayıtlı üyenin bulunduğu ifade edilmiştir. Üyelerin meslekleri ise; 2

²⁰⁷ Dıranaz, a.g.d., s. 8

²⁰⁸ Dıranaz, Sayı 9, 30 Eylül 1936, s. 16.

²⁰⁹ Dıranaz, Sayı 10, 29 Birinciteşrin 1936, s. 1 – 12.

Doktor, 2 Avukat, 61 Öğretmen, 16 Tüccür, 98 İşçi, 11 Çiftçi, 72 Güzel Sanat ve 144 sair meslek erbabındır. Halkevi 1936 yılında toplam 51 Yönetim Kurulu toplantısı yapmış ve kararlar almıştır. Temsil kolu 22 piyes temsil etmiş bu temsilleri yaklaşık 8500 kişi izlemiştir. Gerze’de temsil edilen bir piyesin tek seferde 1700 kişi tarafından izlendiği belirtilmiştir. Bir yılda 42 konferans verilmiş ve katılan sayısı toplamda 9760 kişi olmuştur. Halkevi salonunda 34 kez danslı aile toplantısı organize edilmiş bu toplantılara 2500 kadın ve 2610 erkek katılmıştır. Bir yılda iki kez daktilo kursu açılmış ve toplam 25 kadın tasdikname almıştır. Fransızca kursuna 80 genç kayıt olmuş ve bilgi düzeylerini artırmışlardır. Resim kursuna 10 genç kayıt olmuş ve yağlı boya alanında çalışmışlardır. Genel hapishanede açılan okuma yazma kursunda 45 hükümlü okuma yazma öğrenerek tasdikname almıştır. 40 fakir çocuğun sünnet edilmesi için nakdi yardımda bulunulmuştur. Halkevinin kütüphanesindeki kitap sayısı ise bu yılda 1450’ye yükselmiştir.²¹⁰

Derginin 11. sayısında Sinop Milletvekili Yusuf Kemal Tengirşenk ve eşi Nazlı Tengirşenk’in yazıları yayınlanmıştır. Yusuf Kemal Tengirşenk’in Sinop Valisi Süreyya Yurdakul’a göndermiş olduğu mektupta John Hopkins Üniversitesi Profesörlerinden David M. Robinson’un Eski Sinop hakkındaki çalışmasının orijinal nüshasının eşi Nazlı Tengirşenk tarafından Sinop Dr. Rıza Nur Halk Kütüphanesinden alındığını ve tercüme edildiğini anlatarak. Alınan kitabın kütüphaneye iade edilmesini ve Nazlı Tengirşenk tarafından hazırlanan tercümenin Halkevi tarafından yayınlanması amacıyla her iki eseri de mektup ile birlikte gönderdiğini yazmıştır. Mektup ve Eski Sinop başlıklı çalışmasının birinci kısmı birlikte yayınlanmıştır.²¹¹ Devam eden sayılarda Nazlı Tengirşenk’in Eski Sinob çalışması kısımlar halinde yayınlanmaya devam etmiştir.²¹²

Derginin 12. Sayısının on altıncı sayfasında, Sinop şehrine yapılması planlanan stadyum için tetkiklerin yapılmaya başladığı bilgisi verilmiştir. Halkevinin kuruluş tüzüğüne göre iki yılda bir yapılması gereken şube yönetim kurulu seçimlerinin yapıldığı ve yeni görevlendirmelerin kimlere ait olduğu duyurulmuştur. Ayrıca Halkevi

²¹⁰ *Diranaz, a.g.d., s. 39-40.*

²¹¹ *Diranaz, Sayı 10, 29 Birinciteşrin 1936, s. 1 – 12.*

²¹² *Diranaz, Sayı 11, 30 İkinciteşrin 1936, s. 1 – 16.*

tarafından Almanya'dan alınan sinema makinesinin İstanbul'a ulaştığı ve sinema binasının yapımına başlanacağı duyurulmuştur.

“Yapılacak Stadyom için tetkikat yapmak üzere Trabzon Saylavı Mitat İdin Sinoba geldi, sahayı görüb, mevkinı beğendiler ve yüzme havuzunu da Stadyom dahilinde yapılmak üzere etüdlerini yaptıktan sonra Trabzona gittiler.”

Şube yönetim kurulu duyurusu ise,

“İki yılda bir yenilenmesi tüzük hükümlerinden olan evimiz şube yönetim kurulları seçimleri bitmiştir. Şubelerin yeni yönetim kuruluna intihab edilen arkadaşlar aşağıda yazılıdır:

Dil edebiyat şubesi yönetim kuruluna: Ortaokul direktörü bedri Cansel. Türkçe öğretmeni Dilâver Can, Mustafa Kemal İlkokul öğretmeni Ş. Sami Kubilây.

Ar şubesi yönetim kuruluna: Emniyet memuru Cemil, Piyano muallimi Salih, öğretmen Zişan Akdemir, Cavit Karadeniz, İsmail Diri.

Gösterit şubesi yönetim kuruluna: Bayan Misli Yurdakul, Kültür Direktörü İbrahim Ertuğrul, Halil Gencer, Meliha Özmen, Sacide Agan.

Spor Şöbesine: Şubesine diye düzeltelim baytar Cemal Yüksel, Ziraat Direktörü AliPar, Fen mumuru Şehap İzmir, Terzi Murad, İsmail Akyıldız.

Sosyal Yardım Şubesine: Sihat müdürü Fehmi Öner, Hastane baş hekimi Bahir İlter, Tehafiyeci Halim Merğen.

Kurslar şubesine: Baş öğretmen Şevket, Öğretmen Şevket, Öğretmen Hüseyin Dinçer, Maliye memurlarından Nazmiye.

Kitapsaray şubesine: Baş Öğretmen Mitat Tunçel Kültür baş katibi Haydar, Rıza Nur kitapsarayı memuru Niyazi.

Köycüler şubesine: Ali Ersoy, Mustafa Kantarcı, Halil Uguz.

Müze sergi şubesine: Öğretmen Fatma Erinç, Muhasebe-i hususiye müdürü Necip Yalçınkaya, Öğretmen Rüştü turan.”

Sinema kurulması hakkında yapılan duyuru.

“Evimizin Dresden (Zeis İkon) fabrikasından satın almış olduğu Sesli Sinma makinesi İstanbul gümrüğüne gelmiştir. Gümrük maafiyeti işleri tamamlandıktan sonra Sinkba getirilecektir. Sinema binasının tamiratına başlanmıştır. Bir ay içinde tamamlanması için çalışılmaktadır.”²¹³

Derginin 12. sayısında, 7. Artırma ve Yerli Mallar Haftası’nın kutlandığı bilgisi verilmiştir.²¹⁴ Ayrıca Halkevi başkanlığı için yapılan yönetim kurulu toplantısında Halkevinin yeni başkanının Eczası Macit Tekinalp’in seçildiği duyurulmuştur.

“12 Birincikânun 1936 günü başliyerek bir hafta süren Yedinci Arttırma ve Yerli Mallar Haftası Sinobda cünli bir surette kutlulanmıştır. Bu münasebetle Orta okul tarafından okulda ve İlk okullar tarafından da Halkevi salonunda birer temsil verilmiştir.”²¹⁵

Halkevi Başkanlığı hakkındaki duyuruda,

“ Parti İlyönetim kurulu Vali ve Parti Başkanımız S. Yurdakulun Başkanlığında toplanarak yönetim kurul üyeleri arasından Eczacı Macit Tekinalpı Halkevi Başkanlığına seçmişlerdir.”

Derginin 13. sayısında Halkevinin 1936 yılının ikinci altı ayında yapmış olduğu faaliyetler 9 şubenin isimleri ile birlikte anlatılarak yayınlanmıştır.²¹⁶ Ayrıca, Milli Hatay Mitingi, Yılbaşı balosu ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yıllık kongresi hakkında bilgiler verilmiştir.

Hatay Mitingi,

“Cenevre, uluslar kurumunnda milli hatay eğemenliği davasının ulusal amaçlara uygun bir şekilde hal edilmesi dolayisile yurdun her köşesinde olduğu gibi memleketimizde bu gün saat on dörtte Belediye parkında büyük bir miting yapılacaktır.”

²¹³ Dıranaz, Sayı 12, 31 Aralık 1936, s. 16

²¹⁴ 12 Aralık 1929 tarihinde İsmet İnönü mecliste yaptığı konuşmasında yabancı ülkelere satılan maldan daha fazlasının alınmayacağına yönelik ifadelerde bulunmuştur. Yerli Malı tüketimini teşvik etmek ve yerli üretimi artırmak amacıyla 12 Aralık 1929’dan itibaren bugün Yerli Malı ve Artırma Haftası olarak ilan edilmiştir.

²¹⁵ Dıranaz, Sayı 12, 31 Aralık 1936, s. 16.

²¹⁶ Dıranaz, Sayı 13, 31 Ocak 1937, s. 14-15.

Yılbaşı balosu,

“Vali ve Parti başkanımız Süreyya Yurdakulun himayelerinde adanada felâkete uğrayan vatandaşlara bir yardım yapılmak üzere kızılây Sinop merkezi tarafından tertip edilen Balo çok eğlenceli ve neşeli olmuş ve baloda(240) lira safi gelir elde edilmiştir.”

Çocuk esirgeme kurumu yıllık kongresi,

“Sinop çocuk esirgeme kurumunun yıllık kongrası parti kurağında yapılarak başkanlığa bayan Misli Yurdakul, ikinci başkanlığa operatör Bahir İlter, sekreterliğe Cumhuriyet okulu baş öğretmeni Şevket Erden, muhasipliğe öğretmen hüsnü Peker veznedarlığa maliye işyarlarından Ziya Cankur, üyeliklere de kültür direktörü İbrahim Ertuğrul ve İnhisarlar müdürü Nizamettin ayırt edilmişlerdir.”²¹⁷

Derginin 14. Sayısında sesli sinema makinesinin geldiği ve film gösterimlerinin başladığı duyurulmuştur.

“Evimiz tarafından satın alınan Sesli Sinema makinesi Sinoba gelmiş ve makine ile beraber gelen filimlerde şimdilik Parkdaki gazino binasında gisterilmeye başlanmıştır. Sinemanın ilk akşamki hasılatı Çocuk Esirgeme kurumunu tahsis edilmiştir. Sinemaya karşı halkın gösterdiği fazla alaka üzerine, Evimiz İstanbuldaki filim kumpanyalarile görüşmeler yaparak, en müsait şerait gösteren kumpanya ile konturat yapılmak suritile her hafta muntazaman yeni filimler getirilmeye çalışılmaktadır.”

Yeni sinema binası hakkında ise,

“ Evimiz tarafından satın alınan yeni Sinema binasının tamiratına başlanılmış olduğundan Sinema yakında yeni binada gösterilecektir.”²¹⁸

Derginin 15. sayısında Ayancık Umumi Meclis üyesi Sami Genç'in evliliği duyurulmuş ve 19/03/1937 tarihinde vilayet bütçesinin oluşturulması ve Halkevine tahsis edilen bütçe hakkında bilgi verilmiştir.

²¹⁷ Dıranaz, a.g.d., s. 16.

²¹⁸ Dıranaz, Sayı 14, Mart 1937, s. 16.

“5/3/937 de, umumi meclis Ayancık üyesinden Sami Gencin evlenmesi dolayısıyla verdiği şölen, Partili arkadaşlar arasında büyük bir samimiyet havası içinde Halkevi salonumuzda verildi. Genç arkadaşımıza yeni hayatında saadetler dileriz.”

“19/3/937 de umumi Meclis İctimainı bitirmiş, vilayet bütçesi 498950 liraya bağlanmış ve bütçede Halkevlerimize yardım için Partiye 7000 spor için 2500 lira tahsisat konmuş, bundan başka Kızılaya da 500 lira yardım tahsisatı koymuştur. Bu münasebetle Valimiz ve Parti İl. Yön. Kurul Başkanı Süreyya Yurdakul umumi meclis üyeleri şerefine Evimizde bir şölen vermiş davetliler arasında daire sefleri de bulunmuştur. Bu sırada Halkevi bandosunun hazırladığı yeni ve güzel parçalar büyük bir zevkle dinlenmiş ve takdir edilmiştir.”²¹⁹

Derginin 16. Sayısında Şairi Azam olarak takdim edilen Abdülhak Hamit’in vefatına geniş yer ayrılmıştır. İbrahim Ertuğrul tarafından “*Hâmit*” başlıklı bir yazı kaleme alınmış, ardından da Halkevinde Abdülhak Hamit için düzenlenen törenden bahsedilmiştir. Halkevinde Mediha Tekinalp tarafından yapılan söylev kaleme alınmıştır.²²⁰

Derginin 17. Sayısında Sinop Saylavı (milletvekili) Dr. Galip Üstün tarafından yazılmış “Sinob hakkında birkaç söz daha” isimli makalesi, Sir William Ramsey’in Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası isimli eserinden bir parça ve Nazlı Tengirşenk’in Eski Sinob çalışmasının üçüncü bab’ı yayınlanmıştır. Mayıs ve bahar bayramı münasebetiyle yapılan kutlamalardan bahsedilmiştir.

“19-5-937 Spor ve gençlik bayramı hazırlanan çok geniş bir programla kutlanmış, bu günün şerefine gece evimizde büyük bir kalabalığın huzurunda (Mavi yıldırım) piyesi gösterilmiştir.”²²¹

Derginin 18. Sayısında Sinop Valisi ve CHP il başkanı Süreyya Yurdakul’un Çorum Valiliğine atandığı duyurulmuş ve hizmetleri için teşekkür edilmiştir. Halkevinde yapılan danslı aile toplantılarının yaz mevsiminin gelmiş olması sebebiyle artık yapılmayacağı duyurulmuştur. Ayrıca 1937 yılı bütçesi hakkında da bilgi verilmiştir.

²¹⁹ *Dıranaz*, Sayı 15, Nisan 1937, s. 16.

²²⁰ *Dıranaz*, Sayı 16, Mayıs 1937, s. 1-10.

²²¹ *Dıranaz*, Sayı 17, Haziran 1937, s. 16.

“Vali ve Parti Başkanımız Bay Süreyya Yurdakulun Çorum Valiliğine tahvil edileceğini teessürle haber aldık. Vilâyetimizde bulunduğu ve parti işlerini tedvire başladıkları zamandan beri parti ve halkevimiz işlerinde gösterdikleri alâka ve başarıyla her zaman şükranla anılacaktır. Muhitimizde yarattıkları mahviyetkârane çalışma sistemleriyle halkımızda yaptığı sempatiyi yeni ödevinde de yaratacaklarına emin olduğumuz sayın başkanımıza başarılar dileriz.”

“ Evimiz 937 bütçesi il yönetim kurulunca 7440 lira olarak onaylanmıştır. Bütçede en mühim tahsisat spor şubesine ayrılmıştır ki bununla memleket ısporuna gereken işler görülecek ve bilhassa deniz ısporlarına ehemmiyet verilecektir. Bütçemiz aşağıda görüldüğü gibi düzenlenmiştir.”²²²

Gelir kısmı	Lira
C.H.Partisinden yardım	3960
Çeşitli gelir	3480
	Masraf
1 inci fasıl muaşat	480
2 inci fasıl daimi saypalar	740
3 üncü kısım Dil, Edebiyat şubesi	250
Ar şubesi	870
Gösteri Şubesi	150
Spor şubesi	1000
Sosyal yardım şubesi	3200
Kurslar şubesi	130
Kitap saray şubesi	120
Köycüler şubesi	300
Müze, sergi şubesi	110 ²²³

Derginin 19. sayısında Halkevinin okuma salonunun yaz aylarında kullanıma uygun olmaması sebebiyle şehir parkında bulunan eski gazino binasının kullanıma başlanacağı, Türk Hava Kurumunun vilayet kongresinin Halkevi salonunda yapılacağı ve Çorum’a tayin olan Vali ve Parti Başkanı Süreyya Yurdakul şerefine sahil parkında

²²² Dıranaz, Sayı 18, Temmuz 1937, s. 16.

²²³ Dıranaz, a.g.d., s. 16.

çay daveti verildiği duyurulmuştur. Ayrıca yeni açılan daktilo kursuna talebin çok fazla olduğu eğitmenliğe yine daktilo kursundan yetişmiş olan defterdarlık daktilo katibi Nazmiye Taşkın'ın atandığı ifade edilmiştir.²²⁴

Derginin 20. sayısında yaz tatili sebebiyle şehir parkındaki yazlık salona geçilmesinin okuma yapmak üzere gelenlerin sayısının artmasına yardımcı olduğu ifade edilmiştir. Halkevi bandosunun her hafta Pazar günleri şehir parkında vermiş olduğu konserlerin halktan büyük bir alaka topladığı ve geç saatlere kadar yüksek ses sebebiyle civarda yaşayan halkın istirahatının önüne geçildiği yazılmıştır. Ayrıca 30 Ağustos Zafer Bayramı hakkında

*“30 Ağustos Zafer bayramına evimiz her zamankinden daha büyük mikyasa iştirak etmiş evimizin faal üyelerinden öğretmen Şevket Erdem ve Sami Kubilay tarafından halk kürsilerinde konferanslar verilmiş ve gece gösterin kolumuzun Zafer Bayramı için hazırladığı Yanık Efe piyesi açık havada ve şehir parkında yapılan sahnede (1200) kişiye bu temsil seyrettirilirmiş ve çok alkışlanmıştır.”*²²⁵

Dıranaz Dergisinin 21 ve 22 sayıları birlikte çıkarılmış toplam 24 sayfa olarak yayınlanmıştır. İçeriğinde 30 Ağustos Zafer Bayramına atıfla bir tam sayfa Atatürk portresi yer almıştır. Ardından Zafer Bayramı'nı anlatan makaleler bulunmaktadır. Derginin son sayfasının alt kısmında “Sayın Okuyucularımıza” başlığı ile Sinop'ta tek matbaanın bulunması sebebiyle dergi basımının kesintiye uğradığını ve iki sayının bir arada basılarak gönderildiğini ifade eden özür metni yer almaktadır.²²⁶

Derginin 23. sayısında Sinop Valisi Naci Kıcıman'ın Matbuat Umum Müdürlüğüne tayini büyük bir resim ve Kıcıman'ın özgeçmişini anlatan bir metin ile birlikte verilmiştir.²²⁷ Derginin yedinci sayfasında ise 20. sayıda kısa haberler bölümünde Sinop Spor ismi ile bir spor kulübünün kurulmasının planlandığı haberinin hayata geçirildiğin görüyoruz.

“Türk Spor Kurumu Sinop Bölgesi As başkanlığına teklif edilen Evimiz başkanı Macit Tekinalp'ın seçimi genel merkezce de tasdik edilmiştir. Ajanlıklara teklif edilen namzetlerden Veteriner Cemal Yüksel Fodbol. Ferit Bankal, Voleybol ve Ortaokul

²²⁴ Dıranaz, Sayı 19, Ağustos 1937, s. 1-16.

²²⁵ Dıranaz, Sayı 20, Ağustos 1937, s. 1-16.

²²⁶ Dıranaz, Sayı 21 ve 22, İkinciteşrin 1937, s. 1-24.

²²⁷ Dıranaz, Sayı 23, Birincikânun 1937, s. 2.

beden terbiyesi öğretmeni Mustafa Ülken Atlatizm ajanlıklarına alakadar Federasyonlarca seçilerek bu seçimler Türk Spor kurumu genel merkezi başkanlığınca da muvafık görülmüştür. Türk Sporkurumu Sinop bölge disiplin divanına Kültür Direktörü Fahri Alper, Zingal şirketi ikinci direktörü Enver Kök ve Ortaokul Yar Direktörü Neşet Gürçay'ın tayinleri Türk Spor kurumu Genel merkez Başkanlığınca tasdik edilmiş ve bu suretlerde İlimizde Türk Spor kurumu Sinop bölgesi teşkilâtı tamamlanmıştır."²²⁸

Derginin 24. sayısında Tasarruf ve Yerli Mallar haftasının coşkuyla kutlandığı ve derginin ikinci yılına girdiği bilgisi verilmektedir. Derginin ilk sayfasında ikinci yıldaki faaliyetleri hakkında Cemal Yüksel tarafından kaleme alınan makale yer almaktadır. Ayrıca kış aylarının gelmiş olması sebebiyle danslı aile toplantılarına caz takımının da eşlik etmeye başladığı ifade edilmiştir.²²⁹

*"12/12/937 de Tasarruf ve yerli mallar haftası Halkevi tarafından kutlandı. Bandomuz mektepler tarafından yapılan şehir gezisine iştirak ettirildi ve gündüz evimiz salonunda ilk mektepler tarafından müşterek bir temsil verildi."*²³⁰

Derginin 25. sayısında "Sinop-Boyabat Çevresine Büyük Hizmet" başlığı ile Şeref Kayaboğazı tarafından bir yazı dizisinin kaleme alındığını görüyoruz. Leipzig Üniversitesi eski rektörü olan ve Türkiye'ye gelerek Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsünde Jeoloji Profesörü olarak görev yapan Prof. Dr. Solomon Calvi tarafından Boyabat ilçesinin jeolojik yapısı hakkında bir makale yazılması için yapılan mektuplaşmalara yer veriliyor.

*"Laybzik Ünoversitesi eski rektör, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Profesörü ve memleket Jeoloji araştırma müessesesi dierktoru Gehaymart Profesör doktor B. Salamon – Kalvi cenabları Şinob-Boyabat jeolojisi hakkında Diranaza ibr taslak (esquisse) yazmayı tercümesini buraya koyduğumuz mektupla vait ediyorlar"*²³¹

Aynı sayının son sayfasında yer alan Kısa Haberler sayfasında ise Halkevi yönetim kurulu tarafından 1938 yılının ilk 5 ayında yapılması planlanan çalışma programı tarihleri ile birlikte verilmiştir. Sayfanın alt kısmında ise Ortaokul Tarih

²²⁸ Diranaz, a.g.d., s. 16.

²²⁹ Diranaz, Sayı 24, İkincikânun 1938, s. 2-4.

²³⁰ Diranaz, a.g.d., s.15-16.

²³¹ Diranaz, Sayı 25, Şubat 1938, s. 1.

Öğretmeni Avni Günal'ın düğününün Halkevi salonunda şenlikler içinde yapıldığı ifade edilmiştir.²³²

Derginin 26. sayısında Nazlı Tengirşenk' in Eski Sinop çalışmasının her sayıda olduğu gibi yayınına devam edildiğini görüyoruz. Ayrıca Halkevlerinin açılışının 6. Yılı olması münasebetiyle Ankara'da yapılan kutlamalarda Dâhiliye Vekili ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın Nutuk'una yer verilmiştir. Özellikle Nutuk'un uzun olması sebebiyle derginin son sayfası olan 16. Sayfaya Kısa Haberler köşesinin konulmadığını görüyoruz.²³³

Derginin 27. sayfasında en dikkat çekici yazı dizisi şüphesiz “Sinoplu Seydi Ali Reis” başlığı ile Ş. Sami Kubilay tarafından kaleme alınan makaledir. Seydi Ali Reis hakkında geniş bilgiler bu yazı Sinoplu olması özelliğini de ön plana çıkarıyor.²³⁴ Son sayfada yer alan Kısa Haberler kısmında ise, vefat eden Sinop Valisi Galip Üstün'ün yerine İzmir Üzüm Kurumu Direktörü İsmail Hakkı Veral'ın seçildiği duyuruluyor.

“Saylavımız Doktor Galip Üstünün ölümü dolayısıyla, açılan Sinop Sayırlavlığına C. H. Partisi namzedi İzmir Üzüm Kurumu direktörü İsmail Hakkı Veral seçilmiştir.”²³⁵

Derginin 28. sayısında, en dikkat çeken yazı dizileri Halkevi Başkanı Macit Tekinalp ve Kurslar Kolu Başöğretmeni Şevket tarafından yapılan 19 Mayıs söylevleridir. Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının üzerinden 19 yıl geçtiğinden bahseden Tekinalp ve Şevket Bey Mustafa Kemal'in ne kadar zor bir iş başardığından ve 19 Mayıs ruhunun sonsuza kadar var olacağını coşkulu bir dil ile ifade etmişlerdir.²³⁶ Ayrıca, derginin son sayfasında Sinop genelinde yapılan serbest güreş müsabakalarından birincilik elde eden güreşçiler hakkında bilgi verilmiştir.

“Serbest güreş birincilikleri için Sinop Bölge müsabakaları sonunda 56 kiloda Gerze spordan Mehmet Çörek 61 kiloda Sinop Spordan Mehmet Çil 66 kiloda Gerze spordan Ömer Yaprak 72 kiloda Ayancık spordan İsmail Tarakçı 79 kiloda Gerze spordan Ali Usta 87 kiloda Ayancık spordan Şahin Kanal kilolarında bölge birincisi olmuşlardır. Bölge birinciliklerini kazanan güreşçilerimiz, futbol ajanı Veteriner

²³² Dıranaz, a.g.d., s. 16.

²³³ Dıranaz, Sayı 26, Mart 1938, s. 1-16.

²³⁴ Dıranaz, Sayı 27, Nisan 1938, s. 8-9.

²³⁵ Dıranaz, a.g.d., s. 16.

²³⁶ Dıranaz, Sayı 28, Mayıs 1938, s. 3-5.

Cemal Yüksel idaresinde beş vilayetler asında yapılacak gurup birincilikleri müsabakasına iştirak etmek üzere samsuna gitmişlerdir.”²³⁷

Derginin 29. sayısında bir önceki sayıdaki Sinop Şehitliği hakkındaki yazı dizisinin devam ettiğini ve köylülerin at satın alırken nelere dikkat etmesi gerektiğini anlatan makalelerin de yer aldığını görüyoruz. Ayrıca, derginin son sayfasında ülke genelindeki Halkevleri ve bu Halkevleri tarafından çıkarılan dergiler alfabetik olarak verilmiştir.²³⁸

Buna göre;

Adana – Görüşler

Afyon – Taşpınar

Antalya – Türk Akdeniz

Artvin – Çoruh

Bafra – Altın Yaprak

Balıkesir – Kaynak

Bursa – Uludağ

Burdur – Ülker

Denizli – İnanc

Diyarbakır – Karacadağ

Elâziz – Altan

Eminönü – Yeni Türk

Eminönü – Halk Bilgisi

Haberleri

Eskişehir – Halkevi

Gireson – Aksu

Isparta – Ün

İzmir – Fikirler

Kars – Doğu

Kayseri – Erciyes

Konya – Konya

Manisa – Gediz

Mersin – İçel

Merzifon – Taşan

Milâs – Yeni Milâs

Muğla – Muğla

Niğde – Akpınar

Niksar – Ülker

Trabzon – İnan

Samsun - 19 Mayıs

Sivas – Ortayayla

Yozgat – Bozok

Sinop – Dıranaz

Derginin 30. sayısını incelediğimizde, Sinop Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı'nın Sinop ziyaretine yer verilmiştir. Ayrıca, derginin son sayfasında bulunan kısa haberler bölümünde Kabotaj Bayramının önceki yıllardan daha coşkulu

²³⁷ *Dıranaz*, a.g.d., s.16.

²³⁸ *Dıranaz*, Sayı 29, Haziran 1938, s. 1-16.

kutlandığını, vilayet hususi idaresinin 1938 yılı bütçesini 436 bin lira olarak belirlediği bu bütçe içinden ise toplam 8 bin liranın Halkevine ayrıldığı ve Hamidiye zırhlısının şehri ziyaret ettiği haberleştirilmiştir.²³⁹

Derginin 31. sayısını incelediğimizde, 25. sayıda Boyabat ilçesinin jeolojik yapısı hakkında bir makale yazacağı duyurulan Prof. Dr. Solomon Calvi'nin makalesinin yayınlandığını görüyoruz. Yüksek Ziraat Enstitüsü Asistanı Nafiz tarafından Türkçeye tercüme edilen makale, Boyabat-Sinop arasındaki dağların jeolojik yapısı hakkında bilgi vermektedir.²⁴⁰ Ayrıca, 30 Ağustos Zafer Bayramının coşku ile kutlandığı haberine yer verilmiştir.

“30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramı bu yıl diğer yıllardan daha üstün bir şekilde kutlanmıştır. Düzenlenen program örneğine göre saat dokuzda Vali vekili ve bütün teşekküller askerlik dairesine giderek mevki kumandanına şehir namına orduyu tebrikten sonra Cumhuriyet alanında merasime devam edilmiş ve sırasile genç bir subay, askerlik dairesi reisi ve Kastamonu Saylavı Hava Kurumu müfettişi Sıdkı Ekenin söylevlerinden sonra şehidlik abidesine ve Gazi anısına çelenkler konulmuştur. Gecede: şehir, resmi daireler ve hususi müesseseler elektirikle donatılarak jandarma kıtatı ve okul talebeleri tarafından Halkevi bandosunun iştirakile bir fener alayı tertip edilmiş ve evimiz arkolunun yetiştirdiği gençler tarafından şehir bahçesindeki yazlık sinemada bir konser verilmiş aynı zamanda gösterid kolu gençleride kalabalık bir seyisci kütlesi karşısında (Vatan ve vazife) piyesini muvaffakiyetle temsil etmişlerdir.”²⁴¹

Derginin 32. sayısını incelediğimizde, Halkevi tarafından Dil Bayramı'nın altıncı yılı münasebetiyle kutlama programı yapıldığının haberleştirildiği görüyoruz. Sinop İl Kültür Direktörlüğü tarafından 22 Eylül - 30 Eylül 1938 tarihleri arasında il genelindeki ilk mektep öğretmenleri eğitim öğretim dönemi içindeki yapılacak faaliyet ve öğretim metotlarının belirlenmesi için kampa alınmıştır. Ayrıca, yapılacak olan belediye meclis üye seçimleri için aday listelerinin hazırlandığı haberleştirilmiştir.

²³⁹ Dıranaz, Sayı 30, Temmuz 1938, s. 16.

²⁴⁰ Dıranaz, Sayı 31, Ağustos 1938, s. 1-3.

²⁴¹ Dıranaz, a.g.d., s. 16.

“İlk Teşrin ayının onuncu gününe kadar bitirelecek olan belediye aza seçimi için Partice tesbit edilen namzet listesi hazırlanmıştır.”²⁴²

Derginin 33. sayısı incelendiğinde kapak sayfasında “15 inci Yıl Sayısı” ibaresini görüyoruz. Cumhuriyet’in 15. Yılına denk gelen bu baskıda Cumhuriyet ile birlikte elde edilen kazanımlara yer verilmiştir. *“Vilayet kutlulama komitesi tarafından on beş yılda Sinop adlı bir broşür çıkarılmıştır. Broşürde on beş yılda Sinop ilinde yapılan işler fotoğraf ve grafiklerle gösterilmektedir. “Ayrıca, Halkevi bünyesinde dokuz alanda faaliyet gösteren kollar hakkında bilgi verildiğini görüyoruz.”²⁴³*

Derginin 34. Sayısı incelendiğinde bu sayının tamamen Atatürk’ün vefatına ayrıldığını görmekteyiz. Sinop ilinde Atatürk’ün vefatının büyük bir üzüntü ile karşılandığı ve cenaze töreninin şehir merkezindeki Atatürk Büstü ’nün önünde yapıldığı haberleştirilmiştir.

“Türk’ün ebedi atasının cenaze töreni, şehrimizde Atatürk Büstünün önündeki geniş sahayı dolduran halkın dinmek bilmeyen gözyaşları ile yapıldı.”²⁴⁴

Derginin 35. Sayısında kapağın ardından ilk sayfada “*Milli Şefimiz Reisicumhur İsmet İnönü*” yazısı ile birlikte tam sayfa İsmet İnönü’nün fotoğrafı yer almaktadır. İlerleyen sayfalarda ise İnönü’nün bir nutku ve F. Dikmen tarafından kaleme alınan Cumhuriyet’in on beş yıllık dönemindeki bankacılık faaliyetleri hakkında yer almaktadır. Son sayfada bulunan kısa haberler bölümünde ise önemli haber olarak CHP İl Yönetim Kurulu üyeliklerine, İzzet Koca, Tevfik Turan, Macit Tekinalp, Naim Servet, Hüseyin Batur, Abdi Konukcu, İsmail Kırımı, Galip Kaya’nın seçildiği bilgisi haberleştirilmiştir.²⁴⁵

Derginin 36. Sayısını incelediğimizde birinci sayfada tam sayfa olarak Başvekil Dr. Refik Saydam’ın resmine yer verilmiştir. Derginin ilk makalesi de “*Başvekil Dr. Refik Saydam’ın B.M.Meclisindeki Beyanatları*” başlığı ile verilmiştir. Ayrıca Dıranaz Dergisi’nin üçüncü yılını doldurması hakkında Cemal Yüksel tarafından bir yazının kaleme alındığını görüyoruz.²⁴⁶ Son sayfadaki kısa haberler bölümünde eczacı Macit

²⁴² Dıranaz, Sayı 32, Eylül 1938, s. 16.

²⁴³ Dıranaz, Sayı 33, Birinciteşrin 1938, s. 1-31.

²⁴⁴ Dıranaz, Sayı 34, İkinciteşrin 1938, s. 13-16.

²⁴⁵ Dıranaz, Sayı 34, Birincikânun 1938, s. 1-16.

²⁴⁶ Dıranaz, Sayı 36, İkincikânun 1939, s. 1-6.

Tekinalp'ın yeniden Sinop Halkevi Başkanlığına seçildiği duyurulmuştur. Yine aynı sayfada Kastamonu Göl Eğitimci Yetiştirme Kursuna katılan kursiyerlerin mezun olarak Sinop'a döndüğü ve 22 köyde okul açılarak köylülere eğitim verilmesine başlandığı duyurulmuştur. **Ek 5** Bu eğitimin içeriği ise fidanlıklar ve dönemin modern teknikleri ile deneme ekimlerinin yapılması olarak izah edilmiştir.²⁴⁷

*“Geçen yıl Kastamonu eğitimci yetiştirme kursuna iştirak eden (22) eğitimci namzedi kursundan döndük sonra 22 köyde okul açılmış ve aynı zamanda bu köylerde fidanlık, tecrübe tarlaları gibi faaliyetlerde başlanılmıştır.”*²⁴⁸

Derginin 37. Sayısını incelediğimizde Başvekil Dr. Refik Saydam'ın Halkevlerinin açılışının yedinci yıldönümü sebebiyle TBMM' de yaptığı konuşmaya yer verildiğini görüyoruz. Derginin tamamında kuruluştan itibaren şehirde yapılan faaliyetler anlatılmaktadır. Son sayfadaki haberler kısmında Halkevlerinin tüzüğü gereği iki yılda bir yenilenmesi gereken faaliyet kollarının yönetim seçiminin yapıldığı haberleştirilmiştir. Buna göre,

Dil ve Edebiyat şubesi yönetim kuruluna: M. Tekinalp, Cevdet Başoğlu, Dilaver Can

Güzel Sanatlar şubesine: Neşet Gürçay, Hüseyin Can, Muhsin Güver

Gösterit şubesi yönetim kuruluna: Fahri Alper (Kültürk Direktörü), Melahat (Öğretmen), Rüştü Turan (Öğretmen)

Spor Şubesine: Necip Yalçinkaya (Hususi Muhasebe Müdürü), Ali Ötken (İtfaiye Kumandanı), Murat Aygün, Ali Yavuz, Osman Büyük.

Sosyal Yardım Şubesine: Hikmet Koç (Defterdar), Doktor Hüsnü Doğanca, Halim Mergen.

Kurslar şubesine: Şevket Erdem (Öğretmen), Fahriye (Öğretmen), Nazmiye Taşgan

²⁴⁷ Okt. Dr. Gülşah Esere, Kastamonu-Göl Eğitimci Kursu'nun 1940 Yılı Faaliyetleri, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2012-1, Sayı 21, Cilt 11, s. 93-94.

²⁴⁸ Dıranaz, a.g.d., s. 16.

Kitapsaray şubesine: M. Tunçel, Ş.S. Kubilay (Öğretmen) Haydar Özel (Kültür Başkatibi)

Köycüler şubesine: Cemal Yüksel (Veteriner) Selahattin Abanoz (İnhisarlar müdürü), Necati Karagülle (Ziraat Muallimi).²⁴⁹

Sinop Halkevi faaliyet kollarına iki yıl süreliğine seçilmişlerdir.

Derginin 38. Sayısını incelediğimizde Andre Roujou tarafından yazılan ve Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken tarafından Türkçeye çevrilen Pensées d'Aveugle (Kör Düşünceler) kitabından özlü sözlerin bir kısmının yayınlandığını görüyoruz.²⁵⁰ Son sayfada bulunan kısa haberler bölümünde CHP listesinden tek aday olarak seçime giren Cevdet Kerim İncedayı, Yusuf Kemal Tengirşenk, Hulusi Oruçoğlu, Cemil Atay, Cemal Aliş'in Sinop Mebusu olarak seçildiği haberleştirilmiştir. Ayrıca Halkevinde her hafta Salı günü fakir halkın muayene olabilmesi için çeşitli doktorların getirilerek ücretsiz muayenelerin yapılacağı duyurulmuştur.²⁵¹

Derginin 39. Sayısını incelediğimizde Abdülhak Hamit Tarhan'ın vefat yıldönümü sebebiyle Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu üyesi Dilaver Can tarafından yazılan makalenin ilk sayfada olduğunu görüyoruz. Son sayfada bulunan kısa haberler kısmında 8 Nisan tarihinde geliri fakirlere bağışlanmak üzere Gösteri Kolu tarafından piyesin oynandığı ve 16 Nisan gününde ise Ağaç Bayramı'nın şehirde törenler ile kutlandığı haber olarak duyurulmuştur.²⁵²

Derginin 40. Sayısını incelediğimizde çocuk terbiyesi, yerli malı kullanımı hakkında makalelere yer verildiğini görüyoruz. Ayrıca, son sayfada bulunan kısa haberler bölümünde 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramının Halkevinin organizasyonu ile kutlandığı, atletizm ve futbol müsabakalarının düzenlendiği duyurulmuştur.²⁵³ Bu sayıdan itibaren Dıranaz Dergisi'nin bir süre çıkarılmadığını görmekteyiz. 1939 yılı Mayıs ayandı çıkarılan 40. Sayının ardından 7 aylık bir ara verilmiş ve 1940 yılı Aralık ayından itibaren yayınlara devam edilmiştir.

²⁴⁹ Dıranaz, Sayı 37, Şubat 1939, s. 1-16.

²⁵⁰ Dıranaz, Sayı 38, Mart 1939, s. 4-5.

²⁵¹ Dıranaz, a.g.d., s.15.

²⁵² Dıranaz, Sayı 39, Nisan 1939, s. 1-16.

²⁵³ Dıranaz, Sayı 40, Mayıs 1939, s. 1-16.

Derginin 41. Sayısını incelediğimizde kapak sayfasının ardında 7 aylık aranın ardından Halkevi'nin Dıranaz Dergisi'ni yeniden yayınlamaya başladığı duyurulmuştur. Halkevi başkanı Macit Tekinalp Ş. Sami Kubilay ve Ferit Dikmen tarafından yazılan Atatürk'ün vefatının ikinci yıldönümü hakkında yazdıkları makalelerine yer verilmiştir.²⁵⁴ Ayrıca önceki sayılarda son sayfada bulunan "Haberler" bölümünün "Parti ve Evimizi Yakından Alakalandıran Hadiseler" başlığı ile verildiğini görmekteyiz. Duyurulan haberlerden öne çıkanlar ise Sinop Mebusu Cevdet Kerim İncedayı'nın Münakalat Vekâletine tayin olduğu duyurusudur.²⁵⁵ İkinci Dünya Savaşının başlamış olduğu bu tarihlerde Milletvekillerinin seçim bölgelerine giderek yaptıkları konferanslar ile halkı bilgilendirdikleri haberleştirilmiştir.

"Genel sekreterliğimiz tarafından konferans vermek üzere gönderilen Sayın Zonguldak mebusumuz Atıf Kuyucak 10/10/1940 tarihinde (Dünya vaziyeti karşısında memleketimiz." mevzulu çok kıymetli konferansları ile halkımızı irşat ettiler. Bu kıymetli konferansı gelecek nüshamızda aynen okuyucularımıza vereceğiz."

*"Mebusumuz Cevdet Kerim İncedayı 15/1/1940 tarihinde (Bugünkü dünya vaziyeti) mevzulu konferanslarını kalabalık bir halk kitlesi karşısında verdiler ve pek çok alaka uyandırdılar."*²⁵⁶

Derginin 42. Sayısını incelediğimizde Dil ve Edebiyat kolu başkanı Ali Ertan tarafından gönderilen Namık Kemal'in doğumunun yüzüncü yılı sebebiyle Namık Kemal başlığı ile bir makale bulunmaktadır. . Ayrıca I. İnönü Zaferi'nin 19. Yıldönümü sebebiyle 10/01/1941 tarihli Ş. Sami Kubilay tarafından yazılmış makale yer aldığını görmekteyiz. Derginin son sayfasında yer alan haberler kısmında eğitim gören iki öğrenciye burs verilmeye başlandığı ve yerli mallar haftasının şehirde coşku ile kutlandığı haberleştirilmiştir.²⁵⁷

Derginin 43. Sayısını incelediğimizde Sinop şehrinde önemli bir olayın olmadığı göze çarpmaktadır. Derginin sonunda bulunan haberler kısmında Halkevi

²⁵⁴ Dıranaz, Sayı 41, Birincikânun 1940, s. 1-9.

²⁵⁵ Münakalat Vekâleti, bugünkü Ulaştırma Bakanlığı.

²⁵⁶ Dıranaz, a.g.d., s. 15.

²⁵⁷ Dıranaz, Sayı 42, İkinci kanun 1941, s. 1-15.

Sosyal Yardım Şubesi tarafından üç öğrenciye nakdi yardım yapıldığı haberleştirilmiştir.²⁵⁸

Derginin 44. Sayısını incelediğimizde Halkevlerinin kuruluşunun dokuzuncu yılı sebebiyle Halkevi başkanı Macit Tekinalp'in genel bir izahat verdiği nutku ile başladığını görüyoruz. Halkevinin tüm şubeleri ve faaliyetleri hakkında genel bilgi vererek ülke genelindeki Halkevi sayısını 521'den 582 ye yükseleceği bilgisini vermiştir.

*“Halkevlerimizin Dokuzuncu Yıl dönümünü kutlamak için toplandığımız şu sırada memleketin en uzak köşelerine kadar yayılmış olan 521 ülkü kaynağımıza 61'i daha katılıyor bu 61 kaynakta birçok vatandaşın yurtseverlik hislerini inkılap isteklerini medeniyet arzularını tatmin için çalışacaktır.”*²⁵⁹

Ayrıca 44. Sayıda ilave ek olarak verilen kısımda okuyucular tarafından gönderilen 23 adet şiirin yer aldığını görmekteyiz.²⁶⁰

Derginin 45. Sayısını incelediğimizde 23 Nisan Milli Hâkimiyet Bayramı'nın Halkevi salonunda kutlandığı ve Sinop Valisi Salih Kılıç tarafından bir konuşma yaptığı haberini görmekteyiz. Ayrıca II. İnönü Zaferi'nin yirminci yılı sebebiyle Ferit Dikmen tarafından bir makale yazıldığı ve ortaokul Tarih Öğretmeni Hasan Tarkan tarafından İsmet İnönü'nün hayat ve kahramanlıklarının anlatıldığı haberleştirilmiştir.

Ayrıca, XIX, yılın başlarında Batum'dan Sinop'a gelmiş olan din adamı Yesari Baba'ya ait olduğu tespit edilen iki gazelin yayınlandığını görmekteyiz.²⁶¹

Gazel

*“Bu ne sırdır baş keser sünbül o yarin semtine
Subh olunca fem açar Nevgül o yârin semtine
Yek nefes günlüm neşin olmaz melâhet bezmine
Azmü-rah eylerin bülbül o yârin semtine*

²⁵⁸ *Dıranaz*, Sayı 43, Şubat 1941, s. 1-15.

²⁵⁹ *Dıranaz*, Sayı 44, Mart 1941, s. 4-6.

²⁶⁰ *Dıranaz*, a.g.d., s.20-28.

²⁶¹ Yesari Baba, 1803 Yılında Batum'da doğmuş daha sonra Sinop'a yerleşmiştir. Bektaşî anlayışa sahip olması sebebiyle “Baba” unvanı ile anılmıştır. Rus baskısından kaçan Batum Türklerine sahip çıkması sebebiyle Sinop'ta büyük saygı uyandırmıştır. 1881 yılında vefat etmiş ve Merkez Zeytinlik Mahallesinde adına yaptırılan türbeye defnedilmiştir.

*Can ile baştan geçüp mevlâya kurban olmasa
Vasıl olmak pek kaî müşkül o yârin semtine
Rüzgar rusiyah kisuları âlem gibi
Irgalansun bir zıman kakül o yârin semtine
Ey yesari aşkı tabından senin leylü-nehar
Bir karar tutmaz aşır dilden o yârin semtine.”*

Gazel

*“Can gözün açmayan erbabı kemali göremez
Kendi halin beğenen hali ricali göremez
Sevdiğim ol sayei uşşakı cihane salmış
Şöyle derç olsa cihan ehli misali göremez
Sürmeyen eşkine can ve gönülden yüzünü
Himmeti şahı neşin ile postu-devranı göremez
İkilik babını ref etmeyenin canına lanet
Münkir ol hikmeti Hak Cellü-celali göremez
Ey Yesari hele sen bunda göre gör kim yâri
Görmeyen bunda yârin nuru cemali göremez.”²⁶²*

Derginin 46. Sayısını incelediğimizde dergi sayısında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’na geniş yer ayrıldığını görüyoruz. Son sayfada yer alan haberler kısmında ise, “Aziz ve Milli Şefimiz İsmet İnönü’nün imzalı fotoğrafları törenle iftihar ve şeref mevkiine konulmuştur” haberine yer verildiğini ayrıca Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle törenlerin yapıldığı ve güreş müsabakalarının düzenlendiği haberleştirilmiştir.²⁶³

Derginin 47. Sayısını incelediğimizde, ilk sayfada şair Behçet Kemal Çağlar’ın 15 Mayıs Tayyare Şehitleri töreninde okuduğu şiir ve yaptığı konuşmanın yayınlanmıştır. Ayrıca Ferit Dikmen tarafından Sinop ili ve ilçelerinde bulunan dağ, ova ve akarsular hakkında bilgi verilen bir makalenin kaleme alındığını görmekteyiz. Yine bir önceki sayıda olduğu gibi Yesari Baba’ya ait olduğu ifade edilen beş gazele

²⁶² Dıranaz, Sayı 45, Nisan 1941, s. 11.

²⁶³ Dıranaz, Sayı 46, Mayıs 1941, s. 1-16.

yer verilmektedir. Derginin son sayfasında yer alan haberler kısmında, Halkevi salonunda bıçkı dikiş kursu açıldığı ve Sinop Cezaevinde açılan okuma yazma kursundan ise 35 kişinin okuma ve yazmayı öğrenerek diploma aldığı duyurulmuştur.²⁶⁴

Derginin 48. Sayısını incelediğimizde, ilk sayfada Toduraki Makridi Bey tarafından kaleme alınan Milattan Evvel Sinop isimli bir makale bulunmaktadır. Makalenin içeriğinde ise Ali Ertan tarafından, İbn-i Batuta'nın kaleme almış olduğu er-Rihle isimli eserinden ve Evliya Çelebi'nin kaleme almış olduğu Seyahatnamesinden alıntılar yaparak kronolojik bir anlatım ile Sinop tarihi hakkında verilmektedir. Sayının devamında ise şehirde yapılan meyvecilik faaliyetlerine, köy ve kasaba isimlerine yer verildiğini görüyoruz. Derginin son sayfasında yer alan haberler kısmında, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve Lozan Antlaşması'nın yıldönümlerinin coşku ile kutlandığı haberleştirilmiştir.²⁶⁵

Dıranaz Dergisi'nin ilk 48 sayısının nüshalarının Dr. Rıza Nur İl Halk Kütüphanesi'nde inceleme şansı bulunmaktadır. Son 4 nüsha ise İstanbul Devlet Kütüphanesi Süreli Yayınlar Arşivi'nde bulunmaktadır. Telif hakları sebebiyle genel ağ üzerinden tarama görüntülerine de ulaşılamaması sebebiyle bir bütün halinde tüm nüshalar üzerinde inceleme yapmak zorlaşmaktadır.

Derginin 49. Sayısını incelediğimizde, ilk sayfada Mustafa Kemal'in Kocatepe'deki meşhur resmi ile birlikte Başkomutanlık Meydan Muharebesi ve “30 Ağustos Zafer ve Tayyare Bayramı” na geniş yer verildiği görülmektedir. Derginin son sayfasında yer alan haberler kısmında, Halkevinin Sosyal Yardım Kolunun faaliyetlerine yer verildiğini görmekteyiz.

*“Sosyal yardım kolumuz tarafından bir çok fakir köylü hasta, muayene ve tedavi için hastaneye gönderilmiş, bazılarının ilaçları temin edilmiş, köy ve kasabalardan iş takibi için şehrimize gelmiş olan köylü kardeşlerimizin dertleri dinlenmiş ve okuma odası bürosunda dilekleri dairesinde istidatları yazılarak yol gösterilmiştir.”*²⁶⁶

²⁶⁴ Dıranaz, Sayı 47, Haziran 1941, s. 1-16.

²⁶⁵ Dıranaz, Sayı 48, Temmuz 1941, s. 1-16.

²⁶⁶ Dıranaz, Sayı 49, Ağustos 1941, s. 1-16.

Derginin 50. Sayısını incelediğimizde, ilk sayfalarda “*Milli Şefin Türk Milletine Hitabı*” başlığı ile İsmet İnönü’nün Dil Bayramı Kutlamaları için yaptığı konuşmasına yer verilmiştir. Devamında ise Ferit Dikmen tarafından yazılmış Türk Dili isimli şiirine yer verilmiştir. Diğer sayılardan farklı olarak Sinop Ortaokul Tarih Öğretmeni Hasan Tarkan tarafından hazırlanan “*Vilayet Coğrafyasının Tarihçesi*” isimli eserinden bir bölümün yayınlandığını görüyoruz. Ayrıca Hasan Fehmi’nin oğlu İç Hastalıkları Uzmanı Doktor Muhit Tümerkan’ın Sinop ziyareti ve Halkevinde ücretsiz muayeneler yaptığı bilgisi Sedat Ataman tarafından kaleme alınan Baba Vazifesi ve Evlât Borcu başlıklı bir yazı dizisi ile verilmiştir.

*“Yıllarca evvel Sinop Müftülüğü yapmış ve daha sonra Sinop ve Kastamonu mebusluklarında bulunmuş olup birkaç yıl önce ölmüş bulunan Bay Hasan Fehmi’nin oğlu Sıhhat ve içtimai muavenet vekâleti mütehassıslarından İç Hastalıkları Uzmanı doktor Muhit Tümerkan, baba diyarını görmek için izinli olarak bu ay içinde şehrimize gelmiş, birkaç gün kalmış ve Halkevimizde umuma mahsus, parasız muayeneler yaparak reçetelerini vermiş olduğu gibi, Ayancık merkez ve nahiyesinde de üç yüze yakın yurttaşı muayene eylemiştir.”*²⁶⁷

Ayrıca, derginin sonunda bulunan haberler kısmına göz attığımızda, 8,22,27 ve 28 Eylül 1941 tarihlerinde halkevi salonunda ücretsiz film gösterimi yapıldığı, 18 Eylül’de Konya Kız Okulu’nda eğitim gören bir kız öğrenciye maddi yardımda bulunulduğu ve 21,22,23 Eylül tarihlerinde ise Muhit Tümerkan’ın 200’den fazla hastayı muayene ettiği haberleştirilmiştir.²⁶⁸

Dıranaz Dergisinin son sayıları olan 51 ve 52 sayılarının birlikte çıkarıldığını görmekteyiz. Sayıların içeriğini incelediğimizde, ilk sayfada Atatürk’ün resmi koyularak altına “*Yaşayan Büyük Ölü Ebedi Şefimiz Atatürk*” yazıldığını görmekteyiz. Devamında 21 Kasım 1941 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Atatürk’ün ölümü dolayısı ile TBMM’de yaptığı konuşmaya yer verilmektedir. Derginin yedinci sayfasında İsmet İnönü’nün 1941 yılının politikasına ışık tutabilecek bir nutkunun yer almaktadır. “*Hiçbir şart altında zor kabul etmeyiz...*” başlığı ile verilen konuşma devamında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dünya barışına katkı sağlamaktan başka

²⁶⁷ Dıranaz, Sayı 50, Eylül 1941, s. 1-16.

²⁶⁸ Dıranaz, a.g.d., s.16.

bir amacının olmadığı vurgulanmıştır.²⁶⁹ Derginin son satırlarında Bülent Erkutun tarafından kaleme alınan yazıda, karaborsa ve vurgunculuk ile mücadelenin önemine değinmek için ihtikârla mücadele başlığının kullanıldığını görüyoruz. II. Dünya Savaşı'nın en şiddetli çatışmalarının yaşandığı bu dönemde ülkede bulunan erkeklerin büyük bir kısmının silahaltına alınmış olması sebebiyle ekonomik sıkıntıların da had safhada yaşandığını bilmekteyiz. Yaşanan buhran ve ekonomik sebeplerle derginin bu sayılardan sonra çıkarılmamıştır.

3. 3. Sinop Yangını (6 Ekim 1946)

Sinop şehrinin tarihinde kötü bir hatıra olarak yer eden Sinop Yangını, küçük bir ihmal sonucu büyük bir yıkımın ortaya çıktığı olay olarak hafızalarda kalmıştır. Şehrin büyük bir kısmının yandığı ve şehir tarihinin kül olduğu yangın 6 Ekim 1946 Pazar günü gece yarısı başlamıştır. Sinop şehir merkezini oluşturan Meydankapı ve Camikebir Mahallelerinin neredeyse tamamı yanmıştır. Yangının çıkmasına sebep olan kişi ismi ile alakalı iki ayrı bilgi vardır. Birincisi, Ulus Gazetesinin verdiği bilgiye göre, sarhoşluğu ile tanınan ve hamallık yapan Mehmet isimli bir vatandaşın evinde gaz lambasını düşürmesi ile başladığı söylenmektedir. Ayrıca İçişleri Bakanı İhsan Aksoy tarafından Başbakanlığa gönderdiği yazıda hamallık ve arabacılık ile geçinen Mehmet'in evinde sarhoşluk ve dikkatsizlikten çıktığını bildirmiştir.²⁷⁰ İkincisi Gazeteci Mustafa Genç'in verdiği bilgiye göre, Ümit Cemil isimli bir vatandaşın merkez caddesi olan Sakarya Caddesinde tamamı ahşap olan evinin balkonunda yaktığı mangaldan sıçrayan ya da mangalın devrilmesi sonucunda yangının başladığını ifade etmektedir.²⁷¹ 5 Ekim Cumartesi gününü Pazar gününe bağlayan gece yarısı başlayan yangın gündeğusu rüzgârının da etkisi ile şehir merkezinden batı yönünde denize kadar olan tüm binaların yanmasına sebep olmuştur. 6 Ekim akşamı rüzgârın karayele dönmesi ile birlikte yangın bu sefer şehrin doğu yönüne doğru ilerlemiş ve toplamda 300'ün üzerinde yapının yanmasına sebep olmuştur. Yangında ölen yada yaralanan olmamıştır. Maddi hasar İçişleri Bakanlığı tarafından 1.500.000 lira olarak

²⁶⁹ *Diranaz*, Sayı 50, Birinci ve İkinciteşrin 1941, s. 1-9.

²⁷⁰ *Ulus*, 8 Ekim 1946.

²⁷¹ <https://www.vitrinhaber.com/sinopta-1946-yangini-ve-cevdetkerim-incedayi-mahallesi>. Erişim Tarihi: Şubat 2023

başbakanlığa bildirilmiştir. 7 Ekim tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde 176 ev 22 dükkân ve 2 fırın tamamen yandığı haberleştirilmiştir.²⁷²

Şehrin büyük bir kısmının evsiz kalması en yakın komşusu Kastamonu'yu harekete geçirdi. Devlet kurumları ve sivil halk seferber olarak Sinop'a yardıma koştular. Kastamonu'dan çadır, ekmek, peynir, zeytin gibi temel ihtiyaç ürünleri hızlıca bölgeye ulaştırıldı.²⁷³ Evleri tamamen yanarak açıkta kalan yaklaşık 1000 vatandaşa destek olunmuştur. Kızılay bölgeye 7600 lira nakit para ve 100 adet çadır göndermiştir.²⁷⁴ Şehir için bir şans ise mevcut Recep Peker hükümetinde Bayındırlık Bakanı olarak görev yapan Cevdet Kerim İncedayı CHP Sinop Milletvekilidir. 13 Ekim 1946 günü Sinop'a gelen İncedayı şehrin yeniden eski günlerine dönebilmesi için halkın yardımlarının yanı sıra, Merkez Bankası ve Ziraat Bankası başta olmak üzere yardımlar toplanmaya başlandığını söylemiştir. Camikebir Mahallesinin deniz tarafında bulunun boşluk bir bölge belirlenmiş ve mahalle mezarlığı da başka bir yere taşınarak buraya yeni muvakkat bir mahallenin kurulması kararlaştırılmıştır.²⁷⁵ 19 Ekim tarihinde 100 yeni konutun temellerinin atılmaya başlandığı haberleştirilmiştir.²⁷⁶ Yeni kurulan mahalleye evsiz kalan yaklaşık 1000 kişi yerleştirilmiştir. Gayret ve hizmetleri sebebiyle Sinop Milletvekili ve Bayındırlık Bakanı Cevdet Kerim İncedayı'nın soyadı resmi mahalle ismi olarak kabul edilmiştir. Bugün Sinop Merkez İncedayı Mahallesinde 1946 yılından kalma evlerden birkaç tanesi haricinde yapı bulunmadığı ifade edilmektedir.²⁷⁷

3. 4. Gerze Yangını (13 Şubat 1956)

Sinop merkezinin doğusunda yer alan bugün yaz turizmi ile ön plana çıkan Gerze şehri büyük bir yangın ile sivil ve kamu kuruluşlarının tamamına yakını küll olmuştur. 13 Şubat 1956 tarihinde akşam saatlerinde çıkan yangın kuvvetli lodos sebebiyle hızlıca yayılmış bütün şehir adeta bir meşale gibi yanmıştır. Yangının çıkış

²⁷² Cumhuriyet, 7 Ekim 1946.

²⁷³ BCA,, Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 40 – 238 - 11

²⁷⁴ Emre Özcan, Cumhuriyet Döneminde Sinop Yangınları (1935-1946-1956), Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop, 2018, s. 17.

²⁷⁵ Ulus, 13 Ekim 1946.

²⁷⁶ Ulus, 19 Ekim 1946

²⁷⁷ <https://www.vitrinhaber.com/sinopta-1946-yangini-ve-cevdetkerim-incedayi-mahallesi>.Erişim Tarihi: Şubat 2023

sebebi, bölgeye yeni tayin olmuş mal müdürünün eşinin evde ısınmak üzere yaktığı sobadan sıçrayan ateş sebep olmuştur. Yangında 833 ev ve 300 dükkân tamamen yanmıştır. Hükümet Konağı, Askerlik Şubesi, Jandarma, Orman, PTT binası, Ziraat Bankası, 2 tane Cami ve Hapishane tamamen yanmıştır. Tütün mevsimi olması sebebiyle depolanmış olan yaklaşık 500 kilogram tütün de zayi olmuş, tütünlerin ücretleri olan paralar ise Ziraat Bankası Gerze Şubesinin de yanması ile yok olmuştur. 16'sı Köşk Mahallesi Hamamına sığınan ikisi cami enkazı altında kalmak suretiyle toplam 18 kişi vefat etmiştir. Burada özellikle Köşk Mahallesi Hamamı'na sığınanların ölümü acı bir şekilde olmuştur.²⁷⁸ Yangından korunmak amacıyla tek taş bina olan hamama sığınan insanlar hamamın odunluğunun yanması ve aşırı ısınması sebebiyle aşırı sığağa maruz kalarak vefat etmişlerdir. İlk günlerde ihtiyaçların karşılanabilmesi için 26000 lira nakit para, 620 çadır, 1120 battaniye, 1500 nod, 1500 gömlek, 60 palto, 60 manto, 420 gemici feneri, 325 kişilik ilaç, 120 kişilik pansuman malzemesi, 100 teneke gazyağı, iki sandık çay, 500 kilo şeker ve 5000 kutu kibrit yardım hazırlanmıştır. 26000 liralık yardım nakit olarak Gerze'ye gitmemiş bu para ile Boyabat, Sinop Merkez ve Kastamonu'dan gıda maddeleri satın alınarak afetzedelere verilmiştir.²⁷⁹

15 Şubat 1956 tarihinde Samsun üzerinden Gerze'ye gelen İçişleri Bakanı Etem Menderes, yangın bölgesini yerinde inceleyerek Başbakan Adnan Menderes'e telefonla yangın hakkında malumat vermiştir. Toplam 900 kadar evin bulunduğu şehirde 800 evin yok olduğu ancak 100 evin ayakta kaldığını bildirmiştir.²⁸⁰ Şehrin yeniden inşa edilmesi için Sinop Milletvekillerinin çabaları ile bir kanun tasarısı 15 Şubat'ta meclis genel kuruluna getirilerek kabul edildi. Alman mimar ve şehir plancısı Martin Wagner'in oğlu Mimar Bernard Wagner tarafından şehir yeniden imar edildi. Halk arasında yangın evleri olarak adlandırılan bu evler iki katlı bahçeli olarak inşa edilmiştir. Toplam 900 konut inşa edilerek %50 indirimli şekilde hak sahiplerinin kayıtlı oldukları mahalleler esas alınarak evler teslim edilmiştir. Bölge halkının fakirlik ile mücadele etmesi sebebiyle evlerin taksitlerini ödeyememesi söz konusu olmuş 18 Eylül 1969 da alının kararla kalan borç tutarlarına da %50 indirim yapılması kararı alınmıştır.²⁸¹

²⁷⁸ Yeni Sabah, 15 Şubat 1946.

²⁷⁹ Sinop, 15 Şubat 1956.

²⁸⁰ BCA,, Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 68 – 425 - 2.

²⁸¹ BCA,, Fon Kodu: 30 – 18 – 1 - 2, Yeri: 239 – 63 – 19.

Devlet Arşivleri Başkanlığında Gerze Yangını hakkında bulunan belgelerin birisi ayrıca dikkat çekmektedir. 3 Mart 1956’ da saat 9:45’te Moskova Büyükelçisi Kemal Kavur tarafından şifreli şekilde gönderilen telgrafta Amerika tarafından Gerze bölgesine gönderilen meteoroloji balonlarından birinin Gerze Yangınına sebep olduğunun konuşulduğunu ve gazetelerde haberleştirildiğini bildirmiştir.

*“Bugün Pravda’da münteşir ve Tass’ın El Hüda gazetesinin İstanbul muhabirine atfen Berut’tan verdiği bir habere göre, Gerze yangını Amerikalıların topraklarımızdan gönderdikleri balonların birinin infilakı neticesinde vuku bulmuştur. Arzedirim. Kemal Kavur.”*²⁸²

Libya Dostluk Cemiyeti ise 29 Mart 1956 tarihinde bir taziye telgrafı göndermiş Başbakan Adnan Menderes ise bu telgrafa teşekkür ederek cevap vermiştir.

“Ekselans Adnan Menderes,

Karadeniz Gerzesinde vukua gelen yangın felaketi dolayısıyla Türkiye-Libye Dostluk Cemiyet; Türk Milletinin elemelerine iştirak eder, Bütün felaket ve fenanıklardan korumasını Cenab-ı haktan niyaz eder.

*Cemiyet Başkanı Ahmed El-Faki Hassan”*²⁸³

3. 5. Sinop Cezaevi

Sinop Şehri’nin tanınırlığı en yüksek mekânı şüphesiz Kapalı Cezaevidir. Dıranaz ve Küre Dağları’nın kıyıya paralel uzanması, şehrin küçük bir kara bağlantısı ile anakaraya bağlı olması bölgeyi çevreden izole hale getirmektedir. Şehrin fiziki koşullarının böyle olması gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet döneminde bölgenin hapis ve sürgün için kullanılmasına yol açmıştır. Bizans döneminden kalan kale surları ve burçlar Osmanlı Döneminde hapishane olarak kullanılmıştır. Şehrin küçük bir yarımada kurulu olması ve tek kara bağlantısının kolay kontrol edilebilmesi sebebiyle birçok kişi buraya hapse ya da sürgüne gönderilmiştir.²⁸⁴

²⁸² BCA,, Fon Kodu: 571, Yeri: 35922 - 141775 - 37.

²⁸³ BCA,, Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 6 – 30 – 7.

²⁸⁴ Alpay Tırlı, a.g.t., s. 252.

Sinop Kalesinin iç kısmında tersane ve hapishane olarak kullanılan güney kısmında 1885 yılında yeni bir Cezaevi inşa edildi. Yapıldığı dönemde doğrudan deniz kıyısında olan cezaevinin daha sonra deniz tarafı doldurularak yol yapılmıştır. 11 Haziran 1913'te İttihatçı Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın suikast ile öldürülmesinin ardından sorumlu tutulan muhalifler Sinop'a sürülmüş ve cezaevine konulmuştur.²⁸⁵ Sinop Cezaevi bu dönemden itibaren ülkedeki muhaliflerin ve siyasi suçluların sürgün ve hapis yeri olarak ünlenmiştir.²⁸⁶ I. Dünya Savaşı süresince Rus saldırılarına maruz kalan Sinop şehri, uzun menzilli Rus savaş gemilerine karşı savunma geliştirilemediği için büyük oranda boşaltılmış ve halk iç kesimlere çekilmiştir. Sinop Cezaevi de Bolşevik İhtilali'ne kadar birçok kez yaşanan saldırılardan hasar almış ve cezaevi boşaltılmıştır. Osmanlı döneminde, yaklaşık 700 kişilik hükümlü barındırma kapasitesi olmasına rağmen ekonomik imkânsızlıklar sebebiyle hasarlı kısımları tamir edilemediği için 100 civarında hükümlü bulunan cezaevi Cumhuriyet dönemine kadar bu şekilde kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra da Cezaevi olarak de kullanılmaya devam edilmiştir. 1939 yılında cezaevinin Meydankapı Mahallesi bakan tarafına reşit olmayan suçluların konulması için Çocuk Cezaevi inşa edilmiştir.²⁸⁷ Sinop Cezaevi içine yapılan bu kısım 1939 yılı itibariyle Karadeniz coğrafyasında tek Çocuk İslahevi olmuştur.

Türk Edebiyatı ve siyasi alandaki birçok ünlü isim Sinop Cezaevinde kalmıştır. Bunlardan ilki Rizeli Sandıkçıoğlu Şükrü olarak anılmaktadır.²⁸⁸ Sandıkçıoğlu Şükrü Rize'de yakalanmış ve Sinop'a nakledilmiştir. Rize'den gelen sandalcılar tarafından gece karanlığında kaçmıştır. 1910 yılında Trabzon'da öldürüldükten sonra bölge halkı tarafından adına şu türkü yakılmıştır. Türkünün mısralarında Sinop Cezaevinden "Sinop Hanı" olarak bahsedilmekte ve kaçma hikâyesi de anlatılmaktadır.

"Sene 1341 mevsime uydum

Sebep oldu şeytan bir cana kıydım

Katil defterine adımı koydum

Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz

²⁸⁵ Milliyet 12 Aralık 1967.

²⁸⁶ *Dersim Mebusu Lütfi Fikri Bey'in Günlüğü*, Yay. Haz. :Yücel Demirel, Arma Yayınları, İstanbul, 1991, s. 107-108; Tırıl, a.g.t. s. 265.

²⁸⁷ Berin Taşan, *Bir Tanışım Kalsın*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 155-156; Tırıl, a.g.t., s. 259

²⁸⁸ Tolga Ersoy, *Sinop'un Hanı*, Sorun Yayınları, İstanbul, 1997, s. 52-53.

Sen üzülmeye anam benim dertlerim çoktur

Çektiğim çilenin hesabı yoktur

Yiğitlik yolunda üstüme yoktur

Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz

Çok zamandır çektim kahrı zindanı

Bize de mesken oldu Sinop'un hanı

Firar etmeyilen buldum âmânı

Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz

Sinop kalesinden uçtum denize

Tam üç gün üç gece göründü Rize

Karşı ki dağlardan gel oldu bize

Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz

Bir yanıma sardı müfreze kolu

Bir yanıma sardı Varilcioğlu

Beş yüz atlıylan kestiler yolu

Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz”²⁸⁹

Sabahattin Ali, Burhan Felek, Zekeriya Sertel, Refik Halid Karay, Refii Cevat Ulunay, Osman Deniz gibi tanınan kişiler Sinop Cezaevinde tutuklu bulunmuşlardır.

Sabahattin Ali, Sinop Cezaevinde bulunan tutuklulardan şüphesiz en ünlüsüdür. 1932-1933 yılları arasında Cezaevinde olan Sabahattin Ali beş şiirden oluşan Hapishane Şarkısı isimli şiirini burada yazmıştır. **Ek.11.** Şiiri çeşitli sanatçılar tarafından şarkıya dönüştürülmüş ve Sinop Cezaevinin bilinirliği böylece artmıştır.²⁹⁰

Sinop Cezaevi 1997 boşaltılmıştır. Mahkûmlar şehrin dışında inşa edilen yeni cezaevi binasına nakledilmiştir.²⁹¹ 2 Ağustos 1999 tarihinde Kültür Bakanlığına devredilen Sinop Tarihi Cezaevi müze olarak kullanılmaktadır.²⁹²

²⁸⁹ Tolga Ersoy, a.g.e., s. 53.

²⁹⁰ Berin Taşan, a.g.e., s. 181.

²⁹¹ Alev Çakmakoglu Kuru, *Sinop Hapishanesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, 15-18.

²⁹² Cevdet Yılmaz, Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 2009, s. 1-6.

3. 6. 27 Mayıs 1960 İhtilali ve Sinop Milletvekillerinin Durumları

Cumhuriyet döneminin sert dönemeçlerinden biri olan 27 Mayıs 1960 ihtilali, yakın dönem tarihçilerinin ve siyasi tarih çalışması yapan araştırmacıların en çok üzerinde çalıştığı olaylardan biridir. Cumhuriyet tarihinin ilk ihtilali olan 27 Mayıs, kendinden sonra da olacak olan diğer askeri müdahalelere bir buzkıran gemisi gibi yol açmıştır.

Tezimizin odağının Sinop'taki faaliyetleri esas alması sebebiyle ihtilale giden sürece kısaca değinecek ardından Sinop'taki faaliyetleri değerlendireceğiz.

Uzun süre iktidarda kalan hükümetler eşyanın tabiatı gereği yıpranırlar. Yüksek bir destek ile göreve gelmek ve bunu devam ettirmek şüphesiz büyük bir iştir. 1957 Seçimleri öncesinde DP'nin kuruluşunun üzerinden 11, iktidara gelişinin üzerinden ise 7 yıl geçmişti. DP'nin iktidardaki ilk ve en başarılı dönemi olan IX. Yasama dönemi(1950-54), II. Dünya Savaşı'nın ardından yeni bir uluslararası rekabet ve diplomasi safhasının yaşandığı aşamadır. İki kutuplu dünya düzeni içine girilen bu dönemde Stalin liderliğindeki kuzey komşumuz Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği(SSCB) Kafkaslar ve Balkanlar'da kendi ideolojisini yayarak Türkiye'yi adeta kuşatmış durumdaydı. Savaşın kazanan ve korkulan devleti SSCB askeri alandaki gücünü nüfuz alanları oluşturmakta da kullanmaktaydı. Sovyet Rusya 1945'ten itibaren Türkiye'ye karşı cüretkâr tutum sergilemeye başlamıştır. Rusların 1917 Ekim devrimi ile başlayan antiemperyalist mücadelesi, Kurtuluş Savaşını veren Türkler ile amaç birlikteliğinin önünü açtı. Ortak düşman olan emperyalist batıya karşı iki devlet dayanışma içinde 1945 yılına kadar geldiler. Ancak II. Dünya Savaşı'nın ardından ideolojik yayılım politikası benimseyen SSCB Türkiye'yi doğrudan tehdit etmeye başladı.

Kuruluşlarından itibaren emperyalist Batı'ya karşı dayanışma içerisinde olan iki devletin arası, SSCB lideri Stalin'in yayılma politikası sebebiyle bozulmuştur. Sovyet Rusya'ya tek başına karşı koyma gücü olmayan Türkiye ise çareyi doğudaki bu büyük gücün rakibi ile yakınlaşmakta bulmuştur. Hem 1945 ten itibaren iktidarda olduğu süre boyunca CHP'nin hem de 1950'de iktidarı devraldıktan sonra DP'nin dış politikası aynı düzlemdeydi. Dünya'nın iki bloğa ayrıldığı bu dönemde Türkiye Batı Bloğu tarafında

olmayı tercih etmiştir.²⁹³ Sovyet Rusya'ya karşı ileri karakol konumunda olan Türkiye Batı Bloğunun lideri ABD başta olmak üzere batılı müttefikler tarafından desteklenmiştir. Ekonomik ve askeri kalkınmaya destek olmak amacıyla yapılan ayni ve nakdi yardımlar 1950-54 arasında Türkiye'nin kalkınmasına ve refah seviyesinin artmasına yardımcı olmuştur. Bu dönemde Batı Bloğuna uyum sağlayan Türkiye, Kore'ye asker göndermek karşılığında NATO'ya üye olmuş ve kendini askeri alanda koruma altına almıştır. Ekonomi ve dış politika alanında başarılı bir grafik çizen DP bu ortamda girdiği 1954 Genel Seçimlerinde tarihi bir oy oranına ulaşmış böylece iktidarını kuvvetlenerek devam ettirme imkânı bulmuştur.²⁹⁴

1954-57 arasındaki X. Dönemde gerek ekonomi gerek ülke içindeki politikalar ilk dönemdeki hızını kaybetmiştir. Ekonomi ve dış politika bu dönemde yatay seyretmiştir. Ekonominin yavaşlaması ve CHP ile yaşanan iktidar muhalefet çekişmeleri DP'nin yıpranmaya başlamasına sebep olmuştur. Dönemin ilk önemli olayı şüphesiz tarihe 6-7 Eylül Olayları olarak geçen karışıklıklardır.²⁹⁵ 1955 Eylül ayının başında Atatürk'ün Selanik'teki evinin yakınında bir bombanın patlaması sonucu İstanbul'da başlayan eylemler kontrol edilememiş büyük bir yağma olayına dönüşmüştür.²⁹⁶ 27 Mayıs İhtilali sonrasında yapılan Yassıada yargılamalarında da Başbakan Adnan Menderes'in zor duruma düştüğü bu olaylar hemen bastırılamamış büyük prestij kaybına ve maddi zarara sebep olmuştur.²⁹⁷

Bu dönemde dış politikada Kıbrıs'ta yaşanan sorunlar sebebiyle Yunanistan ile ilişkilerin gerginleştiğini görmekteyiz. Atatürk döneminde başlayan Türk-Yunan dostluk ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Kıbrıs'ta yaşanan çatışmalar ve adada yaşayan Türklere karşı kurulan baskı sebebiyle Yunanistan ile Türkiye karşı karşıya gelmiştir. Uluslararası hukuk ve ikili anlaşmalara göre Kıbrıs Adası üzerinde hak iddia etme imkânı bulunan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan çeşitli görüşmeler yapmışlardır.

²⁹³ Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990, s. 47

²⁹⁴

²⁹⁵ Kerem Ermiş, a.g.t., s. 96.

²⁹⁶ Taner Zorbay, 6/7 Eylül Olaylarına TBMM ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 99. Sayı, 2019, s. 259.

²⁹⁷ Cem Eroğul Yassıada yargılamalarına konu olan 6-7 Eylül olayları hakkında, Olayların hemen öncesinde Kıbrıs meselesini görüşmek için Londra'da bulunan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun şifreli bir telgrafla, -masada elinin zayıf olduğunu ve Türkiye'de kamuoyunu tutamıyorum diyebilmek için bir tepkinin (protestoyu kastettiğini düşünüyorum) olması gerektiğini- bildirdiğini söylemektedir. 6-7 Eylül olaylarının başladığı saatlerde İstanbul'da bulunan Adnan Menderes'in İstanbul'dan ayrılıp tekrar İstanbul'a dönmesinin şüpheli olduğunu ve olayların bastırılması konusunda vali ve emniyet müdürünün bilerek yavaş hareket ettiğini söylemektedir.

Türkiye, adanın Türkler ve Rumlar arasında taksim edilmesini teklif etmesine rağmen Adada bulunan Rumlar ve Yunanistan, Kıbrıs'ın tamamının Rumlara ait olmasını istemiştir. 17 Şubat 1959 tarihinde Londra'da planlanan Kıbrıs görüşmesine Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına katılmak üzere Başbakan Adnan Menderes başkanlığında bir heyet oluşturulmuştur. Heyette Sinop Milletvekili Basın Yayın ve Turizm Bakanı Ali Selver Somuncuoğlu da vardır.²⁹⁸ Türk heyetinin bulunduğu Ankara Esenboğa Havalimanından yola çıkmış ancak Hava muhalefeti sebebiyle Londra Havalimanına inememiş 40 kilometre kadar ilerideki başka bir hava meydanına ilerlerken bir tarım arazisine düşmüştür. Uçakta bulunan 24 kişiden 14'ü hayatını kaybetmiştir. Uçakta bulunanlardan Sinop Milletvekili, Basın Yayın ve Turizm Bakanı Ali Selver Somuncuoğlu da kazada vefat edenler arasındadır.²⁹⁹ Başbakan Adnan Menderes ise kazadan hafif yaralı olarak kurtulmuştur. Vefat eden Ali Server Somuncuoğlu ve diğer heyet üyelerinin cenazeleri 22 Şubat saat 10:00'da Türkiye'ye getirilmiş 23 Şubat günü Hacı Bayramı Veli Camii'nde kılınan öğle namaza müteakip yapılan cenaze törenin ardından toprağa verilmiştir. Cenaze işlemlerinin yapıldığı 23 Şubat günü saat 12:00 ile 16:00 arasında yas ilan edilerek bayraklar yarıya indirilmiştir.³⁰⁰

Londra uçak kazasının ardından yumuşayan iktidar muhalefet ilişkileri İsmet İnönü'nün yurt gezileri yapmaya başlaması ile yeniden gerilmiştir. Büyük Taarruz güzergâhı üzerinde bir gezi yapacağı duyurulan İsmet İnönü'ye gittiği illerin valileri çeşitli zorluklar çıkarmışlardır. İnönü'nün etrafında oluşan CHP'li gruplar ile gezi yapılan bölgelerdeki DP'li gruplar arasında kavgalar çıkmıştır. Demokrat Parti'nin üçüncü döneminde her geçen gün gerilim ve şiddet tırmanmakta ve ülke yönetilmesi zor bir hal almaktadır. Askeri darbe ihtimalinin şüphesinin ortaya çıkması ve bu durumun araştırılması için Tahkikat Komisyonu'nun kurulması, Uşak Olayları, Topkapı Olayları, 28-29 Nisan öğrenci olayları gibi birçok sorun ülkedeki gerilimi artırmıştır.³⁰¹

Demokrat Parti, 1957 yılında yapılan XI. Yasama Dönemi Milletvekili seçimlerinde Sinop ilinin 6 milletvekilini de kazanmıştır. Milletvekilleri Nusret

²⁹⁸ Süleyman İnan, İngiliz Belgelerinde Adnan Menderes'in Uçak Kazası, *Belgi Dergisi*, XIX. Sayı, II. Cilt, 2020, s. 1885.

²⁹⁹ Demokrat Sinop, 20 Şubat 1959.

³⁰⁰ BCA,, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 408 – 1231 – 10.

³⁰¹ Mehmet Ali Birand, *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitabevi, İstanbul, 1999, s.158-161.

Kuruoğlu, Hamdi Özkan, Ali Server Somuncuoğlu, Muharrem Tansel, Ömer Özen ve Mahmut Pınar'dır. Basın-Yayın ve Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu'nun vefat etmesi sebebiyle bu dönemde kendisinden bahsetmek mümkün değildir.³⁰² Diğer milletvekilleri ise 27 Mayıs İhtilali ile tutuklanıp Yassıada'da yargılanmışlardır. DP Sinop Milletvekilleri hakkında iki farklı dava açılmıştır. Bunlardan birincisi Tahkikat Komisyonu'nun kurulması sebebiyle anayasayı ihlal suçlaması, ikincisi ise gayrimeşru servet iktisabı davasıdır.

İhtilalin ardından Sinop milletvekilleri ikametlerinden alınarak tutuklanmıştır. Kurulan Yüksek Adalet Divanı'nda tutanaklarındaki bilgilerde Nusret Kuruoğlu'nun Ankara Bahçelievler Mahallesi 71 inci Sokak No:43 adresinde 31/05/1960 tarihinde tutuklandığı kayıtlara geçirilmiştir.³⁰³ Dosyası gayrimeşru servet iktisabı davası sebebiyle Bilirkişi Hesap Uzmanı Şükrü Akgüngör'e verilmiştir. Bilirkişi kapsamlı bir şekilde hazırlamış olduğu raporunda 14 Mayıs 1950 tarihinde Nusret Kuruoğlu'nun vermiş olduğu mal beyanı ile tutuklandıktan sonraki varlık durumu karşılaştırılmıştır.³⁰⁴ Hayatın olağan akışı içindeki masrafları komşuları ve yakınlarının ifadeleri ile hesaplanarak bu süre içinde elde ettiği toplam kazançtan çıkarılmıştır. Bu dönem içinde satın aldığı Ankara'da ikamet ettiği evi, Ankara Çiftehöyükler Mahallesinde eşinin adına alınan tarla, 1960 yılında satın aldığı 1951 model Pontiac marka arabası, 4 adet kıymetli halısının rayiç bedelleri hesaplanmıştır. Emlak Kredi Bankası, İş Bankası, Garanti Bankası, Ziraat Bankası'nda hesaplarında bulunan mevduatları ve bu bankalara olan borçları hesaplanmıştır. Ortağı olduğu tasfiye halindeki Güneş Matbaacılık ve Teknik Matbaacılık T.A.Ş., ve ortağı Kamil Gündeş ile aralarında olan alacaklar ve borçlar hesaba dahil edilmiştir.³⁰⁵ Buna göre; Nusret Kuruoğlu, 14/05/1950 – 27/05/1960 tarihleri arasında 95.691 lira kazanç elde etmiştir. Tespit edilen borçları ise 88.405,12 lira olarak hesaplanmıştır. Bilirkişi raporunda Nusret Kuruoğlu'nun 7.285,88 lira net tasarrufunun olduğunu ve bu dönemde hayatın doğal akışında 20.676 liraya kadar net tasarrufunun olmasının hayatın olağan akışına uygun olacağını beyan

³⁰² Süleyman İnan, a.g.e., s. 1885.

³⁰³ Yüksek Adalet Divanı Kararları, Editör Seçkin Erdi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 931.

³⁰⁴ Nusret Kuruoğlu, 14/05/1950 tarihinde vermiş olduğu mal beyanında, eşinin iki adet bileziğinin olduğunu ve kendisine ait 3 adet kıymetli halının bulunduğunu beyan etmiştir. Para ve malvarlığı konusunda mal beyanında bilgi bulunmamaktadır.

³⁰⁵ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 278 – 849 – 2.

etmiştir. Böylece Nusret Kuruoğlu Gayrimeşru servet iktisabı davasından beraat etmiştir.

Ömer Özen Ankara Petek Koop. Evleri Kuleli Sokak No:9/3 adresinde 27/05/1960 tarihinde tutuklanmış, 28/05/1960 tarihinde serbest bırakılmış, 01/06/1960 tarihinde tekrar tutuklanmıştır. Gayrimeşru servet iktisabı davasında 14/05/1950 tarihinde bulunduğu mal beyanı ile 27/05/1960 sahip olduğu varlıkları karşılaştırılmıştır.³⁰⁶ Emlak Kredi Bankası ekspertizleri ile birlikte Ömer Özen'in üzerine kayıtlı Petek Kooperatifinde 136 m² 'lik dairesine gidilmiş ve kıymet takdiri yapılmıştır. 1958 yılında satın alınan dairenin arsasının satın alındığı 1953 yılı itibariyle rayiç bedelinin 2.080 lira 1960 yılı itibariyle rayicinin 214.000 lira olduğu belirlenmiştir. Dava dosyası Bilirkişi Hesap Uzmanı Arslan Başer'e verilmiştir. Bilirkişi raporuna göre Ömer Özen 14/05/1950 ile 27/05/1960 arasında edindiği kazancın tutarı 163.383 liradır. Borçlarının tutarı ise 9.500 lira, net servet tutarı ise 153.883 liradır. Bilirkişi raporunda on yıllık süre içinde Ömer Özen'in yapabileceği azami tasarruf tutarı ise 175.697 lira olarak hesaplanmış ve net tasarrufunun bu rakamın altında olması sebebiyle hayatın olağan akışına uygun bir birikimi olduğu tespit edilmiştir. Sebepsiz zenginleştiği tespit edilmediği için gayrimeşru servet iktisabı suçlamasından beraat etmiştir.³⁰⁷

Hamdi Özkan, Ankara Atatürk Bulvarı Aydın Apt. No:4 adresinde 27/05/1960 günü tevkif edilmiştir.³⁰⁸ 14 Mayıs 1950 tarihinde vermiş olduğu varlık beyannamesinde, Sinop Ayancık Yemişen Köyünde, ev, ambar, samanlık, ahırının olduğunu, İstanbul Fatih Küçükpazar mevkiinde Kahvehanesinin olduğunu beyan etmiştir. Aynı evrakta eşi Mediha Özkan'a ait varlıkları ise, İstanbul Üsküdar Arakiyeci Hacı Cafer Mahallesinde bir adet ev ve 6 farklı arsanın olduğunu beyan etmiştir.³⁰⁹ İhtilalin ardından yapılan istihbarat araştırması sonucunda Hamdi Özkan tarafından bildirilmeyen Osmanlı Bankası Galata Şubesi'nde bir kasa olduğu tespit edildi. Hemen harekete geçilerek 26 Eylül 1960 tarihinde Hamdi Özkan ismine kayıtlı 460 numaralı kasa açılmak üzere yetkili bir heyet bankaya gitti. Bankaya gidildiğinde kasanın Sinop

³⁰⁶ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 243 – 748 – 3.

³⁰⁷ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 243 – 748 – 3, T.C. Yüksek Soruşturma Kurulu, Esas No:59, Karar No:51, 08/01/1961.

³⁰⁸ Ed. Seçkin Erdi, a.g.e. s. 931.

³⁰⁹ BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 270 – 825 – 4, 8 numaralı evrak, Hamdi Özkan 14/05/1950 tarihli Varlık Beyannamesi.

Milletvekili Hamdi Özkan'a değil. Operatör Dr. Hamdi Özkan isimli bir vatandaşa ait olduğu ortaya çıktı.³¹⁰ Hamdi Özkan'ın gayrimeşru servet iktisabı dava dosyası bilirkişiye gönderilmiştir.³¹¹ Bilirkişi raporunda haksız zenginleşmeye dalalet edecek bir husus görülmediği bildirilmiştir. 1 nolu Yüksek Soruşturma Kurulu tetkikatın derinleştirilmesine lüzum olmadığına kanaat getirerek oy birliği ile Yüksek Adalet Divanı'na suç unsuru bulunamadığını bildirmiştir.³¹² Yargılama sonucunda Hamdi Özkan gayrimeşru servet iktisabı suçlamasından beraat etmiştir.

Muharrem Tansel, İstanbul Fatih Aksaray Ragıp Bey Sokak no:7 adresinde 02/06/1960 tarihinde tevkif edilmiştir.³¹³ Dava dosyası 14/05/1950 ila 27/05/1960 yılları arasındaki servetinin hesap işlemleri için Bilirkişi Hesap Uzmanı Şükrü Akgüngör'e verilmiştir. Bilirkişi raporunda 10 yıllık dönem içinde Muharrem Tansel ve ailesine ait safi servet yekünü 1.025.346 lira dönem içinde elde ettiği net geliri ise 743.130 lira olarak hesaplanmıştır.³¹⁴ Muharrem Tansel'in mesleğinin İnşaat Mühendisliği olması ve Milletvekili olmadan önce müteahhittik yapması sebebiyle diğer Sinop Milletvekillerine göre kıymetli gayrimenkul varlığının oldukça fazla olduğunu görmekteyiz. Bilirkişi raporunda, İstanbul Aksaray'da apartmanın 1/3 hissesi, İstanbul Fatih'te apartmanın ½ hissesi, İstanbul Fatih'te apartman tüm hissesi, İstanbul Kumkapı'da Apartman ½ hissesi, İstanbul Bayramoğlu'nda arsa üzerine kayıtlıdır. Gayrimenkullerin ekspertiz değerleri ise 1.023.600 lira olarak tespit edilmiştir.

Muharrem Tansel'in Yüksek Mühendis-Mimar Orhan Dirik ile birlikte sahip oldukları kendi isimlerini taşıyan Kolektif şirketi ile, Dirisel Yapı Limited Şirketi isminde iki şirketin kurucu ortağı olduğu görülmektedir.³¹⁵ Bilirkişi raporunda tüm malvarlıkları ve şirketlerinin sermaye değerleri ile 10 yıllık dönemdeki masraf ve borçları hesap edilerek net tasarruf miktarının 440.630 Lira olduğu hesap edilmiştir. Bu dönemde mevcut gelirler ile yapılabilecek azami tasarruf miktarı ise 585.216 Lira

³¹⁰ Vatan, 21 Haziran 1960

³¹¹ Cumhuriyet Arşivi, tez, kitap ve makalelerde bilirkişinin ismi hakkında bilgiye ulaşamadım.

³¹² BCA, Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 270 – 825 – 4,6 numaralı evrak, T.C. Yüksek Soruşturma 1 No'lu Kurul kararı.

³¹³ Ed. Seçkin Erdi, a.g.e., s. 931

³¹⁴ BCA, Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 263 – 806 – 1. 14 numaralı evrak.

³¹⁵ BCA, Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 263 – 806 – 1. 17 numaralı evrak.

olarak hesap edilmiştir. Hayatın olağan akışına uygun olması sebebiyle Muharrem Tansel gayrimeşru servet iktisabı suçlamasından beraat etmiştir.

Mahmut Pınar, Ankara Dikmen Koop. Evleri 78 inci Sokak No:3/3 adresinde 06/06/1960 tarihinde tevkif edilmiştir. Dava dosyası 10 yıllık dönem için Bilirkişi Hesap Uzmanı Orhan Güven'e verilmiştir. Bilirkişi raporunda diğer Sinop Milletvekillerinin aksine kaynağını belirleyemediği 29.209 liralık bir sebepsiz zenginleşme tespit etmiştir. Bu tutar Mahmut Pınar'ın toplam servetinin %50,07 kadarı etmektedir. Bilirkişi raporunda bu meblağın müsadere edilmesini tavsiye etmiştir. Mahmut Pınar yazmış olduğu itiraz dilekçesinde Boyabat'ta manifaturacılık yapan Metin Toka ile müşterek olarak Durağan ilçesinde bir tarlada ziraat faaliyeti yürüttüklerini ifade etmiştir. 1959 yılında elde ettikleri zirai gelir ile 6,5 ton ağırlığında Dodge marka bir kamyon satın aldıklarını ifade ederek, bilirkişinin bu kamyonun satın alınma ücreti ve masraflarının hesaba katılmadığını bu sebeple hesabın yanlış çıktığını, dilekçe ile sunmuştur.³¹⁶

Mahmut Pınar'ın gayrimeşru servet iktisabı suçlaması ile karşı karşıya 1961 yılında ortalama memur maaşı 303 lira milletvekili maaşı ise 2.386 liradır. Yüksek Adalet Divanı hesap yapılırken bazı masraf kalemlerinin atlanması ve bahse konu 29.209 liranın çok büyük bir meblağ olmadığına karar vermesi ile müsadere talebi reddedilmiştir. ³¹⁷ Yargılama sonucunda Mahmut Pınar gayrimeşru servet iktisabı suçlamasından beraat etmiştir.

Yassıada'da yapılan yargılamalar süresince Sinop Milletvekillerinin tamamının malvarlıklarına tedbir konulmuştur. Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 tarihinden 27 Mayıs 1960 tarihine kadar olan kazançları ve sahip oldukları malları denetlenmiştir. Sadece milletvekillerinin kendi üzerine olan gelir giderleri değil aile fertlerinin de tüm gelir gider ve malları üzerine tedbir konularak denetleme yapılmıştır.

Sinop Milletvekillerinin ve ailelerinin hiçbirinin malvarlığında hayatın olağan akışına aykırı mal artışı bulunmamış ve gayrimeşru servet iktisabı davalarından hepsi beraat etmişlerdir. Son derece tartışmalı olan anayasayı ihlal suçlamasından yine tüm milletvekilleri dört yıl ikişer ay hapis cezası aldılar. Hapis cezalarının bir kısmını Yassıada'da bir kısmını da Kayseri Hapishanesinde geçirdiler. Yine tüm milletvekilleri

³¹⁶ BCA, Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 251 – 771 – 2. 11 numaralı evrak.

³¹⁷ BCA, Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 251 – 771 – 2. 4 numaralı evrak.

hayat boyu kamu hizmetine girememe cezası aldılar. 1965 ve 1969 yıllarında çıkan aflar sonucunda Hamdi Özkan 1975 yılında Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu Üyesi olarak tekrar devlet görevine girmiştir. ³¹⁸ Ömer Özen ise 1972 yılında Orman Genel Müdürlüğüne getirilmiştir. ³¹⁹

³¹⁸ BCA,, Fon Kodu: 30 – 18 – 1 - 2, Yeri: 342 – 84 - 10

³¹⁹ BCA,, Fon Kodu: 30 – 11 – 1 - 0, Yeri: 379 – 35 - 9

Sonuç

Şehir tarihi toplumun yaşadığı coğrafya ile yakın bağ kurmasının, üzerinde yaşadığı toprak parçasının hangi tarihsel dönemlerden geçtiğini ve nasıl bir birikimin üzerinde oturduğunu anlaması için önemli bir çalışma alanıdır. Sinop şehri üzerine de son 15-20 yılda çalışmaların daha fazla yapılıyor olması mutluluk verici. Tezimde bu yaklaşım ile Sinop şehrinin 1946-1960 yılları arasında yaşadığı birtakım olayları ve Sinop için önemli işler yapmış insanları ulaşabildiğim bilgilerle tanıtmaya çalıştım.

Sinop, sahip olduğu doğal limanı ile Anadolu denizcilik tarihinin önemli bir şehri olmuştur. Kıyıya paralel uzanan dağlar sebebiyle iç kesimler ile bağlantısının zayıf olması ticari olarak bir dezavantaj olarak görülse de ilkel imkânlarla ulaşılması zor bir bölge olması savaşımlara daha az maruz kalmasını sağlamıştır. Bu sebeple tarihöncesi dönemlerden itibaren Sinop'ta kalıntılara rastlamak mümkündür. Gaşka'lardan Hititlere, Roma'dan Selçuklu ve Osmanlıya kadar birçok tarihi yapı varlığını böylece koruyabilmiştir. Türklerin Anadolu gelişinin ardından Karadeniz sahil şeridinde Türk egemenliğine giren ilk yerlerden biridir. Selçuklu Devleti'nin Anadolu'ya armağan bıraktığı eserlerinden bazıları da Sinop'ta bulunmaktadır. Sultan Alâeddin Camii, Pervane Medresesi Sinop'taki önemli Selçuklu eserlerinden bazılarıdır. Osmanlı Döneminde 1853 yılına kadar önemli bir liman özelliğini korumuştur. Kasım 1853'te Çarlık Rusya'nın yaptığı saldırı sonrası şehir nüfusu göç etmiş ve bölge hareketliliğini kaybetmiştir. Sinop, gerileyen ve yıkılmaya yüz tutan Osmanlı Devleti'nin bir tezahürüdür. Küçük bir berzah üzerinden giriş ve çıkışı bulunan Sinop şehri sanayileşememiş ve küçük kalmıştır. Özellikle Osmanlı'nın son döneminde hapis ya da sürgün bölgesi olarak tanımlanmıştır. I. Dünya Savaşının ardından başlayan Kurtuluş Savaşı'nda Sinop'un işgal tehlikesine karşın organize olarak tepki vermesi şehrin İngiliz destekli Pontuscuların eline geçmesini önlemiştir. Zafere giden yolda Samsun'dan önceki durak olmuş 18 Mayıs günü Mustafa Kemal'i ağırlamıştır. Ulaşım imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle Mustafa Kemal Bandırma Vapuru' na geri binmiş ve Samsun'a doğru yola çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilanı sürecinde önemli işlere imza atan aslen Sinoplu kişileri meclise gönderdi. Cumhuriyet'in ilk döneminde Dr. Rıza Nur, Yusuf Kemal Tengirşenk gibi önemli kişiler çıkardı. Cumhuriyetin ilerleyen döneminde Cevdet Kerim İncedayı, Ali Server Somuncuoğlu gibi çeşitli bakanlar, Ahmet Muhip Dıranas

gibi önemli şairler çıkardı. Tek parti döneminde önemli bir kültür faaliyet merkezi olarak çalışan Halkevlerinden biri de Sinop'ta kuruldu. Oldukça etkin olan Sinop Halkevi şehrin eğitim, kültür, eğlence ve modern dünyayı takip ettiği penceresi oldu. 9 alanda faaliyet göstererek Sinopluların gelişimine katkı sağladı. Şehrin en yüksek dağı olan Dıranaz'ın ismini taşıyan 52 sayılı bir dergi çıkardı.

Türkiye'nin demokratikleşme yoluna yeni bir maceraya giriştiği dönemde 1946 ile Cumhuriyet tarihinin ilk ihtilali olan 27 Mayıs 1960 arasındaki siyasi, sosyal hayatın fotoğrafını çekmeye çalıştım. Yaşanan sıkıntılar, şehir için felaket denebilecek yangınları incelemeye çalıştım. Tez çalışmamın, hakkında çok az çalışma olan Sinop şehrinin önemini göstermek için yapılacak araştırmalar arasında denizde bir damla olmasını umuyorum.

EKLER

Ek.1:

Balatlar Kilisesi (Anonim)

Ek.2:

Alaaddin Camii (İsmail Efe Sinop Tarihi Kitabı s. 32)

Ek.3:

Pervane Medresesi (Hasan Hüseyin Özgün)

Ek.4:

Sinop Baskını sonrası Akliman’da kıyıya vuran gemileri gösteren fotoğraf
(tbn57.wordpress.com)

Ek.5:

Sinop’ta üretilen ve sonraki yıllarda da kullanılan kibritlere ait broşür.
Üzerinde; “*Türkiye Cumhuriyeti Kibritleri Sinop Fabrikası*” yazmakta. (Doğu
Coğrafya Dergisi, Cilt 21, Sayı 35, 2016, s. 113-114)

Ek.6:

Mustafa Kemal'in 15 Eylül 1928 tarihinde yaptığı Sinop ziyaretine çekilen bir fotoğraf (Anonim)

Ek.7:

Mustafa Kemal Sinop yatılı okul öğrencileri ve Arabacı Mehmet Ağa'ya yeni Türk Alfabesini öğretirken çekilmiş fotoğraf. (Anonim)

Ek.8:

Sinop Özel İnas Mektebi Hoca ve Öğrencileri (İsmail Efe Sinop Tarihi Kitabı s. 104)

Ek.9:

Ek.10:

Ek.11:

Sabahattin Ali'nin 1932-1933 arasında Sinop Cezaevinde kaldığı koğuş. (Hasan Hüseyin Özgün)

Yusuf Kemal TENGİRŞENK (266)

Cevdet Kerim İNCEDAYI (965)

NUSRET KURUOĞLU

Sinop Milletvekili
Sicil No: 2451
Muhasebeci
(1920 – 1977)

ÖMER ÖZEN

Sinop Milletvekili
Sicil No: 2452
Orman İşletmesi Müdürü
(1919 – 1998)

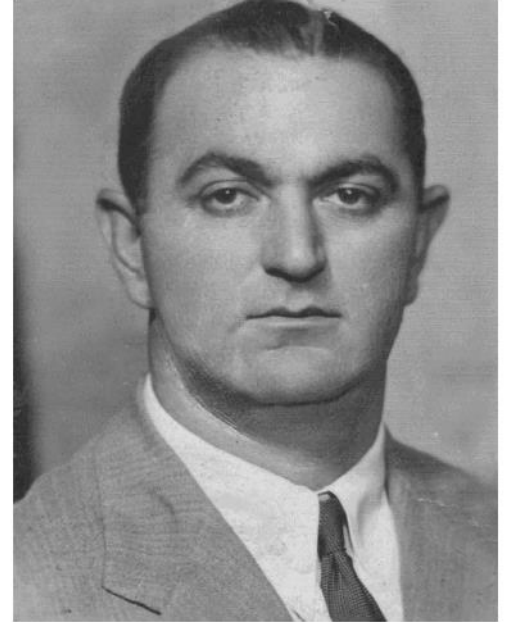
[ALİ]⁽¹⁾ SERVER SOMUNCUOĞLU
SİNOP (1865)

ALİ ŞÜKRÜ ŞAVLI Dr.
SİNOP (1866)

Mehmet Suphi BATUR (1484)

Mustafa Enver KÖK (1485)

MUHİT TÜMERKAN Dr.
(Ebülkema1 Abdulmuhit)⁽¹⁾
SİNOP (1867)

(AHMET)⁽¹⁾ MUHTAR ACAR
SİNOP (1937)

HAŞİM TARI
SİNOP (2159)

MEHMET VEHBİ DAYIBAŞ
SİNOP (2158)

Lütfi AKSOY (1483)

MAHMUT PINAR

Sinop Milletvekili
Sicil No: 2454
Yüksek Mimar
(1910 – 1969)

HAMDİ ÖZKAN

Sinop Milletvekili
Sicil No: 2453
Ziraat Mühendisi
(1911 – 1981)

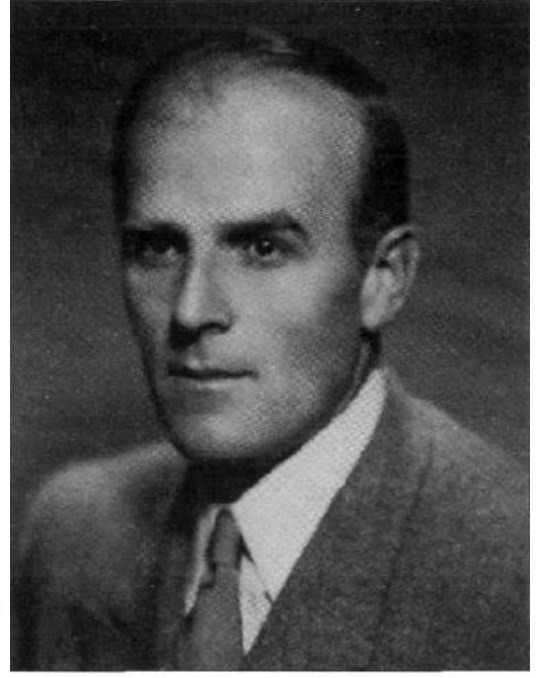

MUHARREM TANSEL

Sinop Milletvekili
Sicil No: 2455
İnşaat Mühendisi - Müteahhit
(1913 – 1985)

(MUSTAFA)⁽¹⁾ NURİ SERTOĞLU
SİNOP (1864)

ŞERAFETTİN AYHAN
SİNOP (2157)

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

Fon Kodu: 10 – 0 – 0 - 0, Yeri: 243 – 748 - 3
Fon Kodu: 10 – 0 – 0 - 0, Yeri: 243 – 748 - 3
Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0 Yeri: 251 – 771 – 2
Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 105 – 330 - 1
Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 204 – 631 - 4
Fon Kodu: 10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 243 – 748 – 3
Fon Kodu: 10 – 9 - 0 – 0, Yeri: 270 – 825 – 4
Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0, Yeri: 278 - 849 - 2
Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 408 – 1231 – 10
Fon Kodu: 10 – 9 – 0 - 0, Yeri: 55 – 162 - 4
Fon Kodu: 10 - 9 - 0 - 0, Yeri: 55 – 162 - 6
Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 40 – 238 – 11
Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 43 – 255 - 1
Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 6 – 30 – 7
Fon Kodu: 30 – 1 – 0 - 0, Yeri: 68 – 425 - 2
Fon Kodu: 30 – 10 – 0 - 0, Yeri: 77 – 513 - 18
Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 184 – 23 – 14
Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 205 – 12 - 20
Fon Kodu: 30 - 11 - 1 - 0, Yeri: 234 – 31 - 16
Fon Kodu: 30 – 11 – 1 - 0, Yeri: 379 – 35 – 9
Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 100 – 90 - 14
Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 137 – 95 – 10, 68 - 428 – 9, 19 – 108 - 19
Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 145 – 116 - 17
Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 151 – 64 - 1
Fon Kodu: 30 - 18 - 1 - 2, Yeri: 154 – 83 – 1
Fon Kodu: 30 – 18 – 1 - 2, Yeri: 239 – 63 – 19
Fon Kodu: 30 – 18 – 1 - 2, Yeri: 342 – 84 - 10
Fon Kodu: 49 - 1 – 0 – 0, Yeri: 320 – 1318 - 1
Fon Kodu: 490 - 1 - 0 - 0, Yeri: 377 – 1592 - 2
Fon Kodu: 490 – 1 – 0 - 0, Yeri: 392 – 1662 - 3
Fon Kodu: 571, Yeri: 35922 - 141775 - 37.

Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 251 – 771 – 2

Fon Kodu:10 – 9 – 0 – 0, Yeri: 263 – 806 – 1

Fon Kodu:30-10-0-0, Yeri: 66 - 410 - 4

Fon kodu:30-10-0-0, Yeri: 79 - 524 - 19

Fon kodu:30-01-0-0, Yeri: 42 – 247 – 1

Fon Kodu:30 – 18 – 1 – 2, Yeri: 147 - 45 – 12.

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMM Zabıt Cerideleri, T.C. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, On birinci Birleşim, I. Cilt, 14 Mayıs 1961

TBMM Zabıt Cerideleri, IX. Dönem, 20 Cilt, 51. Birleşim, 25/11/1953,

TBMM Zabıt Cerideleri, IX. Dönem, 20. Cilt, 53. Birleşim, 25/11/1953,

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Demokrat Sinop Gazetesi

Fanatik Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Sinop Gazetesi

T.C Resmi Gazetesi

Ulus Gazetesi

Vakit Gazetesi

Vatan Gazetesi

Yeni Sabah

Zafer Gazetesi

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Akademik Tarih Düşünce Dergisi

Aktüel Arkeoloji Dergisi

Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları
Dergisi

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

Atatürk Dergisi

Belgi Dergisi

Belleten,

Bilgi Dergisi,

Dıranaz Dergisi

Doğu Coğrafya Dergisi

Kebikeç Dergisi

Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)

Türk Arkeoloji Dergisi

Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi (TAED)

Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi (2014)

Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi

Yakındoğu Tarih İncelemesi Dergisi

Kitaplar

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, II. Cilt,

BAŞOĞLU, Bekir, *Boyabat ve Çevresi Tarihi*, Ayyıldız Yayınevi, Ankara, 1978

BİRAND, Mehmet Ali, *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, Doğan Kitabevi, İstanbul, 1999

ÇAKMAKOĞLU KURU, Alev, *Sinop Hapishanesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004

ÇEÇEN, Prof. Dr. Anıl, *Halkevleri*, Gündoğan Yayınları, 1990

DARKOT, Besim, *Sinop*, İslam Ansiklopedisi, Cilt: X, MEB Yayınları, İstanbul, 1993

DEMİREL, Tanel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016

DİNAMO, Hasan İzzettin, *Kutsal İsyen Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi-3*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986

DOĞRUEL, Fatma, *Osmanlı'dan Günümüze Tekel*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000

EFE, İsmail Efe, XX. Yüzyılın Başından Cumhuriyetin İlanına Sinop'ta Eğitim-Öğretim Faaliyetleri (1900-1923), *Sosyal Bilimler Çalışmaları Dergisi*, Ocak 2017

EFE, İsmail, *Sinop Tarihi*, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2018

ERHAT, Azra,, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 1996

EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990

ERSOY, Tolga, *Sinop'un Hanı*, Sorun Yayınları, İstanbul, 1997

GEREDE, Hüsrev, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, Haz. Sami Önal, 6. Baskı, Literatür Yayınları, İstanbul, 2022

FAULKNER, Neil, *Roma: Kartalların İmparatorluğu*, Çeviren: Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul, 2020

IŞIK, Adem *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2011

ARRİAN, *İskender'in Seferleri*, Çeviren: Meriç Mete, İdea Yayınları, İstanbul, 2006

İNAN, Süleyman, *Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri*, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 13, Sayı: 1, 2014

İPLİKÇİOĞLU, Bülent, *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*, Bilim Teknik Yayınevi, 2. Baskı, 1994

KARAYAMAN, Mehmet, *İsmet İnönü'nün Uşakta Taşlanması Olayının İçyüzü*, Uşak Akademik Kitabevi, Uşak, 2013

KARPAT, Prof. Dr. Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul, Nisan 2010

KOÇAK, Cemil *Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1997

MEMİŞ, Ekrem, *Eskiçağda Göçler*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2014

NASKALİ, Prof. Dr. Emin Gürsoy *Topkapı Olayları Davası*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2012

ÖKÇÜN, Gündüz, "1920-1930 Yılları Arasında Kurulan Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye", Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ankara, 1997

ÖZ, Mehmet, *Sinop İslâm Ansiklopedisi*, 37. Cilt, İstanbul, 2009

PEKER, Nurettin, *Öl, Esir Olma*, Karadeniz Ereğli Belediyesi Yayını, Zonguldak, 2000

TAŞAN, Berin, *Bir Tanıgım Kalsın*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005

TATCI, Mustafa, *Sinop Gazetesi'nin Tanıklığında Milli Mücadele*, İstanbul, 2006

TEKİN, Prof. Dr. Oğuz, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2008

TOKER, Metin, *Demokrasiden Darbeye (1957- 1960)*, 2. Baskı, Ankara, Mayıs, 1992

TOKER, Metin, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991

ULUS, Bülent, *Parola 555K*, Kor Kitabevi, İstanbul, 2019

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1951

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Devrinde Sinop (XV. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sinop Kazası)*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008

YAVUZALP, Ercüment, *Menderes'le Anılar*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991

ZÜRCHER, Eric Jan, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Tez ve Makaleler

ALÇİTEPE, Mehmet Ali Galip, “Dıranaz Sinop Halkevi Dergisi Bibliyografyası”, Kebikeç Dergisi, Aralık 2001

DEMİR, Cenk, “Kastamonu Vilâyeti Sâlnamelerine Göre Sinop’un İdari ve Demografik Yapısı (1863-1903)”, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi (2014), Cilt 5, Sayı 17

“Dıranaz Dergisi”, Sinop Halkevi Aylık Dergisi, Sinop İl Basımevi, Sayı 1-52, 1936-1941

ELYİĞİT, Gamze, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Karadeniz Teşkilatlanması ve 1930 Belediye Seçimleri”, Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2021

ERGENÇ, Özer, “Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler”, Belleten, 1988

ERMİŞ, Kerem, “İktidar Muhalefet İlişkisi Bağlamında Demokrat Parti Dönemi Sinop Milletvekillerinin TBMM’deki Faaliyetleri”, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2020, Sakarya

ERZEN, Dr. Afif, “Sinop Kazısı 1953 Çalışmaları”, Türk Arkeoloji Dergisi, VI. Sayı, Ankara, 1956

ESERE, Okt. Dr. Gülşah, “Kastamonu-Göl Eğitim Kursu’nun 1940 Yılı Faaliyetleri”, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2012-1, Sayı 21, Cilt 11

EVSİLE, Prof. Dr. Mehmet, Demokrat Parti Döneminde Eğitim Faaliyetleri (1950-1960), Near East Historical Review (Yakındoğu Tarih İncelemesi Dergisi), Ocak 2021

DAYI, Prof. Dr. S. Esin Derinsu, “IX. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul-Samsun-Erzurum Yolculuğu”, Atatürk Dergisi,

GÜLER, İbrahim, “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Sinop”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1992

GÜMÜŞ, Elif, “Eskiçağda Sinop ve Çevresi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi, 2019

GÜN, Önder, “27 Mayıs Askeri Müdahalesine Doğru DP – CHP Mücadelesinin Zirvesi: 18 Nisan 1960 – Tahkikat Komisyonu’nun Kurulması ve Faaliyetleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006

GÜRLEVİK, Selim, “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2009

IŞIN, Mehmet Akif, “Kocagöz Höyük’te Bulunan Tek Kulplu Kupalar”, Türk Arkeoloji Dergisi, XXIX. Sayı, Ankara, 1991

IŞIN, Mehmet Akif, “Sinop RegionFieldSurvey, Anatolia Antiqua VI”, 1998

İLÇİN, Hasret İpek, “Türk Basımına Göre II. Dünya Savaşı Sırasında İstanbul’un İaşesi ve Sosyal Yardımlar”, Akademik Tarih Düşünce Dergisi, 2018

İNAN, Süleyman, “İngiliz Belgelerinde Adnan Menderes’in Uçak Kazası”, Belgi Dergisi, 2020

KALKAN, Asya, “Tahkikat Komisyonu’nun Kuruluş Amaca, Çalışmaları ve Türk Demokrasi Tarihindeki Yeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2020

KAYA, Dr. Mutlu, “Sanayide Yer Seçimini Etkileyen Faktörlere Bir Örnek; Türkiye Kibrit İhisarı ve Sinop Kibrit Fabrikası”, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 21, Sayı 35, 2016

KIYMET, Kurtuluş, “M.Ö. II. Binde Orta Karadeniz Bölgesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006

ÖNAL, Elif Arzu, “1928-1938 Yılları Arasında Sinop’un Sosyo-Kültürel Yapısı”, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop, 2017

ÖZCAN, Besim, “Rus Donanmasının Sinop Baskını (30 Kasım 1853)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 1990

ÖZCAN, Emre, “Cumhuriyet Döneminde Sinop Yangınları (1935-1946-1956)”, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sinop, 2018

ÖZDEMİR, Yavuz, Elif Aktaş, “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Dergisi (TAED), Erzurum, 2011

ÖZSAİT, Mehmet, “Anadolu’da Helenistik Dönem”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006

ÖZTÜRK, HÜSEYİN SAMİ, “Karadeniz Tarihi: Konuk Sevmeyen Deniz”, Aktüel Arkeoloji Dergisi, 2010

ROBİNSON, M, “Eski Sinop (Üçüncü Bab-Sinop'un Ticareti)”, çev. Nazlı Tengirşenk, Dıranaz, Sayı 15, 1937

SARI, Çağhan, “Eskişehir’de Siyasi Hayat (1946-1960)”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019

SELVİTOPI, Ertuğrul, “1946 Genel Seçimleri Öncesinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2019

SÜLÜN, Ozan, “Cumhuriyet Halk Partisi’nin İlk Hedefler Beyannamesi (15 Ocak 1959)”, Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020

ŞAHİN, Enis, Bilal Tunç, “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP – CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)”, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD), 2015

ŞAHİN, Köksal, “Çok Partili Dönem Öncesi Türkiye’de Demokratik Gelişim ve Basının Bu Süreçteki Yeri”, Bilgi Dergisi, 2000/2

TELLİOĞLU, İbrahim, “Kimmer ve İskit Göçlerinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Etkileri”, A.Ü. Türkiyat Enstitüsü Dergisi, 27. Sayı, Erzurum

TIRIL, Alpay, Cumhuriyet Döneminde Sinop(1923-1950), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2010

TURGUT, Ertuğrul, Dr. Reşit Galip’in Milli Eğitim Bakanlığı ve Milli Eğitim Düşüncesi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007

UTKUGÜN, Ceren, İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Ekonomik Sıkıntıların Sosyal Hayata Etkileri (1939-1945) , Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Afyonkarahisar, 2016

YAŞAR, Hakan, Halkevi Dergiciliğine Bir Örnek: Sinop Halkevi Dergisi Dıranaz, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, II. Cilt, I. Sayı, 2016 s. 97-98

YILMAZ, Cevdet, Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi, Doğu Coğrafya Dergisi, 22, 2009

YÜCEL, Yaşar, Candar-Oğlu Çelebi İsfendiyar Bey 1392-1439, Ankara Üniversitesi Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, C. II, S. 2, Ankara, 1 Mayıs 1964,

ZORBAY, Taner, 6/7 Eylül Olaylarına TBMM ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 99. Sayı, 2019.

İnternet Kaynakları

https://www.mfa.gov.tr/sayin-yusuf-kemal-bey_in_-ozgecmisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: Mart 2023.

<https://www.fanatik.com.tr/futbol/ebedi-dostluk-asla-bitmez-272824>. Erişim Tarihi: Nisan 2023

<http://www.sinop.gov.tr/gorev-yapmis-valiler>. Erişim Tarihi: Ekim 2022.

<https://www.ajanssinop.com/yazarlar/cetin-tek/si-nop-beledi-yesi-kurulus-tari-hi-ve-bas-kanlari/78/>. Erişim Tarihi: Kasım 2021.

<https://www.gerze.bel.tr/cenaze-ilan-detay/1315/melahat-sekeroglu/>. Erişim Tarihi: Aralık 2022.

https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Mahalli/1963/KesinSecimSonuclari/1963_Belediye_Baskanligi_Secimleri_Sonucu.pdf. Erişim Tarihi: Nisan 2023

<https://www.vitrinhaber.com/sinopta-1946-yangini-ve-cevdetkerim-incedayi-mahallesi>. Erişim Tarihi: Şubat 2023

<https://www.vitrinhaber.com/sinop-kibrit-fabrikasi-ve-evreleri>, Erişim Tarihi: Şubat 2023

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı Soyadı :

Doğum Tarihi :

Medeni Durumu :

Eğitim :

Lise :

Lisans :

Yüksek Lisans :

Çalıştığı Kurumlar :